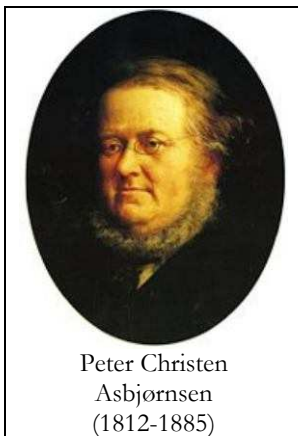

Hoogtepunten uit de Noorse literatuur: Asbjørnsen en Moe

Eddy Waumans

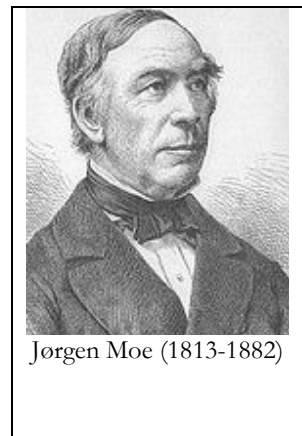
Inleiding

Wie "sprookjes" zegt denkt in verband met Noorwegen onmiddellijk aan Asbjørnsen en Moe, die in de negentiende eeuw een belangrijk deel van hun tijd en energie besteedden aan het optekenen van de Noorse volks sprookjes. Johan Borgen noemt in de inleiding die hij schreef voor zijn keuze uit die sprookjes (deel zes van Norges Nasjonal Litteratur) hun verzameling "een kist vol schatten, een bron van plezier voor alle Noorse kinderen van 1840 tot nu."

Peter Christen
Asbjørnsen
(1812-1885)

Peter Christen Asbjørnsen en Jørgen Moe waren net zoals hun lichtende voorbeelden, de gebroeders Grimm, ongeveer even oud. Asbjørnsen was de zoon van een glazenmaker en werd op 15 januari 1812 in Christiania (het huidige Oslo) geboren. Moe was een boerenzoon en werd op 22 april 1813 geboren in Hole in Ringerike, de provincie ten noordwesten van de hoofdstad. Ze ontmoetten elkaar voor de eerste keer in 1825 toen Asbjørnsen een tijdlang in Ringerike studeerde en werden spoedig goede vrienden, een vriendschap die hun hele verdere leven zou blijven bestaan.

Jørgen Moe (1813-1882)

Het waren nochtans erg verschillende persoonlijkheden. Asbjørnsen was een extravert, die (ondanks maar ook wegens vaak opduikende financiële moeilijkheden) op vele terreinen actief was: zo ontdekte hij een nieuw soort zeester en gaf hij onder andere ook een kookboek uit. Jørgen Moes zoon, de folklorist Moltke Moe, zei over hem in Det nasjonale gjennembrud og dets mænd: "er bestaat bijna niets tussen hemel en aarde waarover hij niet geschreven heeft." Moe daarentegen was eerder introvert en contemplatief ingesteld. Hij werd op latere leeftijd predikant en uiteindelijk zelfs bisschop.

In de jaren dertig van de negentiende eeuw begonnen ze zich allebei te interesseren voor de volkskunst (in die tijd verscheen in Noorwegen ook de eerste verzameling sagen en legenden; ze was van de hand van dominee Faye) en vanaf 1841 werd hun verzameling sprookjes in afleveringen gepubliceerd. De eerste volledige uitgave dateert van 1851 en was voorzien van een lange inleiding van Jørgen Moe, die zich later overigens niet meer echt met het actief sprookjesverzamenen zou bezighouden omdat zijn werk als predikant hem steeds meer in beslag nam.

Asbjørnsen en Moes sprookjesverzameling werd een mijlpaal in de Noorse cultuurgeschiedenis. Tot dan toe was de belangstelling voor het geestesleven van het gewone volk en de literaire manifestaties ervan erg gering geweest. Bekend is de uitspraak van de classicistische blijspelschrijver Ludvig Holberg die sprookjes en dergelijke als "ammestuesnakk" (oudewijvenpraat) afdeed.

Maar het belang van de verzameling op taalkundig gebied mag evenmin onderschat worden. Na het uitsterven van de eigen dynastie in 1387 kwam Noorwegen eerst een tijdje onder Zweeds bewind, maar daarna werd het bij Denemarken "ingelijfd", een situatie waarin pas in 1814 enige verandering kwam. Deze eeuwenlange Deense overheersing had natuurlijk een verregaande "verdeensing" van de officiële taal in Noorwegen met zich meegebracht. Asbjørnsen en Moe brachten een eerste (voorzichtige) vernoorsing van die taal op gang. Niet alleen gebruikten ze woorden uit de volkstaal maar ook stilistisch zorgden ze voor een aantal Noorse karakteristieken en legden zo (zoals Sigurd Hoel het formuleert in Tanker om norsk diktning "de grondslag voor de Noorse rijkstaal". De al vermelde Moltke Moe heeft het over "de grootste en gedurfdste stap voorwaarts in de geschiedenis van de Noorse stijlontwikkeling."

Edvard Beyer somt daar in Utsyn over norsk litteratur een paar voorbeelden van op: parataxis (het naast elkaar plaatsen van woorden met dezelfde, verwante of tegengestelde betekenis: "Det var en gang en konge, han hadde ei datter som var så **vrien og vrang** at ingen kunne målbinde henne"), "dobbel bestemmelse" (het gebruik van zowel het vooropgeplaatste als het aangehechte bepaald lidwoord: "'Her ser du maken' sa gutten og tok opp **det** andre bukkehornet") en gebruik van het achteropgeplaatste bezittelijk voornaamwoord ("Det var råd å få stekt skjærn **mi** den da"). Ook het gebruik van de a-vormen kan zeker hierbij gerangschikt worden.

Op die "vernoorsing" kwam er in het begin overigens behoorlijk wat kritiek. Anders Krogvik vermeldt dat Asbjørnsen en Moe te horen kregen dat "het vaderlandse niet gelijkgesteld mag worden met het vulgaire". Het is interessant te vermelden hoe Moe hierop reageerde in de al genoemde inleiding uit 1851. Hij beklemtoonde dat het precies in de wijze van vertellen is dat het eigen-aardige (in de etymologische betekenis van het woord) van de sprookjes van ieder land tot uiting komt en besluit met het oude adagium dat "esthetisch verantwoord alleen die vorm is, die de inhoud volkomen tot zijn recht laat komen."

Hoe ziet die sprookjesverzameling van Asbjørnsen en Moe er nu eigenlijk uit? Zoals wel te verwachten valt is het een bont geheel. Er zitten nogal wat **dierensprookjes** bij, met vaak wolf, vos en/of beer in de hoofdrol(len). De vos blijkt hier overigens niet altijd zo leep als we van hem gewoon zijn: "Mikkel" krijgt geregeld op zijn "smikkel". In "Bamse Braker" en "Vel gjort og ille lønnet" bijvoorbeeld, helpt de vos een schaapherder om een gevaarlijke beer te elimineren. Hij verwacht de vetste ram als beloning, maar ziet dan tot zijn verbijstering dat zijn "naaste familieleden" op hem losgelaten worden. In "Mikkel vil smake hestekjøtt" draait zelfs de anders zo goedgelovige beer de vos een ferme loer.

Dan zijn er de **opsommings- of herhaalvertellingen**. In het Engels spreekt men van "accumulative tales" of "repetitional tales", in het Noors van "regleeventyr". In het Nederlands wordt ook de term "stapelverhaal" gebruikt. De aantrekkingskracht ligt hier niet zozeer in de nauwelijks aanwezige intrige maar veeleer in de ritmische herhalingen met variaties in intonatie of verwoording. Een mooi voorbeeld hiervan is "Den syvende far i huset", waar een reiziger op een grote boerderij aankomt en onderdak voor de nacht vraagt: "Kan jeg få lånt hus her i natt?" Met die vraag wordt hij van oude man naar

oudere man naar nog oudere man doorgestuurd tot hij uiteindelijk bij de zevende en oudste terecht komt, die in een hoorn aan de muur hangt:

Ferdesmannen glante oppover veggene, og til sist fikk han øye på hornet også, men da han så etter han som hang i det, var han ikke annerledes å se til enn et fal som hadde lignelse av et menneskeansikt.

Da ble han så fælen at han skrek høyt: "God kveld, far! Vil I låne meg hus i natt?"

Det pep oppe i hornet som en liten talgtitt, og det var ikke mer enn så han kunne skjønne at det skulle være det samme som: "Ja, barnet mitt!"

Og nå kom det inn et bord som var dekket med de kosteligste retter og med øl og brennevin, og da han hadde spist og drukket, kom det inn en god seng med reinkalvsfeller, og ferdesmannen var nokså glad for det han langt om lenge hadde funnet den rette far i huset.

De reiziger staarde omhoog naar de muren en uiteindelijk kreeg hij ook de hoorn in het oog, maar toen hij probeerde te zien wie erin hing, zag hij niets anders dan een hoopje as dat op een mensengezicht leek.

Toen werd hij zo verbijsterd dat hij luid riep: "Goedenavond, vader! Mag ik hier vannacht blijven slapen?"

Uit de hoorn kwam er een gepiep als van een meesje en het kostte hem enige moeite om in te zien dat het "Zeker m'n kind!" moest betekenen.

En nu werd er een tafel binnengebracht met daarop de kostelijkste gerechten en bier en brandewijn, en toen hij gegeten en gedronken had, werd er een goed bed binnengebracht met huden van rendierkalveren erop, en de reiziger was behoorlijk tevreden dat hij ten slotte de juiste vader in het huis gevonden had.

Bekend is ook "Pannekaka" waarin een pannenkoek ontsnapt en op z'n vlucht een aantal dieren ontmoet, die hij telkens aanspreekt en van een nonsensicale bijnaam voorziet. Zo wordt de haan "haan paan" ("hane pane"), de eend "eend vreemd" ("ande vande") en de gent (een mannetjesgans, een ganzerik) "gent vent" ("gasse vasse"). Bij elke nieuwe ontmoeting wordt het hele rijtje van de vorige ontmoeting weer afgerateld tot de pannenkoek uiteindelijk een varken – en daarmee ook zijn noodlot – ontmoet. Het hoeft wel geen betoog dat bij het voorlezen van dit soort verhaaltjes intonatie en mimiek van de verteller van kapitaal belang zijn.

Het belangrijkste deel van Asbjørnsen en Moes verzameling zijn echter de **wondersprookjes**, die het best beantwoorden aan de definitie van het Duitse "Märchen": "phantasievolle Erzählung ohne rauml. und zeitl. Bindung, in der Naturgesetze aufgehoben sind und das Wunder vorherrscht." (Wahrig, dtv-Wörterbuch der deutschen Sprache). Dit is het soort vertelling waaraan we gewoonlijk denken bij het horen van het woord "sprookje": typische voorbeelden zijn dan "Hans en Grietje", "Klein Duimpje", "Vrouw Holle" enz.

C.J. Schuurman (Er was eens ... er is nog) noemt de sprookjes "de meest internationale literatuur die men zich denken kan." De Noorse volkssprookjes sluiten thematisch dan ook nauw aan bij die van de andere (Europese) landen.

Zoals hierboven reeds aangegeven is er nauwelijks sprake van een situering qua tijd of plaats. Bovennatuurlijke en irrationele elementen spelen een belangrijke rol. Een paar

voorbeelden uit "Lillekort". Dadelijk na hun geboorte praten Lillekort en z'n tweelingbroer koning Lavring er al op los:

"Å kjære mor," sa han, "gi meg noen gamle klær etter brødrene mine og et par dagers niste, så vil jeg ut i verden og friste lykken. Du har barn nok likevel, ser jeg."

'O lieve moeder," zei hij, "geef mij wat oude kleren van mijn broers en mondvoorraad voor een paar dagen, dan trek ik de wereld in om mijn geluk te beproeven. Je hebt hoe dan ook al kinderen genoeg, zie ik."

zegt Lavring en Lillekort verwoordt ongeveer dezelfde intenties.

Op z'n tocht van huis weg ontsteelt Lillekort een "oud, gebocheld vrouwtje" haar enige oog en krijgt, wanneer hij belooft het terug te geven

et sverd som er slik at det kan vinne på en hel krigsmakt, om den var aldri så stor

een zwaard, zo goed dat het een heel leger kan verslaan, hoe groot dat ook is

Dit trucje herhaalt hij nog twee keer met andere oude vrouwtjes van dezelfde soort en dat levert hem nog respectievelijk een

et ørlite skip, som ikke var større enn at han stakk det i lomma [...] som kan gå ferskt vann og salt vann, berg og dype daler.

piepklein scheepje, niet groter dan dat hij het in zijn zak kon steken [...] dat door zoet water en zout water, bergen en diepe dalen kan varen.

en

den kunsten å brygge hundre lester malt i ett brygg

de kneep om 1200 vaten mout in één keer te verbrouwen

op. Deze drie dingen bewijzen hem goede diensten wanneer hij twee koningsdochters uit de klauwen van hun vreselijke belagers weet te redden.

Vaak valt in de sprookjes een soort 'heidense' ondertoon op. Als in Noorse sprookjes de dag waarop een belangrijke gebeurtenis plaatsgrijpt gespecificeerd wordt dan is dat vaak een donderdag – "torsdag" – : de dag van de Germaanse dondergod Tor, de toeverlaat van de goden en de mensen in de strijd tegen de machten van de duisternis. Een fragment uit "Østenfor sol og vestenfor måne":

Så var det en torsdagskveld sent om høsten; det var stygt vær ute og følt mørkt, og regne og blåse gjorde det så det knaket i veggene; de satt omkring peisen og hadde noe å stille med alle sammen. Rett som det var, så banket det tre ganger på ruten. Mannen gikk ut og skulle se hva som var på ferde, og da han kom ut, sto der en stor, stor kvitbjørn der.

Het was een donderdagavond laat in de herfst; het was slecht weer buiten en vreselijk donker, en het regende en waaide zo erg dat de wanden kraakten. Ze zaten rond de haard en waren allemaal ergens mee bezig. Plots werd er drie maal op de ruit geklopt. Vader ging naar buiten om te zien wat er aan de hand was, en toen hij buitenkwam, stond daar een hele grote witte beer.

Die "grote, grote witte beer" is natuurlijk geen echte beer maar ... juist, een betoverde prins.

Op die heidense ondertoon is dan vaak een christelijke invloed gesuperponeerd. Als er "kristne folk" in een sprookje voorkomen dan is hun bijdrage tot de goede afloop altijd positief. In "Østenfor sol og vestenfor måne" luistert de jongste dochter uit het arme boerengezin naar de slechte raad van haar moeder en daardoor verliest de door zijn (boze) stiefmoeder behekste prins z'n kans om zich uit de betovering te bevrijden. Nu moet hij vertrekken naar een slot dat ten oosten van de zon en ten westen van de maan ligt, daar is er een prinses met een neus die drie ellen lang is (ongeveer twee meter dus!) en met haar moet hij trouwen.

Het meisje, schuld bewust als ze is, blijft echter niet bij de pakken zitten en reist haar geliefde prins achterna. Het wordt een verschrikkelijk lastige reis; uiteindelijk kan alleen de noordenwind haar ter bestemming brengen en

da var han også så trett og ussel, at han måtte hvile over mange dager, før han kunne komme hjem igjen.

toen was hij ook zo moe en miserabel dat hij vele dagen moest rusten, vooraleer hij weer naar huis kon.

Ze slaagt er dan wel in bij de prins te komen, maar de eerste twee nachten levert dat niets op: de prins heeft een slaapdrank gekregen en is niet wakker te krijgen. Dan staat het geluk aan haar kant:

Men så var det noen kristne folk som var inntatt der, og de hadde sittet i det kammerset som var nærmest ved prinsens; de hadde hørt at det hadde vært kvinnfolk inne, som hadde grått og ropt på ham to netter i rad, og det sa de til prinsene. Om kvelden, da prinsessen kom med sovesupen, lot han som han drakk, men slo den bakover seg, for han kunne nok skjønne det var en dvaledik.

Er zaten daar een paar christenmensen gevangen; ze hadden in het kamertje dat het dichtst bij dat van de prins lag gezeten, ze hadden gehoord dat er daar een vrouw binnen geweest was, die geweend had en tegen hem geroepen had twee nachten na mekaar, en dat zeiden ze tegen de prins. Die avond, toen de prinses met de ellenlange neus met de slaapdrank kwam, deed hij alsof hij dronk, maar goot hem over zijn schouder uit, want hij begreep wel dat het een toverdrank was.

Ook de vaak voorkomende getallensymboliek heeft na verloop van tijd een christelijke interpretatie gekregen. Vooral het getal drie komt erg veel voor (zie ook het eerste citaat uit "Østenfor sol og vestenfor måne" hierboven). De sprookjes waar er drie zonen zijn ("Mestertyven", de verhalen over Askeladd), waar er drie beproevingen doorstaan moeten worden ("Lillekort", "De tre prinsesser i hvittenland"), waar er drie wensen gedaan mogen worden ("Smeden som de ikke torde slippe inn i helvete") enz. zijn legio. Er zijn sprookjes (zoals "De tre prinsesser i Hvittenland") waar het telwoord 'tre' ongeveer evenveel voorkomt als alle andere telwoorden samen. Een ander magisch getal dat veel opduikt is zeven, bijvoorbeeld in het al vermelde "Den sjuende far i huset" of in "Askeladd som stjal trollets sølvender".

De heidense ondertoon wijst er al op dat de sprookjes erg oud moeten zijn. André Jolles rekent ze tot de "Einfache Formen" waaruit de latere literaire genres zich ontwikkeld hebben. Ze zijn op heel wat verschillende manieren geïnterpreteerd. Sprookjes tonen in elk geval mensen die met het angstaanjagende geconfronteerd worden: "They have to do with winning security, earning a living or a place in the world, accomplishing impossible tasks, escaping from powerful enemies, outwitting wicked schemes and schemers, and succeeding with nonchalance" (Mary Hill Arbuthnot, Children and Books)

De held van het sprookje wordt dus onvermijdelijk op de proef gesteld. Vaak zit er een duidelijk crescendo in die beproevingen. In "De tre prinsesser i Hvittenland" hebben drie trollen (over deze individuen later meer) de drie koningsdochters tot aan hun hoofd in de aarde begraven. Hun "bevrijder" gaat de strijd met de boosdoeners aan:

Første natten kom det et troll med tre hoder og tre ris og pisket gutten syndig; men han holdt ut til trollet var ferdig, så tok han flasken og smurte seg, og så grep han sverdet og hugg i hjel trollet. Da han så kom ut om morgenen, sto prinsessene over jorden til beltet. Den andre natten gikk det like ens; men det trollet som da kom, hadde seks hoder og seks ris, og det pisket ham enda verre enn det forrige; men da han kom ut om morgenen, sto prinsessene over jorden til smalleggen. Tredje natten kom det et troll som hadde ni hoder og ni ris, og slo og pisket gutten så lenge at han dånnet til sist; så tok trollet ham, og kastet ham mot veggen, men ved det falt krukken ned, så det skvatt utover ham, og han ble like god igjen. Da var han ikke sen, han grep sverdet og hugg i hjel trollet, og da han den morgenen kom ut av slottet, sto prinsessene helt ovenpå jorden.

De eerste nacht kwam er een trol met drie hoofden en drie zweepen, en hij ranselde de jongen duchtig af, maar die hield het uit tot de trol klaar was, dan nam hij de fles en smeerde zich in en vervolgens greep hij het zwaard en doodde de trol. Toen hij 's morgens naar buiten kwam stonden de prinsessen tot aan hun middel boven de aarde. De tweede nacht ging het net zo, maar de trol die toen kwam had zes hoofden en zes zweepen en ranselde hem nog verschrikkelijker af dan de eerste, maar toen hij 's morgens naar buiten ging, stonden de prinsessen tot aan hun kuiten boven de aarde. De derde nacht kwam er een trol die negen hoofden en negen zweepen had, en hij sloeg en ranselde de jongen zo lang tot die ten slotte flauw viel, dan nam de trol hem vast en gooide hem tegen de muur, en daardoor viel de kruik naar beneden en werd hij helemaal bespat en toen was hij weer helemaal de oude. Hij verloor geen tijd, hij greep het zwaard en doodde de trol, en toen hij die morgen uit het kasteel kwam stonden de drie prinsessen helemaal boven op de grond.

Eén ding is zeker: het sprookje heeft altijd een happy end. De mens overwint zijn boosaardige tegenstanders. Die confrontatie met het boze wordt in een aantal Noorse sprookjes op een nogal komische manier uitgewerkt, vooral wanneer de duivel eraan te pas komt, zoals bijvoorbeeld in "Smeden som de ikke torde slippe inn i helvete". Een smid heeft een contract met de duivel gesloten dat hem zeven(!) jaar lang tot de beste smid ter wereld maakt. Wanneer de duivel dan zijn deel van het contract komt opeisen, geeft de lepe smid hem er drie(!) keer zodanig van langs dat hij ten slotte belooft nooit meer weer te keren. Wanneer de smid later voor de poort van de hel staat en de duivel dat te horen krijgt

befalte han vakten å låse igjen alle ni låsene på porten i helvete, "og sett på enda en hengelås til," sa fanden; "for kommer han inn, gjør han ugrein i hele helvete."

beval hij de wacht alle negen de sloten van de hellepoort te sluiten, "en plaats er nog een hangslot bij" zei de duivel; "want komt die hier binnen, dan zet hij de hele hel op stelten."

In "Gutten og fanden" of "Mumle Gåsegg" vergaat het "Gamle-Erik", zoals de duivel z'n bijnaam luidt, nauwelijks beter.

Niet alleen bezitten de Noorse wondersprookjes fundamenteel dezelfde karakteristieken als hun "soortgenoten" uit andere landen, in een aantal gevallen kan er werkelijk van "varianten" gesproken worden. Zo is de verwantschap tussen "Herreper" en "De Gelaarsde Kat" uit de "Contes de ma mère l'Oye" van Perrault treffend, ook al is de truc die de kat aanwendt om de menseneater (een trol in de Noorse versie) te elimineren spitsvondiger in het Franse sprookje en blijft de kat daar een kat: in de Noorse versie blijkt het weer eens een betoverde prins te zijn.

Een even duidelijke verwantschap is er tussen "Gutten som gikk til nordenvinden og krevde igjen melet" en "Tafeltje dek je, ezeltje strek je en knuppel uit de zak" uit de verzameling van de gebroeders Grimm. Er zijn echter ook hier weer een aantal verschillen. In de Noorse versie is het de noordenwind die de drie wonderbaarlijke voorwerpen aan een jongen geeft als compensatie voor het weggeblazen meel, bij Grimm is het een boosaardige geit die ervoor zorgt dat de drie zoons van de kleermaker het huis uitgegooid worden, later krijgt elk van hen één van de drie "werktuigen" van hun respectieve bazen. Het "tafeltje dek je" motief komt overigens nog in andere Noorse sprookjes voor, zo bijvoorbeeld in "Kvitebjørn kong Valemon".

Andere typische sprookjesmotieven die in Asbjørnsen en Moes verzameling voorkomen zijn onder andere de onmogelijke opdracht ("Mestermø"), de verboden kamer ("Enkesønnen"), de belofte die verbroken wordt (met alle nare gevolgen van dien) ("Kvitebjørn kong Valemon", "De tre prinsesser i Hvittenland"), pratende dieren ("Kari Trestakk", "Tro og Utro") en pratende dingen ("Per, Pål en Espen Askeladd"), de boze stiefmoeder ("Kari Trestakk"), in dieren veranderde prinses en prinsessen ("Enkesønnen", "Østenfor sol og vestenfor måne", "Kvitebjørn kong Valemon", "Herreper"), het schoentje dat maar één enkele persoon past ("Kari Trestakk") en natuurlijk ook de "damsels in distress" ("Lillekort")

Uit al deze parallellen zou men ten onrechte de conclusie kunnen trekken dat de verzameling uitsluitend op taalkundig gebied typisch "Noors" is. Niets is echter minder waar. In de eerste plaats worden de sprookjes "reshaped into a Norwegian likeness and enriched by some Norwegian story-teller's sense of humour" zoals Einar Haugen ([Reading Norwegian](#)) het formuleert. Verder duiken in de sprookjes ook een aantal typisch Noorse personages op. En dan denken we natuurlijk in de eerste plaats aan de trollen en aan Askeladd.

"De trol die zich afvraagt hoe oud hij is" van Theodor Kittelsen (1857-1914), één van de bekendste illustrators van de verzameling van Asbjørnsen en Moe.

Trollen zijn wisselend van formaat en uitzicht. Er zijn er met ogen als tinnen borden en een neus zo lang als de steel van een hark. Vele exemplaren hebben meer dan één hoofd – één van de recordhouders op dit gebied is zeker de derde trol uit "Lillekort": 15 koppen.

Eén ding is zeker: hoe sympathiek sommige aan toeristen verkochte exemplaren er ook mogen uitzien, in de sprookjes zijn de trollen altijd boosaardig. Een typische trol-uitroep is dan ook: "Det lukter kristent blod her!" – "Het ruikt hier naar christenmensenbloed!".

Een fragment uit "Småguttene som traff trollene på Hedalsskogen", waarin twee jongens 's nachts in het bos met drie trollen

geconfronteerd worden:

I det samme så de trollene komme settende, og de var så store og digre at hodene på dem var jevnhøye med furutoppene. Men de hadde bare ett øye sammen alle tre, og det skiftedes de til å bruke; de hadde et hull i pannen, som de la det i, og styrte det med hånden; den som gikk foran, han måtte ha det, og de andre gikk etter og holdt seg i den første.

"Ta hyven!" sa den eldste av guttene; "men fly ikke for langt, før du ser hvordan det går; siden de har øyet så høyt, har de vondt for å se meg når jeg kommer bak dem."

Ja, broren rente føre, og trollene dro etter. Imens kom den eldste gutten bak dem og hugg til det bakerste trollet i fotleddet, så det slo opp et fæslig skrik, og det første ble så skremt at det skvatt, og slapp øyet, og gutten var ikke sen til å snappe det. Det var større enn om en hadde lagt i hop to potteskåler, og så klart var det, at enda det var fullmørke natten ble det som lyse dagen da han så igjennom det.

Da trollene merket at han hadde tatt fra dem øyet, og at han hadde gjort skade på en av dem, tok de til å true med alt det vonde som til var, om han ikke straks på timen ga dem igjen øyet.

"Jeg er ikke redd for troll og trugsmål," sa gutten. "Nå har jeg tre øyer alene, og dere tre

Net op dat ogenblik zagen ze de trollen aan komen lopen, en die waren zo groot en kolossaal dat hun hoofden tot aan de toppen van de pijnbomen reikten. Maar alle drie samen hadden ze maar één oog en dat gaven ze aan mekaar door om te gebruiken; ze hadden een holte in hun voorhoofd en daar legden ze het in, en stuurden het met de hand. Hij die vooraan ging, hij moest het hebben, en de andere twee volgden hem en hielden zich aan hem vast.

"Maak dat je wegkomt," zei de oudste van de jongens, "maar loop niet te ver voor je ziet wat er gebeurt. Aangezien hun oog zo hoog staat, hebben ze het moeilijk om me te zien wanneer ik achter hen sta."

Ja, zijn broer liep voorop en de trollen gingen erachteraan. Ondertussen was de oudste jongen erin geslaagd achter hen te komen en hij hakte de achterste trol in de enkel, zodat die een vreselijke kreet slaakte, en de voorste schrok daar zo van dat hij een plotse beweging maakte en het oog losliet, en de jongen verloor geen tijd en greep het dadelijk vast. Het was groter dan twee bij elkaar gelegde pottendecksels, en zo klaar was het dat de pikdonkere nacht een klaarlichte dag werd toen hij erdoor keek.

Toen de trollen merkten dat hij hen het oog afgenomen had, en dat hij één van hen verwond had, begonnen ze te dreigen met al het kwade dat bestond, indien hij hen niet dadelijk het oog teruggaf.

"Ik ben niet bang voor trollen en bedreigingen" zei de jongen. "Nu heb ik alleen drie

har ikke noe, og enda må to bære den tredje."

"Får vi ikke øyet vårt igjen på timen, skal du bli til stokk og stein!" skrek trollene.

Men gutten mente det gikk så fort; han var ikke redd hverken for skryt eller trollskap, sa han; fikk han ikke være i fred, skulle han hugge til dem alle tre, så de skulle komme til å krabbe langs bakken som kryp og krek.

Da trollene hørte dette, ble de redde og tok til å gi gode ord. De ba nokså vakkert at han ville gi dem igjen øyet, så skulle han få både gull og sølv og alt han ville ha. Ja, det syntes gutten var nokså bra, men han ville ha gullet og sølvet først, og så sa han at hvis en av dem ville gå hjem og hente så mye gull og sølv at han og broren fikk posene sine fulle, og gi dem to gode stålbuer attpå, så skulle de få øyet, men så lenge ville han ha det.

Trollene bar seg ille, og sa at ingen av dem kunne gå, når de ikke hadde øyet å se med; men så ga en av dem seg til å skrike på kjerringa, for de hadde én kjerring i hop alle tre også. Om en stund svarte det i en kamp langt nordpå. Så sa trollene at hun skulle komme med to stålbuer og to spann, fulle av gull og sølv, og det varte da ikke lenge før hun var der, skal jeg tro; da hun så fikk høre hvordan det var gått til, tok hun også til å true med trollskap. Men trollene ble redde og ba hun skulle ta seg i vare for den vesle vepsen, hun kunne ikke være sikker for at han tok hennes øye også. Så kastet hun spennene og gullet og sølvet og buene til dem, og strøk hjem i kampen med trollene, og siden den tid har ingen hørt at trollene har gått på Heddalsskogen og luktet etter kristent blod.

Dan is er de figuur van Askeladd. De naam is al veelzeggend: "aske" = 'as'; "ladd" (dial.) = "jonge kerel" – vlg. Engels "lad(die)". Askeladd is een soort mannelijke Assepoester,

ogen, en jullie met z'n drieën hebben er geen, en daar komt nog bij dat twee van jullie de derde moeten dragen."

"Krijgen we ons oog niet dadelijk terug, dan zal je in steen veranderd worden!" schreeuwden de trollen.

Maar de jongen dacht dat het wel zo'n vaart niet zou lopen. Hij was niet bang, noch voor opschepperij noch voor toverij, zei hij: lieten ze hem niet met rust dan zou hij ze alle drie met de bijl bewerken zodat ze langs de grond zouden moeten kruipen zoals lage en ellendige wezens.

Toen de trollen dat hoorden werden ze bang en pasten ze hun taal aan. Ze verzochten hem allervriendelijkst om hen het oog weer te geven, dan zou hij zowel goud als zilver krijgen en alles wat hij wou hebben. Ja, dat vond de jongen meer dan behoorlijk, maar hij wou het goud en het zilver eerst hebben, en toen zei hij dat indien één van de trollen naar huis wou gaan en daar zoveel goud en zilver halen dat hij en zijn broer er hun zakken helemaal mee zouden kunnen vullen, en twee goede stalen bogen nog daarbij dan zouden ze het oog krijgen, maar tot dat gebeurde zou hij het bij zich houden.

De trollen jammerden, en zeiden dat geen van hen kon gaan wanneer ze het oog niet hadden om mee te zien, maar dan begon één van hen om hun vrouw te roepen, want ze hadden alle drie samen één vrouw. Een poosje later was een antwoord te horen vanop een heuveltop ver in het noorden. Toen zeiden de trollen dat ze moest komen met twee stalen bogen en twee emmers vol goud en zilver, en het duurde niet lang voor ze daar was veronderstel ik. Toen ze dan te horen kreeg hoe het in zijn werk gegaan was, begon ze ook met tovenarij te dreigen. Maar de trollen werden bang en vroegen haar goed uit te kijken met die kleine wesp, het gevaar bestond dat hij haar ook te pakken zou krijgen. Toen gooide ze de emmers en het goud en het zilver en de bogen naar hen en liep met de trollen naar de heuveltop, en sindsdien heeft niemand nog gehoord dat de trollen in het Heddalwoud naar christenmensenbloed aan het ruiken waren.

opgescheept met twee oudere broers en een vader die gewoonlijk partij voor hen trekt. Soms heet hij ook Espen Askeladd; volgens z'n broers deugt hij alleen maar om in de as te zitten graven."

Dit blijkt echter telkens weer een schromelijke vergissing te zijn. Askeladd slaagt waar alle anderen (vaak ook zijn pocherige broers) deerlijk falen. Hij is bijvoorbeeld de enige die de hazen van de koning kan hoeden ("Gjete kongens harer"), die de eik voor het raam van de koning kan omhakken ("Per, Pål og Espen Askeladd") en die tot boven op de glazen berg kan rijden waar de koningsdochter zit ("Jomfruen på glassberget"). Zijn successen heeft Askeladd aan zijn goed hart te danken (in "Gjete kongens harer" helpt hij een vrouwtje dat al honderden jaren met haar neus in een boomstronk vastzit) of aan zijn vooruitziendheid (in "Per, Pål og Espen Askeladd" verzamelt hij op weg naar de koning een aantal schijnbaar nutteloze voorwerpen) of aan zijn koelbloedigheid (in "Jomfruen på glassberget" moet hij een aantal beproevingen doorstaan vooraleer hij als ridder "vermomd" naar de glazen berg trekt). Een ietwat andere versie van de figuur Askeladd vinden we dan weer in "Risen som ikke hadde noe hjerte på seg". Hier is hij de jongste van zeven koningszonen.

Een met Askeladd verwante figuur is die van Tyrihans, eigenlijk "Hans die in de haard zit en ervoor zorgt dat het harsige hout blijft branden". We ontmoeten hem o.a. in "Tyrihans som fikk kongsdatteren til å le":

Så ville den yngste i veien, og det var Tyrihans. Men brødrene lo og gjønte av ham og tedde ham de såre ryggene sine, og faren ville ikke gi ham lov, for han sa det kunne ikke nytte for ham, som ikke hadde noe fett; ingenting kunne han og ingenting gjorde han, han satt bare i peisen som ei katte, og grov i oska og spikket tyristikker.

Toen wou de jongste op weg en dat was Tyrihans. Maar zijn broers lachten en spotten met hem en toonden hem hun zere ruggen, en zijn vader weigerde hem toestemming te geven, want hij zei dat het hem, die immers toch geen verstand had, toch van geen nut kon zijn: niets kon hij en niets deed hij, hij zat alleen maar in de haard zoals een kat, en groef in de as en hakte alleen maar pijnboomhout in stukken.

(Het is de broers niet gelukt de koningsdochter aan het lachen te brengen en op daarin mislukken stond een straf – vandaar die zere ruggen.)

Structureel worden wondersprookjes gekenmerkt door een chronologische en rechtlijnige opbouw (vaak ondersteund door parallellisme en herhalingen), door het ontbreken van uitgebreide beschrijvingen en door het werken naar een hoogtepunt toe. Sommige sprookjes (zoals "Mumle Gåsegg") bestaan in een opeenvolging van min of meer afzonderlijke episodes. De best geconstrueerde sprookjes hebben echter een uitgebalanceerde structuur waarbij ieder element zijn betekenis heeft. Zo ook in "Kvitebjørn kong Valemon", waar de laatste paragraaf nog een verrassende verklaring in petto heeft. Een mooie koningsdochter heeft het slot van haar vader verlaten in het gezelschap van een witte beer, die de gouden krans bezit waar ze van gedroomd had:

Så kom de til et slott, som var så gildt at det slottet far hennes hadde, var som den usleste husmannsplass i sammenligning med det. Der skulle hun være og leve godt, og hun skulle ikke ha annet å gjøre enn passe på at varmen aldri gikk ut. Bjørnen var borte om dagen, men om natten var han hos henne, og da var han menneske. Det gikk alt både godt og vel i tre år. Men hvert år fikk hun et barn, og det tok han og fór bort med, straks det var kommet til verden.

Så ble hun mer og mer sturen, og ba hun kunne få lov til å komme hjem og se til foreldrene sine. Ja, det var ikke noe i veien for det; men først måtte hun love at hun skulle lye etter det faren sa, men ikke etter det moren ville hun skulle gjøre. Så kom hun hjem, og da de var alene med henne, og hun hadde fortalt hvordan hun hadde det, ville moren gi henne lys med, så hun kunne få se hvordan han var. Men faren sa: Nei, det skulle hun ikke gjøre; "det er til skade og ikke til gagn."

Men hvordan det var eller ikke, så fikk hun lysestubben med seg da hun reiste. Det første hun gjorde da han hadde sovnet, det var at hun tente i og lyste på ham; han var så vakker at hun syntes hun aldri kunne få sett nok på ham, men som hun lyst, så dryppet det en het talgdråpe på pannen hans, og så våknet han.

"Hva er det du har gjort?" sa han. "Nå har du gjort oss ulykkelige begge to; det var ikke mer enn en måned igjen, hadde du bare holdt ut den, så hadde jeg vært frelst; for det er en trollkjerring som har forgjort meg, så jeg er kvitbjørn om dagen. Men nå er det ute med oss, nå må jeg fare dit og ta henne."

Hun gråt og bar seg ille; men han måtte reise og han skulle reise. Så spurte hun om hun ikke kunne få være med. Det var ingen råd til det, sa han; men da han fór av gårde i bjørnehammen, tok hun tak i ragget likevel, kastet seg opp på ryggen av ham og holdt seg fast. Så gikk det avsted over ur og berg, gjennom holt og runner, til klærne ble revet av henne, og hun var så dødelig trett at hun slapp taket og

Toen kwamen ze aan een slot, dat zo prachtig was dat het slot dat haar vader bezat in vergelijking ermee het miezerigste keuterboerderijtje was. Daar zou ze blijven, en goed leven, en ze zou niets anders te doen hebben dan er-voor te zorgen dat het vuur nooit uitging. Overdag was de beer niet thuis, maar 's nachts was hij bij haar, en dan was hij een mens. Alles ging goed en wel gedurende drie jaar. Maar iederjaar kreeg ze een kind, en dat nam hij en bracht het weg zodra het ter wereld gekomen was.

Zo werd ze meer en meer bedroefd, en vroeg om toestemming om naar huis te gaan en haar ouders te bezoeken. Ja, daar was geen bezwaar tegen, maar eerst moest ze beloven te luisteren naar wat haar vader zei, maar geen aandacht te besteden aan wat haar moeder wou dat ze deed. Ze kwam thuis, en toen ze met hen alleen was en verteld had hoe het met haar ging, wou moeder haar een kaars meegeven. opdat ze zou kunnen zien hoe hij eruitzag. Maar vader zei nee, dat ze dat niet mocht doen: "daar komt alleen maar ongeluk van en geen voordeel."

Maar of dat nu zo was of niet, toch kreeg ze het stompje kaars mee toen ze vertrok. Het eerste wat ze deed toen hij ingeslapen was, was de kaars aansteken en het licht op hem doen vallen; hij was zo mooi dat ze dacht dat ze nooit genoeg naar hem zou kunnen kijken, maar terwijl het licht op hem scheen, viel er een hete druppel kaarsvet op zijn voorhoofd, en toen werd hij wakker.

"Wat heb je nu gedaan?" zei hij. "Nu heb je ons allebei ongelukkig gemaakt. Het zou nog maar een maand duren, had je nog zo lang kunnen wachten, dan zou ik verlost geweest zijn, want het is een trolwif dat me betoverd heeft, zodat ik overdag een witte beer ben. Maar nu is het uit tussen ons, nu moet ik naar haar toe en met haar trouwen."

Ze weende en jammerde, maar hij moest vertrekken en hij zou vertrekken. Toen vroeg ze of ze niet mee kon. Dat was onmogelijk, zei hij, maar toen hij, gekleed in zijn berenhuid, de reis aanvatte, greep ze toch zijn dikke pels vast, gooide zich op zijn rug en hield zich vast. En toen ging het over met stenen bezaaide hellingen en rotsen, door bos en struikgewas, tot haar kleren flarden waren en ze zo bekaaf

ikke visste mere av seg.

Da hun våknet, var hun i en stor skog, og så la hun avsted igjen; men hun visste ikke, hvor det bar hen.

Langt om lenge kom hun til en stue; der var det to kvinnfolk, en gammel kone og en vakker liten jentunge.

Kongsdatteren spurte om de hadde sett noe til Kvitebjørn kong Valemon.

"Ja, han fór her i dag tidlig; men han fór så fort at du visst aldri tar ham igjen," sa de.

Jentungen fór om og klipte og lekte seg med en gullsaks, som var slik at silkefillene og fløyelsremsene fløy om henne, bare hun klippet i luften. Der den var, manglet det aldri klær.

"Men denne konen som skal fare så vidt og så vonde veier, hun må slite hardt," sa jentungen; "hun kunne trenge mer til denne saksen, hun enn jeg, til å klippe klær til seg," sa hun, og så ba hun om hun ikke fikk lov til å gi henne saksen. Jo, det skulle hun ha lov til.

Så reiste kongsdatteren av gårde gjennom skogen, som det aldri ville bli noen ende på, både dagen og natten, og neste morgen kom hun til en stue igjen. Der var det også to kvinnfolk, en gammel kone og en jentunge.

"God dag," sa kongsdatteren. "Har dere sett noe til Kvitebjørn kong Valemon?" spurte hun.

"Var det du som skulle hatt ham kanskje?" sa kjerringa. Det var da det. "Jo, han fór framom her i går; men han fór så fort at du aldri tar ham igjen," sa hun.

Jentungen gikk på gulvet og lekte med en flaske, som var slik at den skjenkte alt de ville ha, og der den var, manglet det aldri drikke.

"Men denne stakkars kjerringa som skal fare så vidt og så vonde veier, tenker jeg kan bli tørst og lide mye annet vondt," sa jentungen; "hun kan trenge mer til denne flasken, hun enn jeg," sa hun, og så spurte hun om hun ikke fikk lov til å gi henne flasken. Jo, det skulle hun få.

Så fikk kongsdatteren flasken, takket for seg og reiste av gårde igjen bort gjennom den samme

was dat ze losliet en van niets meer wist.

Toen ze weer bijkwam bevond ze zich in een groot bos. Ze ging weer verder, maar ze wist niet waar ze naar toe ging.

Ten slotte kwam ze bij een huisje. Daar waren er twee vrouwen: een oude vrouw en een mooi meisje.

De koningsdochter vroeg of ze iets van de witte beer koning Valemon gezien hadden.

"Ja, hij is hier vanmorgen vroeg voorbijgekomen, maar hij ging zo snel dat je hem beslist nooit meer inhaalt" zeiden ze.

Het meisje liep rond en knipte en speelde met een gouden schaar die ervoor zorgde dat er stukken zijde en repen fluweel in het rond vlogen van zodra ze ook maar in de lucht knipte. Waar die was, waren er altijd kleren genoeg.

"Maar deze vrouw die nog zo ver moet reizen langs moeilijke wegen, moet zich hard inspannen," zei het meisje, "zij kan die schaar misschien wel meer nodig hebben, meer als ik, om voor zichzelf kleren te knippen" zei ze, en vroeg toen of ze haar de schaar niet mocht geven. Ja, dat mocht.

Toen trok de koningsdochter weer verder door het woud waar geen einde aan scheen te komen. Na een dag en een nacht kwam ze de volgende morgen opnieuw bij een huisje aan. Daar waren er ook twee vrouwen: een oude vrouw en een klein meisje.

"Goedendag," zei de koningsdochter, "Hebben jullie toevallig de witte beer koning Valemon gezien?" vroeg ze.

"Ben jij misschien diegene met wie hij had moeten trouwen?" zei de vrouw. Ja, zo was het. "Ja, gisteren kwam hij hier voorbij, maar met zo'n snelheid dat je hem nooit meer kunt inhalen", zei ze.

Het jonge meisje liep rond en speelde met een fles, die alles uitschonk wat men maar wou, en waar die was, was er altijd drinken genoeg.

"Maar deze arme vrouw die nog zo ver moet reizen langs moeilijke wegen, zou best dorst kunnen krijgen en vele andere problemen," zei het meisje, "zij kan deze fles meer nodig hebben als ik," zei ze, en toen vroeg ze of ze haar de fles niet mocht geven. Ja, dat mocht.

De koningsdochter kreeg de fles, bedankte en vertrok weer voor een tocht door hetzelfde

skogen, både den dagen og natten med. Tredje morgenen kom hun til en stue, og der var det også en gammel kone og en jentunge.

"God dag," sa kongsdatteren.

"God dag igjen," sa kjerringa.

"Har dere sett noe til Kvitebjørn kong Valemon?" sa hun.

"Kanskje det var du som skulle hatt ham?" sa kjerringa. Ja, det var da det. "Jo, han fór framom her i går kveld; men han fór så fort at du aldri tar ham igjen," sa hun.

Jentungen gikk på gulvet og lekte med en duk som var slik at når de sa til den: "Duk, bred deg og red deg med alle gode retter!" så gjorde den det, og der den var, manglet det aldri godmat.

"Men denne stakkars kjerringa som skal fare så vidt og så vonde veier," sa jentungen, "hun kan komme til både å sulte og lide mye annet vondt, så hun kan trenge mer til denne duken enn jeg," sa hun, og så spurte hun om hun ikke fikk lov til å gi henne duken. Det skulle hun ha lov til.

Så tok kongsdatteren duken og takket for seg, og reiste av gårde langt og lenger enn langt, bort igjennom den samme mørke skogen, hele den dagen og natten, og om morgenen kom hun til et tverrberg, som var så bratt som en vegg, og så høyt og så bredt at hun ingen ende kunne se. Det var en stue der også, og da hun kom inn, var det første hun sa:

"God dag, har du sett om Kvitebjørn kong Valemon har faret denne veien?"

"God dag igjen," sa kjerringa; "det var kanskje du som skulle hatt ham?" sa hun. Det var da det. "Ja, han fór oppetter berget her for tre dager siden; men der kan ikke noe uflygende slippe opp," sa hun.

I denne stua var det så fullt av småbarn, og alle sammen hang de i stakken på mor si og skrek på mat. Kjerringa satte på varmen en gryte full med runde småstein. Kongsdatteren spurte hva det skulle være godt for. De var så fattige, sa kjerringa, at de hverken hadde mat eller klær, og det var så vondt å høre barna skrike etter

woud, voor weer een dag en een nacht. De derde morgen kwam ze bij een huisje, en daar waren weer een oude vrouw en een meisje.

"Goedendag" zei de koningsdochter.

"Ook goedendag", zei de oude vrouw.

"Hebben jullie toevallig de witte beer koning Valemon gezien?"

"Ben jij misschien diegene met wie hij had moeten trouwen?" zei de oude vrouw. Ja, zo was het. "Ja, gisteravond kwam hij hier voorbij, maar hij ging zo snel dat je hem nooit meer inhaalt" zei ze.

Het meisje was in de kamer met een tafellaken aan het spelen en telkens wanneer men daartegen zei "Lakentje strek je en dek je met allerlei goede gerechten dan gebeurde dat ook, en waar dit tafellaken was, ontbrak het nooit aan lekker eten.

"Maar deze arme vrouw die zo ver moet langs moeilijke wegen" zei het meisje, "zij zal misschien wel honger lijden en vele andere problemen hebben zodat ze dit tafellaken meer nodig kan hebben als ik" zei ze en vroeg toen of ze haar het tafellaken niet mocht geven. Ja, dat mocht.

Toen nam de koningsdochter het tafellaken, bedankte en vertrok voor een tocht die langer dan lang was, verder door hetzelfde donkere woud, heel de dag en heel de nacht, en 's morgens kwam ze bij een berg op het einde van een vallei, en die was zo steil als een muur, en zo hoog en zo breed dat ze nergens het einde ervan zag. Daar stond er ook een huisje, en toen ze binnenging was het eerste dat ze zei "Goedenavond, heb je gezien of de witte beer koning Valemon deze weg genomen heeft?" "Ook goedendag," zei de vrouw. "Ben jij misschien diegene met wie hij had moeten trouwen?" zei ze. Ja, zo was het. "Ja, hij is hier drie dagen geleden naar boven gegaan, maar iemand zonder vleugels geraakt hier nooit op" zei ze.

In dit huisje krioelde het van de kleine kinderen, en allemaal hingen ze aan moeders rokken en schreeuwden om eten. De vrouw zette een ketel vol met ronde steentjes op het vuur. De koningsdochter vroeg waar dat goed voor was. Ze waren zo arm, zei de vrouw, dat ze noch eten noch kleren hadden, en het was zo

matbeten; men når hun satte gryta på varmen og sa: "Nå er eplene snart kokt," så var det som det døyvde sulten, og de ga tål en stund, sa hun. Det varte ikke lenge før kongsdatteren fikk fram duken og flasken, det kan en nok vite, og da barna var mette og glade, klipte hun klar til dem med gullsaksen.

"Ja," sa kjerringa i stua, "siden du har vært så hjertelig snill mot meg og barna mine, så var det skam om ikke jeg gjorde det vi kan, for å friste å hjelpe deg oppover berget. Mannen min er riktig en mestersmed. Nå får du slå deg til ro til han kommer hjem, så skal jeg ha ham til å smi klør til deg til hender og føtter, så får du friste å kravle deg opp."

Da smeden kom, tok han på med klørne med én gang, og den andre morgenen var de ferdige. Hun hadde ikke tid til å bie, men takket for seg, hugg seg fast og krøp og kravlet med stålklørne hele dagen og natten, og da hun var så trett, så trett at hun syntes hun ikke kunne lette en hånd mer, men ville si ned igjen, da var hun oppe. Det var en slette, med åkrer og enger så store og vide at hun aldri hadde tenkt seg så vidt og så jevnt, og straks ved var det et slott fullt av arbeidsfolk av alle slag, som strevde som maur i en tue.

"Hva er her på ferde?" spurte kongsdatteren.

Jo, her bodde hun, den trollkjerringa som hadde forgjort Kvitebjørn kong Valemon, og om tre dager skulle hun ha bryllup med ham. Hun spurte om hun ikke kunne få talt med henne. Nei, var det likt seg, det var da rent umulig. Så satte hun seg utenfor vinduet, og til å klippe med gullsaksen, så fløyels- og silkeklærne føk som i en snøkave.

Da trollkjerringa fikk se det, ville hun kjøpe saksen; "for alt det skredderne strever, så monner det ikke," sa hun; "det er for mange som skal kles opp."

verschrikkelijk de kinderen om een hapje eten te horen schreeuwen, maar wanneer ze de ketel op het vuur zette en zei "Nu zijn de appels spoedig gaar", dan was het alsof de honger verdoofd werd en waren ze een poosje rustig. Het duurde niet lang of de koningsdochter haalde het tafellaken en de fles te voorschijn, dat kan men wel vermoeden, en toen de kinderen verzadigd en blij waren, knipte ze kleren voor hen met de gouden schaar.

"Ja," zei de vrouw in het huisje, "aangezien jij zo bijzonder aardig geweest bent voor mij en mijn kinderen, zou het een schande zijn indien ik niet deed wat wij kunnen, om te proberen jou de berg over te krijgen. Mijn man is smid en werkelijk een meester in zijn vak. Nu moet je rustig wachten tot hij thuiskomt, en dan zal ik hem vragen om klauwen voor je handen en voeten te smeden, en dan kan je proberen naar boven te klauteren.

Toen de smid thuiskwam, begon hij dadelijk aan de klauwen, en de volgende morgen waren ze klaar. Ze had geen tijd te verliezen, maar bedankte, haakte zich vast en kroop en klauterde met de stalen klauwen de hele dag en de hele nacht, en toen ze zo moe was, zo moe dat ze dacht geen hand meer omhoog te krijgen zodat ze weer naar beneden zou glijden, toen was ze boven. Het was een vlakke, met akkers en weiden zo groot en uitgestrekt als ze zich nog nooit voorgesteld had, en dichtbij was er een slot vol werklu van allerlei slag, die zich uitsloofden als mieren in een mierenhoop.

"Wat is er hier aan de gang?" vroeg de koningsdochter.

Ja, hier woonde ze, het trolwif dat de witte beer koning Valemon betoverd had, en over drie dagen zouden ze bruiloft vieren.

De koningsdochter vroeg of ze niet met haar zou kunnen spreken. Nee, natuurlijk niet, dat was gewoonweg onmogelijk. Toen ging ze buiten voor het raam zitten en begon met de gouden schaar te knippen zodat de fluwelen en zijden kleren als vlokken in een sneeuwstorm in het rond vlogen.

Toen het trolwif dat zag, wou ze de schaar kopen, "want hoe de kleermakers ook hun best doen, ze redden het niet" zei ze, "er zijn er te veel die in het nieuw gestoken moeten worden.

For penger var den ikke til fals, sa kongsdatteren; men hun skulle få den, om hun fikk lov til å sove med kjæresten hennes i natt. Ja, det kunne hun godt få, sa trollkjerringa; men hun ville selv svæve ham og selv vekke ham. Da han hadde lagt seg, ga hun ham en sovedrikk, så han ikke var i stand til å våkne, alt det kongsdatteren ropte og gråt.

Den neste dagen gikk kongsdatteren utenfor vinduene igjen, og satte seg til å skjenke av flasken; det fosset som en bekk både med øl og med vin, og aldri ble den tom. Da trollkjerringa fikk se det, ville hun kjøpe den; for "alt det de strever med å brygge og brenne, så monner det ikke, det er for mange som skal ha drikke," sa hun. For penger var den ikke til fals, sa kongsdatteren; men fikk hun lov til å sove med kjæresten hennes i natt, skulle hun få den. Ja, det kunne hun godt få, sa trollkjerringa; men hun ville selv svæve ham og selv vekke ham. Da han hadde lagt seg, ga hun ham en sovedrikk igjen, så det ble ikke likere den natten heller; han var ikke god for å våkne; alt det kongsdatteren ropte og gråt.

Men den natten var det en av håndverkerne som arbeidet i rommet ved siden. Han hørte gråten der inne, og skjønnte hvordan det hang i hop, og neste dag sa han til prinsen at hun måtte ha kommet, kongsdatteren som skulle frelst ham.

Den dagen gikk det like ens med duken som med saksen og flasken; da det var ved middagstid, gikk kongsdatteren utenfor slottet, tok fram duken og sa: "Duk, bred deg og red deg med alle gode retter," så var det mat, og så det var nok til hundre mann; men kongsdatteren satte seg til bords alene.

Da trollkjerringa fikk se duken, så ville hun kjøpe den; "for alt det de koker og steker, så monner det ikke; det er for mange munner som mat skal ha," sa hun. For penger er den ikke til fals, sa kongsdatteren; men fikk hun lov til å sove med kjæresten hennes i natt, skulle hun få den. Det kunne hun godt få, sa troll-

Voor geld was ze niet te koop, zei de koningsdochter, maar ze kon ze krijgen in ruil voor de toelating om die nacht bij haar liefste te slapen. Ja, die kon ze krijgen, zei het trolwif, maar zij zou hem zelf doen inslapen en zelf wakker maken. Toen hij in bed lag gaf ze hem een slaapdrank, zodat hij niet wakker kon worden, hoe de koningsdochter ook riep en schreide.

De volgende dag ging de koningsdochter opnieuw buiten aan de ramen zitten, en begon uit de fles te schenken; er kwam een stroom van bier en van wijn en de fles raakte nooit leeg. Toen het trolwif dat te zien kreeg, wou zij ze kopen want "hoe ze zich ook inspannen om te brouwen en te stoken, ze redden het niet, want er zijn er te veel die te drinken moeten krijgen" zei ze. Voor geld was ze niet te koop, zei de koningsdochter, maar ze kon ze krijgen in ruil voor de toelating om die nacht bij haar liefste te slapen. Ja, die kon ze wel krijgen, zei het trolwif, maar ze wou hem zelf doen inslapen en zelf wakker maken. Toen hij in bed lag gaf ze hem opnieuw een slaapdrank, zodat het die nacht niet beter ging; het was hem onmogelijk wakker te worden, hoe de koningsdochter ook riep en schreide.

Maar die nacht was één van de handwerkslieden aan het werk in de kamer ernaast. Hij hoorde geschrei daarbinnen, en begreep hoe de vork in de steel zat, en de volgende dag zei hij tegen de prins dat ze moest aangekomen zijn, de koningsdochter die hem zou verlossen.

Die dag ging het met het tafellaken net zoals met de schaar en de fles; toen het tegen etens-tijd liep ging de koningsdochter weer buiten voor het slot zitten, haalde het tafellaken te voorschijn en zei "Lakentje, strek je en dek je met allerlei goede gerechten" en toen was er eten, en wel genoeg voor honderd man, maar de koningsdochter zette zich alleen aan tafel. Toen het trolwif het tafellaken in het oog kreeg, wou ze het kopen "want hoe ze ook koken en braden, ze redden het niet; er zijn te veel monden die gevoed moeten worden." zei ze. Voor geld was het niet te koop, zei de koningsdochter, maar ze kon het krijgen in ruil voor de toelating om die nacht bij haar

kjerringa; men selv ville hun svæve ham, og selv ville hun vekke ham og.

Da han hadde lagt seg, kom hun med sovedrikken; men denne gangen aktet han seg og lurte henne. Trollkjerringa trodde ham ikke mer enn som så, hun heller; for hun tok en stoppenål og stakk tvers igjennom armen på ham og ville prøve om han sov tungt nok; men enda så vondt det gjorde, så rørte han seg ikke, og så fikk kongsdatteren lov til å komme til ham.

Da var allting godt og vel, og når de bare ble kvitt trollkjerringa, så var han frelst. Så fikk han tømmermennene til å gjøre en svivelem i den broen brudeferden skulle fare over; for de hadde den skikken der, at bruden red fremst i ferden.

Da hun kom utpå, sveiv lemmen rundt med bruden og alle de trollkjerringene som var brudekonene hennes. Men kong Valemon og kongsdatteren og alle bryllupsfolkene fór tilbake til slottet, og tok med av gullet og pengene til trollkjerringa, alt det de kunne føre, og fór av gårde til hans land og skulle holde det rette bryllupet. Men på veien var kong Valemon innom og tok med de tre småjentene, og nå fikk hun se hvorfor de var han hadde tatt fra henne barna og satt dem bort; det var for at de skulle hjelpe henne fram til ham. Så drakk de bryllup både stivt og sterkt.

Net zoals bij alle volkssprookjes blijft het ook hier moeilijk om precies vast te stellen welke wijzigingen de optekenaar aan het origineel aangebracht heeft. Patricia van Reet merkt terecht op dat de gebroeders Grimm (en voor andere sprookjesverzamelaars was dat niet anders) "uiteraard nog geen cassetterecorders of andere apparatuur ter beschikking hadden en zich moesten redden met schematische notities en korte samenvattingen in telegramstijl, die ze dan later zo goed ze zich nog konden herinneren moesten aanvullen" (*De ongeschminkte Grimm*). Zo hebben de gebroeders Grimm (vooral Wilhelm) formeel én inhoudelijk nogal wat wijzigingen aangebracht – verrassend is zeker ook de medeling van van Reet dat hun "informanten" voor de overgrote meerderheid jonge dames waren uit de hogere burgerij, en veelal ook afstammen van hugenootse inwijkelingen.

Asbjørnsen en Moe verzamelden hun sprookjes afzonderlijk, slechts één enkel staat op hun beider naam. Moltke Moe zegt dat ze beweerden de sprookjes "getrouw weer te

liefste door te brengen. Die kon ze krijgen, zie het trolwif, maar ze wou hem zelf doen inslapen en zelf wekken ook.

Toen hij in bed lag kwam ze met de slaapdrank, maar deze keer was hij op zijn hoede en was haar te slim af. Het trolwif vertrouwde hem niet al te ver, want ze nam een stopnaald en stak er dwars mee door zijn arm om te kijken of hij wel vast genoeg sliep; maar hoeveel pijn het ook deed, hij bewoog helemaal niet, en toen kreeg de koningsdochter de toelating om bij hem te komen.

Toen was alles goed en wel, en indien ze het trolwif uit de weg konden ruimen, dan was hij bevrijd. Hij zorgde ervoor dat de timmerlui een valluik maakten in de brug waarover de bruidsstoet zou trekken, want in die streek was het gebruikelijk dat de bruid helemaal vooraan reed.

Toen ze op de brug kwamen, vielen de bruid en al de trolwijven die haar bruidsmeisjes waren door het luik. Maar koning Valemon en de koningsdochter en alle genodigden reden terug naar het slot en namen van het goud en het geld van het trolwif zo veel met zich mee als ze konden dragen, en vertrokken naar zijn land om daar de echte bruiloft te vieren. Maar onderweg ging koning Valemon op bezoek en nam de drie kleine meisjes met zich mee, en nu begreep ze waarom hij de kinderen bij haar weggenomen en elders ondergebracht had: het was opdat ze haar zouden kunnen helpen hem te vinden. En toen vierden ze bruiloft zowel lang als vrolijk.

geven, zoals ze ze van de verteller gehoord hadden, zonder verfraaiing van feiten of verandering van gebeurtenissen." Wel achtten ze het gerechtvaardigd om de "soms voorkomende uitwassen die niet met het fatsoen stroken" weg te laten. Het is geweten dat ze de sprookjes aan mekaar voorlazen en "de verteller gebruik gemaakt heeft van de wenken en opmerkingen van zijn medewerker, voor zover die hem gegrond voorkwamen." Dat de taal (en de stijl) aangepast moest worden is hierboven al vermeld. Vooral Jørgen Moes inbreng moet hier belangrijk geweest zijn. Weer volgens Moltke Moe is het in ieder geval een feit dat de sprookjes die Asbjørnsen na het einde van de samenwerking met Moe publiceerde en ook de nieuwe sprookjesverzameling die hij – alleen – veel later (in 1871) op de markt bracht niet meer hetzelfde hoge niveau halen. Hou er ook rekening mee dat in moderne uitgaven niet alleen de spelling aangepast is maar soms ook de taal "genormaliseerd" werd.

Naast de wondersprookjes is nog een ander type rijkelijk vertegenwoordigd bij Asbjørnsen en Moe: grappige, vaak zelfs sarcastische of cynische verhalen die soms doen denken aan onze Middelnederlandse cluten. Krogvik spreekt van "skjæmte-eventyr". Van Hamel heeft het in zijn inleiding bij Greta Baars-Jelgersma's vertaling Noorse Volkssprookjes uit de verzameling van Asbjørnsen en Moe over novellistische sprookjes.

Het bovennatuurlijke element is hier vaak volledig afwezig. Domme en/of verwaande personages komen er doorgaans bekaaid vanaf: karakteristieke types zijn hier de domme, bazige vrouw en de weinig snuggere echtgenoot. Domheid wordt soms nog gecombineerd met tegendraadsheid, zoals in "Kjerringa mot strømmen". Wanneer de echtgenoot van deze vrouw iets voorstelt, wil zij altijd net het tegenovergestelde. Dat begint na verloop van tijd danig op de brave man zijn zenuwen te werken en uiteindelijk zwiert hij haar het water in. Wanneer hij later op zoek gaat naar haar lijk vindt hij het niet verder stroomafwaarts maar .... juist!

Kjerringa mot strømmen

Een erg domme man is dan weer te vinden in "Mannen som skulle stelle hjemme": zijn activiteiten in het huishouden kunnen niet bepaald een succes genoemd worden – en z'n hoofd bevindt zich 's middags ergens waar het duidelijk niet thuishoort.

Ook belangrijke en/of hooggeplaatste personen worden over de hekel gehaald. De koning in "Peik" is wel bijzonder naïef en goedgezind. Dominees zijn gierig ("En prestehistorie"), verwaand (en moeten het dan afleggen tegen de koster, zoals in "Presten og klokkeren") en soms zelfs niet vies van een bezoekje aan getrouwde vrouwen (wanneer de echtgenoot niet thuis is natuurlijk): "Store-Per og Vesle-Per". Inners van belastingen waren ook vroeger niet al te populair zoals moge blijken uit "Fanden og futen".

Ook van dit sprookjestype vinden we parallellen, bijvoorbeeld bij Grimm. Heel duidelijk is dit met "Mestertyven" en "De Meesterdief". De inleiding van de Noorse versie is veel langer omdat die vertelt wat het hoofdpersonage allemaal moest doen om de titel

"mestertyv" te verkrijgen. Ook het aantal min of meer onmogelijke opdrachten die een soort lokale potentiaat hem oplegt is groter in de Noorse versie; drie ervan stemmen echter goed overeen met de versie van Grimm.

Als de "skjæmteeventyr" al een boodschap brengen dan is het dat wie leep is het vaak (het) ver(ste) brengt. De kolenbrander uit "Kullbrenneren" koopt zich "kappa og kragen" (een domineesuitrusting als het ware) en werkt zich door een combinatie van lef, prietpraat en geluk op in de kerkelijke hiërarchie en wordt uiteindelijk "de hoogste na de koning".

Tot deze categorie behoren ook een aantal absurdistische en amorele verhalen. In "Gudbrand i Lia" vertrekt Gudbrand met een koe naar de stad om ze daar te verkopen. Hij geraakt er z'n koebeest echter niet kwijt. Op de terugweg wordt hij in een soort razende ruilhandel betrokken: hij ruilt z'n koe voor een paard, dat paard later voor een varken, dat varken dan weer voor ... en uiteindelijk staat hij met totaal lege handen. Het absurde ligt in wat dan volgt. Gudbrands vrouw, die het altijd met haar man eens is, vindt iedere ruil toch zo geslaagd en Gudbrand verdient uiteindelijk nog flink aan een weddenschap met een buurman.

In hetzelfde absurdistische kader hoort ook "Haren som hadde vært gift" thuis, eigenlijk een dieren sprookje, maar met een bizar soort humor:

Haren og reven

Det var engang en hare som var ute og gikk i det grønne.

"Å, hurra, hei og hopp!" skrek han, hoppet og sprang, og rett som det var, gjorde han et rundkast bortetter og sto på to-ben i groen. Så kom det en rev luskende.

"God dag, god dag!" sa haren. "Jeg er så glad i dag, for det jeg har vært gift, skal du vite," sa haren.

"Det var vel det da," sa reven.

"Å, det var ikke så vel heller, for hun skåret hardt på hornene, og så var det et troll til kjerring jeg fikk," sa han.

"Det var ille det da," sa reven.

"Å, det var ikke så ille heller," sa haren, "for jeg fikk rikdom med henne, hun hadde en stue."

"Det var da vel det," sa reven.

"Å, det var ikke så vel heller," sa haren, "for stua brant opp, og alt det vi eide."

"Det var da riktig ille," sa reven.

"Å, det var ikke så ille enda," sa haren, "for hun brant opp kjerringa med."

Er was eens een haas die door bos en veld op wandel was.

"O, hoera, hei en hop!" riep hij, huppelde en sprong en maakte plots een rondom rond buiteling en stond op twee poten in het gras. Toen kwam er een vos aangeslopen.

"Goeiedag, goeiedag!" zei de haas. 'Ik ben zo blij vandaag, ik ben namelijk getrouwd, moet je weten!' zei de haas.

"Goed nieuws, dat dan!" zei de vos.

"O, het was nu ook weer niet zo goed, want ze was niet zo erg jong, en verder was ze een trol van een wijf" zei hij.

"Dat was al te slecht!" zei de vos.

"O, zo slecht was het nu ook weer niet" zei de haas, "want ze was rijk en ze had een huisje."

"Dat was goed, dat" zei de vos.

"O, het was nu ook weer niet zo goed" zei de haas "want het huisje en alles wat we bezaten gingen in de vlammen op."

"Dat was dan werkelijk te erg" zei de vos.

"O, het was nog niet zo erg" zei de haas "want mijn wijf brandde mee op!"

Met "Store-Per og Vesle-Per", waar Vesle-Per er in zijn grenzeloos egoïsme niet voor terugschrikt om moeder, broer, schoonzus en nog een veeboer ook, naar de andere wereld te helpen, zijn we wel ver verwijderd van "de strijd tussen de goeden en de slechten met de ondubbelzinnige overwinning van de goeden en dus van het goede" (Monika Christians, Het Wonderbaarlijke is het Ware) die zo kenmerkend is voor het "echte" sprookje.

Zonder zijn vriend Moe heeft Asbjørnsen dan nog zogenaamde **huldreeventyr** uitgegeven, waarin hij (meestal oudere) mensen uit het volk laat vertellen over de "ontmoetingen" die zij of hun verwanten of kennissen gehad hebben met de rijke variatie aan Noorse geesten en spoken. Een eerste deel verscheen in 1845, een tweede in 1848.

De verschillen met de hierboven besproken sprookjescategorieën zijn duidelijk. Het "onbepalende" "Det var engang" is in de "huldreeventyr" nooit aanwezig: het kader waarin de volkse figuren aan het woord komen is duidelijk gesitueerd in tijd en plaats. Zo begint "Mathias skytters historie" bijvoorbeeld met

En vakker lørdag i november i 1836 kom jeg til min gode venn proprietæren i Nittedalen.

Op een mooie zaterdag in november 1836 ging ik in het Nittedal op bezoek bij mijn goede vriend de grondbezitter.

De verteller uit het kader varieert wel. Zo is hij in "Berthe Tuppenhaugs fortelling" student, in "En gammeldags juleaften" officier en in "En tiurleik i Holleia" jager. In feite hebben we echter steeds met afsplitsingen van Asbjørnsen zelf te maken:

Denne bymannen [som] er en narr efter slike historier

Die stadsmens die gek is op zulke verhalen

zoals het in "En tiurleik i Holleia" geformuleerd wordt.

Het kader is soms vrij uitvoerig. In "Berthe Tuppenhaugs fortelling" wordt omstandig beschreven hoe een skiongeluk de ikfiguur in Berthes huis doet belanden. In "En tiurleik i Holleia" wordt er heel wat afgepraat over "Gamle-Storen", een oude, bijna legendarisch geworden auerhaan. Een enkele keer klinkt de verteller duidelijk ironisch, zoals in de beschrijving van de landeigenaar in "En aftenstund i et proprietærkjøkken":

Jeg satt i det ene hjørnet av sofaen med en bok i hånden, mens proprietæren selv hadde tatt plass i det andre hjørnet, fordypet i funderinger over en pakke av "de både sure og søte statsborgere", som han kaller dem i sin avhandling, betitlet "Forsøk med noen velmente patriotiske ytringer for fedrelandets vel. For beskjedenhets skyld av en anonym."

Ik zat in de ene hoek van de sofa met een boek in de hand, terwijl de eigenaar zelf plaatsgenomen had in de andere hoek, verzonken in overpeinzingen over een hoop van "de zowel aangename als onaangename staatsburgers" zoals hij ze noemt in zijn verhandeling getiteld "Poging tot enige welgemeende patriotische opmerkingen tot nut van het vaderland. Uit bescheidenheid anoniem gepubliceerd."

Av det grundige studier i denne gullgrube for hans idéer ble det, som man nok kan vite, utklekket mangehånde kløktige formeninger; at han selv i det minste var overbevist om deres

De grondige studie van deze goudmijn van zijn ideeën heeft, zoals men weet, geleid tot het uitbroeden van allerlei scherpzinnige opvattingen. Dat hij zelf tenminste overtuigd

fortreffelighet, syntes det fiffige blikket å antyde som han tilkastet meg fra sine klippende øyne; det var heller ingen mangel på "velmente patriotiske ytringer", gehalten av dem kan den best dømme om som har hatt anledning til å kikke i det ovenforomtalte skrift eller hans store avhandling i manuskript om tienden.

was van hun voortreffelijkheid leek de slimme blik die hij me toewierp uit zijn knipperende grijze ogen aan te duiden; er was ook geen gebrek aan "welgemeende vaderlandslievende opmerkingen." Over het niveau hiervan kan hij het best oordelen die de gelegenheid gehad heeft het hierboven vermelde geschrift of 's mans in manuscript bestaande verhandeling over de tiendebelasting in te kijken.

Belangrijk zijn ook Asbjørnsens natuurbeschrijvingen. Voor ons lijken ze nogal conventioneel, maar Willy Dahl (Stil og Struktur) wijst erop dat Asbjørnsen met zijn minder onderschikkende zinsbouw en zijn gevoel voor nuancering en visuele indrukken ook hier een voorzichtige vernieuwer was. Een voorbeeld uit "En tiurleik i Holleia":

Ute var det temmelig kaldt; det var frosset skare på sneen, så den knirket under foten. Men himmelen var nesten vårlik klar og mørkeblå, og noen hvitlige skyer som sakte kom seilende fra sør, spådde at nattekulden snart ville gi seg. Månen sto lavt nede ved himmelbrynet: istedenfor å lyse for oss på vår nattlige vandring, bredte den bare et mildt skjær over de fjerne åser og trærnes topper, men mellom furusøylene la den denne mystiske skumring som forlenger skyggene i det endeløse, gjøgler frem fabelaktige skikkelser mellom stammene, og gjør skogen så dyp og lønndomsfull.

Buiten was het tamelijk koud; de bovenste sneeuw was tot korst vervroren, zodat hij knarste onder de voeten. Maar de hemel was bijna net zo helder als in de lente en donkerblauw, en een paar wittige wolken die zachtjes uit het zuiden aan kwamen drijven, voerspelden dat de nachtelijke koude spoedig tot het verleden zou behoren. De maan stond laag aan de horizon; in plaats van ons voor te lichten tijdens onze nachtelijke wandeling, spreidde hij alleen een milde glans over de verre heuvels en de toppen van de bomen, maar tussen de zuilen van de pijnbomen lag die geheimzinnige schemering die de schaduwen tot in het oneindige verlengt, mysterieuze vormen tussen de stammen te voorschijn tovert en het bos zo diepzinnig en raadselachtig maakt.

Waarover hebben de mensen die de verteller aan het woord laat in de huldreeventyr het nu zoal? We maken hier kennis met allerlei wezens uit het volkse bijgeloof. De trollen

Nisser. Aquarel van Erik Werenskiold (1855-1938). Hij illustreerde de Norske folke- og huldreeventyr uitgave van 1879.

kennen we al. Nu maken we o.a. kennis met de "nisse", een soortement kabouter met baard en rode muts. De al vermelde Andreas Faye zegt er het volgende over:

Blant alle de vesener der lever in den norske almues innbilning, er nissen den, som hvis tilværelse man er mest overtudet. Han hører uten tvil til vette- eller dvergslekten, skjønt han atskiller seg fra dvergene, dels ved sin livlighet og proporsjonerte utvortes, dels ved sitt opphold i hus og lader, for hvilke han har sådan forkjærlighet, at han ikke tåler at de flyttes, ti da forlater han dem og tar lykken med seg.

(Van al de schepselen die in de verbeelding van gewone Noorse mensen leven is de *nisse* degene van wiens bestaan ze het meest overtuigd zijn. Hij behoort ongetwijfeld tot de familie van de geesten of de dwergen, hoewel hij zich van de dwergen onderscheidt, deels door zijn levendigheid en omdat hij goed geproportioneerd is, deels omdat hij zich in huizen en voorraadkasten ophoudt, en daar zo'n voorliefde voor heeft dat hij niet kan verdragen dat ze verplaatst worden, want dan verlaat hij ze en neemt het geluk met zich mee.)

Al bij al is de *nisse* eerder plagerig dan echt kwaadaardig, zoals blijkt uit "En gammeldags juleaften".

De "underjordiske" (letterlijk "onderaardsen") begeven zich vaak onder de mensen, maar zijn niet altijd zo kwaad. Een nogal humoristische episode uit "En natt i Nordmarka":

Der var en bonde, som budde i Telemarken, hvor far min er kommet fra," begynte han sin fortelling, "og han åtte en stor gard, men han visste ikke av anna enn uår og skade på krøttera sine, og til sist måtte han gå fra både gard og grunn. Litt hadde han igjen, og for det kjøpte han seg en liten plass, som låg for seg sjøl, langt borte fra bygda, i vill skog og mark. En dag han gikk på gardstunet, møtte han en mann.

"Goddag granne," sa mannen.

"Goddag," sa bonden; "er du grannen min? Jeg trodde jeg var aleine her."

"Der ser du garden min," sa mannen, "den er ikke langt fra din." Og der låg der en gard også, som han aldri hadde sett før, stor og gild og i full stand. Da kunne han skjønne at det var underjordiske, men han blei ikke redd for det; han ba grannen inn for å smake på ølet sitt, og grannen drakk både godt og vel.

"Hør nå," sa grannen, "en ting skal du lye meg i."

"La meg få høre på det først," sa bonden.

"Du må flytte fehuset ditt, for det står i vegen for meg," svarte grannen.

"Nei, det gjør jeg ikke," sa bonden. "Jeg har bygd det opp nytt i sommer, og nå lir det til vinters. Hvor skulle jeg gjøre av buskapen min da?"

"Ja, ja, du gjør som du vil, men river du det ikke ned, er jeg redd du kommer til å angre det," sa grannen. Og dermed gikk han.

Mannen gikk og undres på dette, og visste ikke hva han skulle gjøre. Å gi seg til å rive ned et nytt fehus mot vinternatts leite syntes han var

Een boer die in Telemarken woonde, waar ook mijn vader vandaan komt, begon hij zijn vertelling, bezat een grote boerderij, maar ieder jaar mislukte de oogst en waren er problemen met de veestapel, en uiteindelijk moest hij er de brui aan geven. Hij had nog wat geld over, en daarvan kocht hij zich een kleine hoeve, die ver van alle andere en van het dorp gelegen was, tussen bossen en velden. Op een dag toen hij over zijn erf liep ontmoette hij een man.

"Goeiedag, buurman" zei de man.

"Goeiedag", zei de boer, "ben jij mijn buurman? Ik dacht dat ik hier alleen woonde."

"Daar zie je mijn hoeve" zei de man, "ze ligt niet ver van de jouwe." En er lag daar een boerderij, die hij voordien nog nooit gezien had, groot en prachtig en goed onderhouden. Toen begreep hij dat het onderaardsen waren, maar dat maakte hem niet bang, hij nodigde zijn buur uit om van zijn bier te komen proeven, en de buur dronk meer dan een beetje.

"Nu moet je eens luisteren," zei de buur "er is één ding dat ik van je verlang."

"Laat me dat eerst eens horen" zei de boer.

"Je moet je koeienstal verplaatsen, want die staat in m'n weg" antwoordde zijn buur.

"Nee, dat doe ik niet" 'zei de boer, "ik heb hem pas deze zomer gebouwd, en het is nu bijna winter. Wat zou ik dan met mijn veestapel moeten doen?"

"Ja ja, je doet zoals je wil, maar als je 'm niet afbreekt, dan ben ik bang dat het je nog zal spijten" zei de buur. En daarop ging hij weg. De boer verwonderde zich over wat hij gehoord had en wist niet wat hij doen moest.

reint ulikt, og lita hjelp hadde han også.

Rett som han sto i fjøset sitt en dag, sank han ende ned igjennom golvet. Der hvor han kom ned, var det så urimelig gildt. Allting var av gull og sølv. Med det samme kom den mannen som sa at han var grannen hans, og ba ham sitte ned. Om en stund blei der båret inn mat på sølvfat og øl i sølvkrus, og grannen ba ham sette seg inntil bordet og ete. Bonden torde ikke anna og flyttet seg inntil bordet, men rett som han ville ta opp i fatet med skeia, falt det noe ned i maten fra loftet, så han mista matlysta med det samme.

"Ja," sa huldrekallen, "der kan du se, hva kuene dine gir oss. Matro får vi aldri for hver gang vi setter oss til bords, er det uråd straks, og om vi er aldri så sultne, så mister vi matlysta og kan ikke ete. Men vil du lye meg og flytte fjøset, så skal du ikke mangle fôr og grøde, om du blir aldri så gammel. Men vil du ikke, så skal du ikke vite om anna enn vår, så lenge du lever."

Beginnen met het afbreken van een nieuwe koeienstal zo dicht bij de wintertijd leek hem dwaas, en weinig hulp had hij ook. Toen hij op een dag in zijn koeienstal stond, zonk hij plots door de vloer recht naar beneden. Waar hij toen terecht kwam was het werkelijk onnoemelijk prachtig. Alles was er van goud en zilver. En daar was de man al die zei dat hij zijn buur was en die vroeg hem om neer te zitten. Na een tijdje werd het eten binnengebracht op een zilveren schotel en het bier in een zilveren kroes, en de buur nodigde hem uit aan tafel plaats te nemen en te eten. De boer durfde niet te weigeren en ging aan tafel zitten, maar toen hij met zijn lepel iets uit het bord wou nemen, viel er iets van de zoldering recht in zijn eten en dat benam hem dadelijk alle eetlust.

"Ja," zei de onderaardse "nu zie je wat jouw koeien ons geven. Rustig eten kunnen we nooit want iedere keer dat we aan tafel gaan, zijn er dadelijk problemen, en hoeveel honger we ook hebben, we zijn dan onze eetlust kwijt en kunnen niet eten. Maar als je naar mij wilt luisteren en de koeienstal naar een andere plaats overbrengen, dan zal je geen gebrek hebben aan voer en oogst, hoe oud je ook wordt."

Onnodig te vermelden dat de boer nu dadelijk op het verzoek ingaat.

Gevaarlijk zijn dan wel de "huldrer" (cf. de naam van de verzameling). Een "hulder" is een boosaardig maar verleidelijk bovennatuurlijk wezen dat de heuvels en bergen bewoont. Ze heeft een koeienstaart en gaat zich vaak te buiten aan "bytting", d.w.z. het roven van een mensenkind

Hulder på mannejakt. Tekening van Andreas Bloch (1860-1947)

dat dan vervangen wordt door een "bytting", een wisselkind. Zo'n bytting is echter gemakkelijk te herkennen, zoals we vernemen in "En signekjerring":

Han såg ut i ansiktet som en gammel værbarka kall. I øynene var han så rau som en mort, og han glodde i mørket som ei kattugle. Han hadde et hue så langt som et hestehue og så tjukt som et kålhue; men beina var som en saulegg, og på kroppen var han som fjorgammalt spekekjøtt. Aldri gjorde han anna enn ule og tute og skrike, og fekk han noe i hendene, så kasta han det lukt i synet på mor si. Støtt var han sulten som ei bygdebikkje; alt han såg, ville han ete, og han åt dem mest ut av

Hij had een verweerd oudemannengezicht. Zijn ogen waren zo rood als die van een blankvoorn, en in het duister had hij de starende blik van een bosuil. Hij had een hoofd zo lang als de kop van een paard en zo dik als een kool, maar zijn benen waren net schapepoten en zijn lijf leek op een overjaars stuk gedroogd vlees. Nooit deed hij iets anders dan schreeuwen, huilen en janken en kreeg hij iets in z'n handen, dan smeed hij het dadelijk in zijn moeders gezicht. Altijd had hij honger als

huset. Jo eldre han blei, dess argere blei han, og det var ikke noen måte med skrik og skrål; men aldri fekk de ham til å snakke et eneste ord, enda han var gammal nok til det.

een straathond; alles wat hij zag wilde hij opeten, hij vrat ze gewoon de kop van het lijf. Hoe ouder hij werd, hoe erger, op zijn geschreeuw en gekrijs stond geen maat; maar nooit konden ze hem zo ver krijgen dat hij ook maar één woord zei, ook al was hij daar oud genoeg voor.

Een "signekjerring" is een soort tovenaars. Van haar vernemen we o.a. hoe men koffiegruis moet "lezen" om te weten te komen aan welke soort "svekk" (= rachitis, de "Engelse ziekte") een kind lijdt; er komt een hele bezweringsformule aan te pas. De signekjerring kent trouwens ook een remedie tegen "svekk": van oude doeken wordt een "svøpebarn" gemaakt, en dat moet op het kerkhof begraven worden, "dan denken de doden dat ze het kind te pakken hebben". Voor deze remedie moet echter wel afgedokt worden.

Hierboven is al aangegeven dat Asbjørnsen en Moe in hun sprookjes een aanzet tot vernoorsing van de omgangstaal in Noorwegen gegeven hebben. In de huldreeventyr is de taal vaak zonder meer dialectisch getint, zoals al blijkt uit het fragment hierboven. Erg verwonderlijk is dit niet, tenslotte laat Asbjørnsen hier "gewone" mensen aan het woord. Nog een voorbeeldje uit "Lunde-ætten":

En gong var det ei kjæring på Lunde som heitte Åse. Hu vart borte i barnseng, og i stan før henni låg det att en olderkubbe i sengen. Sea den ti er det vørti skikk å sette kniver over alle dørene trast ei barnseng-kone får de fysisste riene, før det itte skal komma trollskap åt 'n. Det var de underjordiske som tok a, og dom hadde vøri etter a lengi før og: i festensølet hennes på Lier tok dom a og sette a på hugu oppi en vass-så, men da var det så mange folk som stod utpå tråppen, at a ingen skae fekk.

Er was eens een vrouw in Lunde die Åse heette. Ze verdween uit het kraambed, en in haar plaats lag er een stuk elzenhout in het bed. Sindsdien is het de gewoonte om boven de deuren messen te plaatsen zodra een zwangere vrouw de eerste weeën krijgt, opdat ze niet betoverd zou worden. Het waren de onderaardsen die haar meenamen; en ze hadden al lang achter haar aangezeten ook; tijdens haar verlovingsfeest in Lier pakten ze haar beet en zetten haar met haar hoofd omlaag in een watervat, maar er stond daar zoveel volk op de trap dat ze haar geen schade konden toebrengen.

BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE

Voor een algemene inleiding over het volkssprookje zie o.a. hoofdstuk 10, "Old Magic" in Mary Hill Arbuthnots Children and Books (Chicago, 1964³), met een uitgebreide, maar wel uitsluitend Engelstalige bibliografie, en The Oxford Companion to Fairy Tales (edited by Jack Zipes) (Oxford, 2000). Jan de Vries Het Sprookje (Antwerpen, 1929) is wel verouderd maar blijft toch best leesbaar.

De belangrijkste bron voor achtergrondinformatie over Asbjørnsen en Moes verzameling is het hoofdstuk "Eventyr" in Moltke Moes Det nationale gjenumbrud og dets mænd", gepubliceerd in Moltke Moes Samlede Skrifter Vol. III (Oslo, 1927)

Ook het hoofdstuk "Asbjørnsen and Moe's Norwegian Folk Tales" in Torbjørn Støveruds Milestones of Norwegian Literature (Oslo, 1967) bevat heel wat informatie. Een interessante en persoonlijke benadering van de sprookjes schreef de Noorse auteur Johan Borgen (wiens pseudoniem "Mumle Gåsegg" trouwens aan één van de sprookjes ontleend is) in zijn "Innledning" tot de keuze die hij maakte voor deel 6 van Norges Nasjonal Litteratur (Oslo, 1967)

Twee interessante artikels in het Nederlands zijn Alex Bolckmans' "De Noorse volkssprookjes" (in De Vlaamse Gids, 1961, pp. 715 - 732 – over de ontstaans-geschiedenis en het taalkundige belang) en A.G. Van Hamels "Inleiding" voor Greta Baars-Jelgersma's vertaling (zie hieronder).

Titelblad van een uitgave van Asbjørnsen en Moes sprookjes voor kinderen uit 1883

Eventyrbog for Børn.

Norske Folkeeventyr

af

P. Chr. Asbjørnsen og Jørgen Moe.

Med Illustrationer

af

E. Werenstjøl og Th. Kittelsen.

I.

Kjøbenhavn.

Gyldenbalke Boghandels Forlag (F. Høgel & Søn).

Trykt hos S. Hørgensen & Co.

1883.

Selecties uit de sprookjes van Asbjørnsen en Moe worden nog geregeld gepubliceerd in Noorwegen. Een recente uitgave is Asbjørnsen og Moe Norske folkeeventyr (Kagge Forlag, ISBN 82-489-0280-3).

Een budgetuitgave is die van Allehånde (ISBN 978-82-445-0185-5)

Een leuk boekje is Asbjørnsen en Moes eventyrverden. 10 eventyr med Ivo Caprinos eventyrfigurer (Oslo, 1992).

Een aantal sprookjes kunnen beluisterd worden op

<http://far.no/index.php?title=Kategori:Lydbok> en

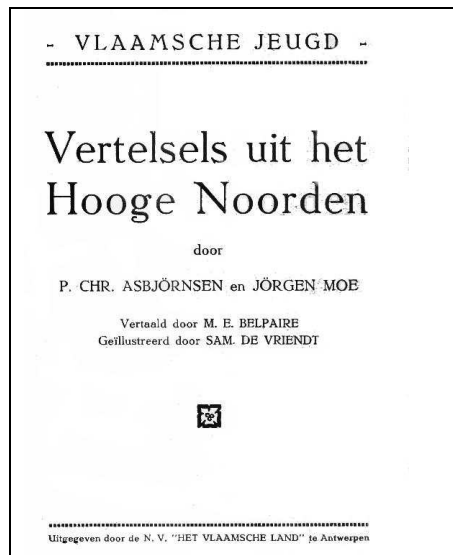
<http://www2.blikkboks.no/lydarkivet/lydarkivet-folkeeventyr.php>

In The bumper book of Norwegian folk tales (Oslo, 2001) werden een groot aantal van de sprookjes in het Engels vertaald (ISBN 8203244254).

Wat ouder is Norwegian Folk Tales (Grøndahl Dreyer, 1994) (ISBN 8250419332).

Op http://www.surlalunefairytales.com/authors/asbjørnsen_moe.html bevindt zich een Engelse vertaling (van het einde van de

negentiende eeuw) van een groot aantal van de sprookjes. Een wat gemoderniseerde versie staat op: <http://oaks.nvg.org/norwegian-folktales.html>

Misschien wel de oudste Nederlandse vertaling van een aantal van de sprookjes is die van M. E. Belpaire. Recenter en uitgebreider is Greta Baars-Jelgersma's Noorse Volkssprookjes uit de verzameling van Asbjørnsen en Moe (Uitgeversmaatschappij W. De Haan N.V., Utrecht, 1953).

Een "nieuwe" uitgave hiervan (met een beperktere keuze, een aantal taalkundige wijzigingen en zonder de inleiding van Van Hamel) verscheen als Noorse Sprookjes (Elmar, Rijswijk, 1993, ISBN 978-90-389-0144-5)

Een aantal sprookjes zijn ook te lezen op <http://www.beleven.org/verhalen/> (bij "Zoek" "Asbjørnsen" intikken).

VOORBEELDEN

Hieronder volgen voorbeelden van de verschillende sprookjescategorieën:

- * Mikkel vil smake hestekjøtt [dierensprookje]
- * Hanen som falt i bryggeketet [herhaalvertelling]
- * Mumle Gåsegg [wondersprookje]
- * Herreper [wondersprookje]
- * Mestermø [wondersprookje]
- * Askeladden som fikk prinsessen til å løgste seg [novellistisch sprookje]
- * Dumme menn og troll til kjerringer [novellistisch sprookje]
- * En gammeldags juleaften ["hyldreeventyr"]

Mikkel vil smake hestekjøtt

Så var det en dag som bjørnen lå og åt på en hest han hadde slått. Da var Mikkel ute igjen, kom luskende og **siklet på** en godbit av hestekjøttet. Han **gjorde kriker og kroker**, til han kom bakenfor bjørnen, så tok han til sprangs på den andre siden av **hesteskrovet**, og nappet en **jafs** med det samme han rente forbi. Bamsen **var ikke sen** heller, han slo etter Mikkel, så han fikk tippet av den røde halen i labben sin; siden den tid har reven hvit haletipp.

"**Bi** nå, Mikkel, og kom hit," sa bjørnen, "så skal jeg lære deg å fange hest." Ja, det ville Mikkel gjerne lære, men han gikk ikke nærmere **enn han trodde seg**. "Når du ser det ligger en hest i en **solbakke** og sover," sa bjørnen, "så skal du binde deg vel fast med **taglet i rova**, og hugg tennene i låret på hesten," sa han.

Det varte ikke lenge før reven fant seg en hest som lå og sov i solbakken, kan du vel vite, og så gjorde han som bjørnen hadde sagt, han vippet og bandt seg vel inn i hestetaglet, og hugg tennene i låret på hesten. Og den spratt opp, og til å slå og renne, så Mikkel slang både mot stokk og mot stein, og ble så **skamslått** og **mørbanket** at han ikke var fra **å miste både sans og samling**.

Rett som det var, fór de forbi en hare.

"Hvor skal du hen, som farer så fort, Mikkel?" sa haren.

"**I skyssferd**, min kjære Jens!" sa reven.

Og haren satte seg opp på to-ben og lo så godt at **kjeften** sprakk like opp til ørene, for det Mikkel fór så **gildt** i skyss.

Men siden den skyssferden har ikke reven tenkt på å fange hest. Den gangen var det bjørnen som var **ful**; ellers sier de han er **godtruen** som trollene.

had erg veel zin in
maakte allerlei omwegen
paardenkarkas
mondvol
aarzelde niet

wacht

durfde
zonbeschenen heuvel
staart van paard; staart (→
van de vos)

zwaar toetetakeld
bont en blauw geslagen;
zijn verstand verliezen

een ritje met mijn paard
bek
uitstekend

leep
lichtgelovig

Hanen som falt i bryggeketret

Vaak zijn herhaling, alliteratie en rijm hier belangrijker dan betekenis.

Det var engang en **tuppe** og en **toppe**, som gikk utpå åkeren og **spente** og **sparket** og **plukket**.

Rett som det var, fant høna et **byggkorn**, og hanen en **humlekoll**, og så skulle de gjøre **malt** og brygge **juleøl**¹.

"Jeg plukker bygg, og jeg **melter** malt og brygger øl, og ølet er godt!" kaklet høna.

"Er **vørteren** god og sterk?" sa hanen, og fløy opp på kanten av **karet** og ville smake; men da han skulle bukke seg og drikke en

hen; haan
hipte; tripte; pikte
plots, gerstekorrel
hopkorrel; mout
mout

de wort ²
de kuip

¹ speciaal voor de kerst gebrouwen bier

² aftreksel van mout, dat gebruikt wordt als basis voor het bereiden van bier

<p>tår, satte han i å flakse med vingene, og så falt han på hodet i bryggeketret og druknet. Da høna så det, ble hun så rent fra seg at hun fløy opp på peishylla og ga seg til å skråle og gråte: "Fått, fått, fått skaæ! Fått fått, fått skaæ!" skrek hun i ett vekk, og ville aldri holde opp igjen.</p>	<p>slokje; klapwieken buiten zichzelf de schoorsteenmantel; schreeuwen; aan één stuk door</p>
<p>"Hva skaær deg, tuppe hønemor, siden du sørger og gråter så?" sa håndkverna.</p>	<p>wat is er met jou aan de hand; treuren; de hand- molen</p>
<p>"Jo, toppe hanefar falt i bryggeketret og druknet, og der ligger han død," sa høna; "derfor sørger og gråter jeg."</p>	
<p>"Ja, kan jeg ikke gjøre annet, så skal jeg male og smale," sa håndkverna, og til å male alt det den kunne.</p>	<p>malen; ratelen</p>
<p>Da stolen hørte dette, så sa den: "Hva feiler deg kvern, siden du smaler og maler så?"</p>	
<p>"Jo, toppe hanefar falt i bryggeketret og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter; derfor maler og smaler jeg," sa håndkverna.</p>	<p>schoorsteenplank</p>
<p>"Kan jeg ikke annet, så skal jeg rikte," sa stolen, og ga seg til å knake og knirke.</p>	<p>piepen, knarsen kraken</p>
<p>Dette hørte døren; så sa den: "Hva feiler deg? Hvorfor rikter du stol?"</p>	
<p>"Jo, toppe hanefar falt i bryggeketret og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter og håndkverna maler; derfor rikter og knirker og knaker og braker jeg," sa stolen.</p>	<p>kraken</p>
<p>"Ja, kan jeg ikke gjøre annet, så skal jeg skrelle og smelle," sa døren, og til å fly opp og slå igjen, og låte og larne så det mest gikk i marg og ben.</p>	<p>dichtknallen; dichtslaan [ga] seg til å; openvliegen; dichtslaan; lawaai maken stenen vaatje</p>
<p>Dette hørte flisdunken.</p>	
<p>"Hvorfor skreller og smeller du så dør," sa den.</p>	
<p>"Jo, toppe hanefar falt i bryggeketret og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter, håndkverna maler og smaler, og stolen rikter og knirker; derfor skreller og smeller jeg," sa døren.</p>	
<p>"Ja, kan jeg ikke annet, så skal jeg fyke og ryke," sa flisdunken, og til å ryke så stua sto i en skodde.</p>	<p>stuiven; dampen nevel</p>
<p>Dette så riva som sto utenfor og tittet gjennom vinduet.</p>	<p>de hark; keek</p>
<p>"Hvorfor ryker du så, flisdunk?" sa den.</p>	
<p>"Jo, toppe hanefar falt i bryggeketret og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter, håndkverna maler og smaler, stolen rikter og knirker, døren skreller og smeller; derfor fyker og ryker jeg," sa flisdunken.</p>	
<p>"Ja, kan jeg ikke annet, så skal jeg rive og rake," sa den, og til å rake rundt omkring.</p>	<p>rijven; harken</p>
<p>Dette sto ospen og så på.</p>	<p>de esp</p>

"Hvorfor river og raker du så, rive?" sa den.

"Toppe hanefar falt i bryggeketet og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter, håndkverna maler og smaler, stolen rikter og knirker, døra skreller og smeller, flisdunken fyker og ryker; derfor river og raker jeg omkring," sa riva.

"Ja, kan jeg ikke annet," sa ospen, "så skal jeg skjelve og **bevre** i bladene mine."

Dette merket fuglene.

"Hvorfor skjelver og bevrer du så, osp?" sa fuglene til den.

"Toppe hanefar falt i bryggeketet og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter, håndkverna maler og smaler, stolen rikter og knirker, døra skreller og smeller, flisdunken fyker og ryker, riva raker og river; derfor skjelver og bevrer jeg," sa ospen.

"Ja, kan vi ikke annet, så vil vi plukke fjærene av oss," sa fuglene, og til å **pille** og plukke så fjærene **føk**.

Dette sto mannen og så på, og så spurte han fuglene:

"Hvorfor plukker dere av dere fjærene, fugler?"

"Toppe hanefar falt i bryggeketet og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter, håndkverna maler og smaler, stolen rikter og knirker, døra skreller og smeller, flisdunken fyker og ryker, riva river og raker, ospa skjelver og bevrer; derfor piller og plukker vi av oss fjærene," sa fuglene.

"Ja, kan jeg ikke annet, så vil jeg **rive sund limene**," sa mannen, og til å rive og **slite** i **sopelimene**, så **riskvistene** føk både i øst og vest.

Kjerringa sto og kokte **kveldsgrauten** og så på dette.

"Hvorfor river du sund limene, mann?" spurte hun.

"Jo, toppe hanefar falt i bryggeketet og druknet, tuppe hønemor sitter på murhylla og sørger og gråter, kverna maler og smaler, stolen rikter og knirker, døra skreller og smeller, flisdunken fyker og ryker, riva raker og river, ospa skjelver og bevrer, fuglene piller og plukker fjærene av seg, derfor river jeg sund limene," sa mannen.

"Ja, så vil jeg **kline** grauten rundt alle veggene," sa kjerringa, og det gjorde hun også; hun tok den ene **sleiva** etter den andre og klinte rundt alle veggene, så ingen kunne se hva de var gjort av **for bare graut**.

Så **drakk de gravølet** til hanen som falt i bryggeketet og druknet, og vil du ikke tro det, kan du reise dit og smake både på ølet og på grauten.

bibberen

plukken; in het rond vlogen

aan flarden scheuren; de bezems; rukken; de bezems; de twijgjes de avondpap

plakken pollepel omdat er zoveel pap op hing het begrafenismaal nuttigen

Mumle Gåsegg

Det var engang fem kjerringer som gikk på en åker og **skar**; alle var de barnløse, og alle ønsket de at de hadde seg et barn. Rett som det var, fikk de se et urimelig stort **gåsegg**, **mest** så stort som et mannshode.

"Jeg så det først," sa den ene.

"Jeg så det **likså tidlig** som du," skrek den andre.

"**Jagu** vil jeg ha det, for jeg var den første som så det," **svor** den tredje. Slik **drev** de **på**, og **ble så usams** om egget at de nesten **ville i luggen** på hverandre.

Men så ble de **forlikt** om at de skulle eie det sammen alle fem, og så skulle de legge seg på det, som gåsa gjør, og **klekke ut** gåsungen. Den første ble liggende i åtte dager, og **ruget** og **latet seg** og gjorde ingen ting; imens måtte de andre **træle** for **føa** både til seg og henne. Det **tok** en av dem til å **gi** henne **fantord** for.

"Du kom ikke ut av egget før du kunne pipe, du heller," sa hun som lå og ruget; "men dette tror jeg det snarere blir folk av, for jeg **tykker** det mumler: "**Sild** og **velling**, graut og **mjøl**k" inni det alt **i ett**," sa hun; "nå kan *du* ligge i åtte **daer**, så skal vi **byttes** til å slepe føa i deg."

Da den femte også hadde ligget i åtte dager, hørte hun tydelig det var en unge inni egget, som skrek på "sild og vellings og graut og mjøl

k", og så pikket hun hull på det; men istedenfor en gåsunge kom det ut en **folkeunge**, så **fæls**lig stygg var han, med stort hode og liten **skrott**, og det første han skrek på, da han kom ut, var "sild og vellings og graut og mjøl

k". Så kalte de ham Mumle Gåsegg. Så stygg som han var, så var de enda glad i ham **i førstningen**; men det varte ikke lenge før han ble så **grådig** at han åt opp all den mat de hadde. Når de kokte seg et **vellingfat** eller en **grautgryte** som de tenkte de skulle ha nok av alle seks, så **hvelvet** ungen det i seg **alt i hop**. Så ville de ikke ha ham lenger. "Jeg har ikke kjent meg mett noe **mål** siden denne **byttingen** krøp ut av **eggeskal**let," sa en av dem, og da Mumle Gåsegg hørte at de andre **samstemte** i dette, så sa han han kunne gjerne reise sin vei; **trengte ikke de til ham**, så **trengte ikke han til dem**, og dermed **strøk han av gårde**.

Langt om lenge kom han til en bondegård, som lå i et **steinlende**, og **spurte etter tjeneste**; der **trengte de til en arbeidskar**, og **kallen** satte ham til å **sanke stein** av åkeren. Ja, Mumle Gåsegg hentet stein av åkeren, og tok dem så store at det var mange **hestelass** i dem, og enten det var stort eller smått, så stakk han det i lommen sin. Det varte ikke lenge før han var ferdig med det arbeidet, og så ville han vite hva han skulle gjøre mer.

"Du får plukke ut den steinen av åkeren," sa mannen; "du kan da ikke være ferdig før du **tar på**, veit jeg."

Men Mumle Gåsegg tømte lommene sine, og kastet steinen i en

afsmeden (wat er op die akker groeide ganzenei; bijna

even snel

bastardvloek; vloekte doorgaan; maakten zoveel ruzie; elkaar in het haar wilden vliegen; het eens uitbroeden broedde; luierde hard werken; het voedsel begon; sarcastische opmerkingen maken

heb de indruk; haring; pap; melk ; voortdurend; *dager*; van plaats verwisselen

mensenkind; verschrikkelijk lijf

in het begin gulzig schotel gort; pot pap schrokte ... gulzig naar binnen; allemaal maaltijd; wisselkind eierschaal akkoord gingen hadden ze hem niet nodig ging ... er vandoor ten langen leste; rotsachtig terrein; vroeg om werk de (oude) boer; verzamelen

vracht (getrokken door paarden)

begint

haug. Da fikk kallen se at han var ferdig med arbeidet, og skjønte han fikk være **vår** med ham som var så sterk. Han fikk komme inn og få seg mat, sa han. Det mente Mumle Gåsegg også, og han åt alene det som var laget til **husbondsfolk** og tjenere, og enda var han ikke **halvmett**.

Det var **kar til arbeidsmann**, men det var **farlig kar til å ete** også, for det var ingen **bunn** i ham, mente bonden. "Slik en arbeidsmann kunne **ete** en stakkars bonde **fra gård og grunn** før **en visste ordet av det**," sa han.

Han hadde ikke mer arbeid til ham; det var best han gikk til **kongsgården**.

Mumle Gåsegg **strøk** til kongen, og fikk tjeneste med én gang; i kongsgården var det nok med mat og arbeid. Han skulle være **visergutt** og hjelpe jentene å bære ved og vann og gjøre annet småarbeid.

Så spurte han hva han skulle gjøre først.

Han fikk ta seg til å **knerte** litt ved så lenge, sa de.

Ja, Mumle Gåsegg til å knerte og hugge så **flisene spraket** omkring ham; det varte ikke lenge før han hadde hugget opp alt som var der, både av **vedfang** og **tømmer**, både **sagstokker** og **emningsved**, og da han var ferdig med det, kom han og spurte hva han skulle ta på med nå.

"Du kan hugge fra deg veden nå," sa de.

"Det er ikke mer å hugge av," sa Mumle Gåsegg.

Det var **uråd**, mente **gårdsfuten**, og så ut i **skålen**. Men jo, Mumle Gåsegg hadde hugget opp alt i hop; det var blitt **ved** både av sagstokker og **langtømmer**. Dette var **harmelig**, syntes han, og så sa han han ikke skulle få smake mat, før han hadde vært til skogs og hugget liksom mye tømmer som det han hadde **fliset opp** til ved.

Mumle Gåsegg til smia, og **fikk** smeden til å hjelpe seg å lage øks av femten **våger** jern. Så fór han til tømmerkogen og tok til å **snauhugge**; det **strøk med** både **bjelkegraner**¹ og **mastefuruer**², alt han fant, både på kongens **teig** og på **granneteigen**³; han hverken **kvistet eller toppet**, så det ble liggende som etter et **vindfall**. Så la han et **dugelig lass** på sleden og satte alle hestene for; men de kom ikke av flekken med det lasset, og da han tok dem i hodet og ville få det **på glid**, dro han hodene av; så veltet han hestene ut av **skjækene** opp i marka, og dro fram lasset alene.

Da han kom fram til kongsgården, sto kongen og **tømmerfuten**

voorzichtig

boer en boerin
half verzadigd

een hele flinke knecht; een
ongelooflijke eter; bodem
arm eten

voor je het goed en wel
beseft

het slot van de koning

begaf zich met bekwame
spoed
manus-van-alles

hakken

de splinters; in het rond
vlogen
twijgen; boomstronken;
hout dat gezaagd moet
worden; grof hout

onmogelijk; houtopzichter;
de schuur; brandhout
lange stukke hout; verve-
lend
fijngehakt

haalde ...over; een bijl van
ongeveer 350 kg
kaalhakken; gingen voor de
bijl; land; hakte takken
noch toppen eraf
stormwind; behoorlijke; la-
ding
in gang
disselbomen⁴

houtbeheerder

¹ sparren waar men balken van maakt

² pijnbomen waar men masten van maakt

³ land van de buren

⁴ balk aan een wagen waar de paarden aan trekken

hans i **svalen** og skulle **ta imot ham**, for det han hadde **faret** så **ille** med skogen – tømmerfuten hadde vært **borti der** og sett på det. Men da Mumle Gåsegg kom **dragende** hjem med halve tømmer-skogen, ble kongen både **arg** og redd, og så tenkte han han fikk vel fare **varlig** med ham, siden han var så sterk.

"Det var **ovleg** til arbeidsmann," sa kongen; "men hvor mye eter du om gangen?" sa han, "for nå er du vel sulten."

Når han skulle ha en dugelig graut, gikk det med tolv tønner **mjøl**, sa Mumle Gåsegg; men når han **hadde fått** den **til livs**, kunne han **trøyte** en stund òg.

Det tok tid å få kokt slik en graut, og imens skulle han dra inn litt ved til kokka. Han la hele vedhaugen på en slede, men da han skulle gjennom døren med den, var han **uvøren** igjen. Huset **kom så rent av lage at det ga seg i alle laft**¹, så nær var det at han hadde dratt hele kongsgården **over ende**. Da **det led til at maten var ferdig**², sendte de ham ut til å rope inn folkene. Han ropte så det svarte i alle berg og åser; men de kom ikke fort nok, **tykte** han; så **ble** han **usams med** dem og slo **i hjel** tolv.

"**Han** slo i hjel tolv," sa kongen, "og han eter for mange ganger tolv, men hvor mange arbeider du for?"

"Det er for mange ganger tolv det òg," sa Mumle.

Mumle Gåsegg in de stripversie van Bjørn Ousland

Da han hadde fått mat, skulle han på **låven** og **treske**; så tok han unna **mønsåsen** og gjorde **slagvoll av**, og da taket ville til å falle ned av dette, tok han en stor **bjelkegran**, så **kvistet som den var**, og **satte til** mønsås, og så tresket han **lo** og **halm** og høy om hverandre. **Det gikk på skade**, for **agnene** føk omkring **ihopes**, og det sto som en sky over hele kongsgården.

Da han nesten hadde **gjort fra seg**

treskingen, kom det fiender i landet, så det skulle bli krig. Så sa kongen til ham at han fikk ta folk med seg, reise i veien, og **ta imot** fienden og **krige**; for han tenkte de slo ham vel i hjel. Nei, folk **ville han ikke ha** skulle **tynes**, han ville slåss alene han, sa Mumle Gåsegg.

Dess bedre er det, dess **før** blir jeg kvitt ham, tenkte kongen.

Men en dyktig **klubbe** måtte han ha.

De sendte **bud** til smeden; han smidde en **på fem våger**. Den kunne være bra til å knekke nøtter med, sa Mumle Gåsegg. Så smidde han en på femten våger; den kunne være god til å **plugge** sko med, sa Mumle. Ja, større kunne ikke smeden smi den med

de hal; hem onder handen nemen; erg huisgehouden ernaartoe; sleurend
boos
voorzichtig
overdreven

meel
ophad
het uithouden

onvoorzichtig

omver;

vond
maakte ruzie met; dood

Je (*vero., wanneer men tegen iemand van lagere stand praat*)

de dorsvloer
dorsen³; de nokbalk⁴
dorsvlegel; ervan
sparrenstam; met twijgen
en al; gebruikte hem als
ongedorst koren; stro
ging verkeerd; het kaf;
samen (met de rest)

beëindigd

opwachten
slag leveren
hij wou niet dat; gedood
worden
vroeger

knots

boodschap; van zo'n
honderd kilo
lappen

¹ werd zo helemaal door elkaar geschud dat alle hoekverbindingen loskwamen

² het eten zo goed als klaar was

³ met een dorsvlegel (=twee door riemen aan elkaar verbonden stukken hout, een lang stuk dat in de hand gehouden en een kort dikker stuk waarmee op het graan geslagen wordt) de graankorrels uit de aren slaan

⁴ bovenste balk van een dakconstructie

sine folk. Så **la han til å smi** sjøl, Mumle Gåsegg, og laget en klubbe på **femten skippund**, og **den måtte det hundre mann** til å vende på stedet. Den syntes Mumle Gåsegg kunne **gjøre det til nød**. Så måtte han ha en **nisteskrepp**; den gjorde de av femten oksehuder og stappet den full av mat, og så **lakk** han nedover bakken, med skreppen på ryggen og klubben på nakken.

Da han kom så langt at krigsfolkene fikk se ham, sendte de ut én som spurte om han ville ta imot dem.

"**Bi** bare til jeg **får ett**," sa Mumle Gåsegg, og slengte seg i bakken og satte seg til å ete bak den store matskreppen.

Men de kunne ikke bie, de ga seg til å skyte på ham med én gang, så det både regnet og haglet med riflekuler.

"**Denne krekebæra meter jeg ikke**," sa Mumle Gåsegg, og la til å ete enda mer; det bet hverken bly eller jern på ham, og matskreppen sto **framfor** ham og **tok av for** kulene, som en hel **voll**.

Så tok de på å kaste bomber og skyte med kanoner. Han **gren** litt for hver **trykk** han fikk.

"Å **det nauer ikke**," sa han. Men så fikk han en bombe i **vrangstrupen**.

"**Tvi!**" sa han og spyttet den ut igjen, og så kom det en kule og **gjorde vei i smøresken**², og en annen tok **matbiten** bort mellom fingrene på ham.

Da ble han arg, reiste seg, tok storklubben og slo i bakken, og spurte om de ville ta maten av munnen på ham med blåbæra som de blåste ut av de grove **pusterørene**. Han slo noen slag til, så det ramlet i berg og åser, og fienden **spratt til værs** som agner, og så var det ute med den krigen.

Da han kom hjem igjen og ville ha mer arbeid, ble kongen rent **ille ved**, for nå tenkte han han skulle ha vært kvitt ham. Han visste ingen annen råd enn å sende ham til **helvete**.

"Du får fare til **Gamle-Erik** og kreve **landskylden**³," sa han. Mumle Gåsegg av gårde, med skreppen på ryggen og klubben på nakken; han **var ikke lenge om veien**; men da han kom fram, var Gamle-Erik på **overhøring**. Det var ingen annen hjemme enn mor hans, og hun sa hun aldri hadde hørt tale om noen landskyld, han fikk komme igjen en annen gang.

"**Ja, kom til meg imorra!**" sa han; det mente han var løgn; hadde han kommet dit, fikk han bli der, og landskylden skulle han ha med, han hadde tid til å vente. Men da han hadde ett opp nisten sin, ble tiden lang for ham, og så krevde han landskylden av gamlemor igjen, og sa, nå skulle hun ut med den.

smeedde hij
2.400 kg; er waren honderd
man nodig; volstaan; ter-
nauwernood; proviandzak
kuierde

wacht; gegeten heb

van die zwarte bessen trek
ik me niks aan¹
vóór; beschermd tegen
borstwering

grijnsde

duw

doet er niet toe; luchtpijp

poe

een gat maken in; hap eten

"blaaspijpen"
sprong in de lucht

onthutst

hel

naam voor de duivel

het was maar een korte
wandeling; ondervraging⁴

"geen sprake van"

¹ krekebær(et) = de kraaiheide, een heestertje dat op hoge heigronnd en in duinen groeit en zwarte bessen voortbrengt, die graag door kraaien (en andere vogels) worden gegeten.

² doosje waarin boter bewaard werd

³ landpacht: pacht of huur van landerijen.

⁴ hij was dus niet thuis; "å overhøre" betekent eigenlijk "godsdienstonderwijs geven, catechiseren"

Nei, det ville hun ikke; det sto fast som **gamlefurua**, sa hun, og den sto utenfor porten til helvete, og var så stor at femten mann kunne knapt **favne om** den. Men Mumle fór opp i toppen på den og **snodde** og **vred** den som en **vidjekvist**, og spurte om hun ikke ville **svare** landskylden nå.

Jo, så torde hun ikke annet, og fant i **hop** så mange skillinger som han **trodde seg til å** bære i storskreppe. Så fór han på hjemveien med landskylden, og straks han hadde reist kom Gamle-Erik hjem. Da han hørte det at Mumle hadde strøket av gårde med storskreppe full av penger, **dengte** han først mor si, og **satte** så **etter** ham og skulle **ta** ham **på spranget**. Og han kom **innpå** ham også, for han **rente tomreipes** og **vinget** iblant, og Mumle måtte holde seg til marken med den tunge skreppe sin; men da Gamle-Erik var i hælene på ham, tok han på å hoppe og springe det beste han orket, og da holdt han klubben bak, for å **verge seg** mot ham. Og slik gikk det; Mumle holdt i **skaftet**, og Gamle-Erik **kavet etter** klubben, til de kom til en dyp dal; der sprang Mumle fra den ene bergtoppen over på den andre, og Gamle-Erik var så **het** til å sette etter, at han **rente like imot** klubben og datt ned i dalen og brøt av den ene foten sin – der lå han.

"Der har du landskylden," sa Mumle Gåsegg, da han kom til kongsgården, og **slengte** pengeskreppe bort til kongen så det brakket i svalen.

Kongen takket og **låt vel**, og lovet ham både god lønn og **hjempass**, om han ville ha det; men Mumle Gåsegg ville bare ha mer arbeid.

"Hva skal jeg gjøre nå?" sa han.

Ja, da kongen fikk tenkt seg om, så sa han at han fikk reise til bergtrollet som hadde tatt **bestefarssverdet** hans, på det slottet han hadde ved sjøen, dit ingen torde komme.

Mumle fikk med seg noen **nistelass** i storskreppe, og fór i veien igjen, og han gikk både **langt og lenge**, over skog og fjell og ville heier, til han kom til noen store berg, der trollet skulle være som hadde tatt bestefarssverdet til kongen.

Men trollet var ikke under **bar himmel**, og berget var lukket, så Mumle **ikke var kar for** å komme inn.

Så **ga** han **seg i følge med** noen **steinbrytere**, som **holdt til** på en fjellgård og lå og brøt stein oppe i disse bergene. Slik hjelp hadde de aldri hatt, for han brøt og slo i fjellet så **berget revnet** og storsteinen veltet **utover** som hus; men da han skulle hvile til middag og ta på det ene **matlasset**, så var det **oppett** alt sammen.

"Jeg **bruker å ha** god **mathug** sjøl," sa Mumle, "men den som har vært her, er verre til å ete, for han har **ett** bein også," sa han.

Så gikk det den første dagen, og det gikk ikke bedre den andre. Den tredje dagen **la han i veien** og skulle **bryte** berg igjen, og tok med det tredje matlasset, men da la han seg bak det, liksom han sov.

de oude den

omarmen
draaide; wrong; wilgen-
twijgie; betalen
samen
durfde

gaf ... een pak rammel; zet-
te de achtervolging in; inha-
len; dicht bij; moest geen
last dragen; vloog

zich verweren
de steel; probeerde ... te
grijpen
opgezweept
recht tegen

smeet

liet zich lovend uit
reispass

het zwaard van zijn groot-
vader
lading proviand
ver en lang

de blote hemel
kon niet

sloot zich aan bij; steen-
houwers; verbleven
de rots; scheurde
naar beneden; voedsel-
voorraad; opgegeten
heb gewoonlijk; eetlust
opgegeten

begaf hij zich op weg; ka-
potslaan

Rett som det var, kom det ut av berget et troll med syv hoder, og ga seg til å **smatte** og ete på maten hans.

"Nå er det **laget til**, nå skal jeg ete," sa trollet.

"Det skal vi **knabbes** om!" sa Mumle og slo med klubben så hodene **trillet** av det.

Så gikk han inn i berget som trollet var kommet ut av, og der inne sto en hest og åt av en tønne med **gloende ildmørje**, og bak den sto det en havretønne.

"Hvorfor eter du ikke av havretønna?" sa Mumle Gåsegg.

"Fordi jeg ikke er god for å snu meg," sa hesten.

"Jeg skal nok snu deg," sa Mumle.

"**Slit** heller av meg hodet," sa hesten.

Så gjorde han det, og da ble hesten til en vakker kar. Han sa han var **bergtatt** og omskapt til en hest av trollet, og han hjalp ham til å finne sverdet, som trollet hadde gjemt på sengebunnen, og oppi sengen lå gamlemor til trollet og **snorksov**.

Hjem igjen fór de **til vanns**, og da de var kommet **utpå**, kom gamlekjerringa etter. Hun kunne ikke nå dem; så ga hun seg til å drikke, og hun drakk så det minket og vannet falt; men havet rådde hun ikke med å drikke opp - så sprakk hun.

Da de kom til lands, sende Mumle Gåsegg bud at kongen skulle hente sverdet. Han sendte fire hester, nei de **rugget det ikke**; han sendte åtte, og han sendte tolv, men sverdet ble der det var, de orket ikke å flytte det av flekken. Men Mumle Gåsegg tok det alene og bar det fram.

Kongen trodde ikke sine egne øyne da han så Mumle igjen, men han låt vel og lovtvåde både gull og grønne skoger; og da Mumle ville ha mer arbeid, sa han han fikk reise ut til trollslottet han hadde, det som ingen torde være på, der fikk han ligge til han hadde bygd bro over **sundet**, så folk kunne komme fram dit; **var han god for det**, skulle han lønne ham vel, ja gjerne gi ham datteren sin, sa han.

Ja, det skulle han være god for, mente Mumle Gåsegg.

Det hadde aldri noen kommet fra **med livet**; de som nådde så langt at de kom fram, lå der både drept og plukket så små som **gryn**, og kongen tenkte han aldri skulle se ham mer, når han fikk ham dit.

Men Mumle la i veien; han tok med seg nisteskreppen og en **passelig vrang og vrien furukubbe**¹, en **telgjeøks**, en **blei** og noen **feitvedstikker**, og så den vesle **legdegutten**² i kongsgården.

Da han kom til sundet, gikk elven full av is, og var så **stri** som en foss; men han satte bena i bunnen og **vasset** fram, så han kom over til sist.

smakken
gereedgemaakt

vechten
rolden

gloeiende sintels

ruk

betoverd

sliep en snurkte
over het water; op (het wa-
ter)

kregen het niet van zijn
plaats

zee-engte; indien hij daarin
slaagde

levend

graantjes

houthakkersbijl; wig;
stukken hout vol hars

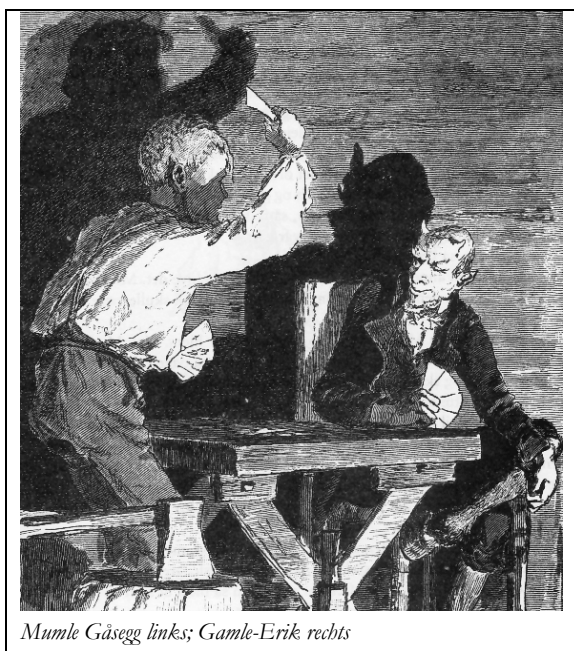
snelstromend
waadde

¹ behoorlijk moeilijk hanteerbaar blok dennenhout

² zoontje van arme ouders dat onderdak en voedsel kreeg

Da han hadde varmet og **matstelt** seg, ville han sove; men det varte ikke lenge før det ble slik brak og larm som de skulle snudd opp ned på hele slottet. Døren **fór opp på vid vegg**, og han så ikke annet enn en gapende **kjeft** fra **dørstokken** opp til **dørbjelken**.

"Der har du en **jafs**, smak på den," sa Mumle og kastet legdegutten i **gapet**. "La meg så se hva du er for en, kanskje det er **kjens folk**?"

Mumle Gåsegg links; Gamle-Erik rechts

Det var det; for det var Gamle-Erik som var ute. De tok til å spille kort; han ville vel **friste å tjene igjen** noe av den landskylden Mumle hadde **truet av** mor hans da han **gikk på krav for** kongen.

Men hvorledes det gikk, så var Mumle den som vant, for han

hadde satt kors på de beste kortene, og da han hadde vunnet av ham alt det han hadde på seg, måtte Gamle-Erik gi Mumle av det gullet og sølvet som var på slottet.

Rett som det var, gikk **varmen** ut for dem, så de ikke kunne skjelne kortene fra hverandre.

"Nå får vi hugge ved," sa Mumle, og hugg telgjeoksen i furukubben og drev inn bleien, men **vriompeisen** var **vrang** og ville ikke **kløvne** straks, **enda** Mumle bendte og **brøt** med øksen. "De sier du skal være sterk," sa han til Gamle-Erik; "**spytt** i neven, hugg **klørne** i, bend og bryt og la meg se hva du duger til!" sa han.

Erik gjorde så, og **fór i sprekken** med begge nevene og brøt alt han orket; men med det samme slo Mumle Gåsegg ut bleien, så satt Gamle-Erik i klemmen; siden prøvde han **øksehammeren** på ryggen **hans**². Gamle-Erik ba både **tynt** og vakkert at han skulle slippe løs, men det øret ville ikke Mumle Gåsegg høre på, før han lofte han aldri skulle komme dit og **gjøre ufred** mer; og

voedsel bereid en opgege-
ten
vloog helemaal open
muil; de dorpel
de draagbalk
proevertje
de wijdgeopende mond
iemand die ik ken

proberen; terugwinnen

onder bedreiging ont-
nomen; de ... zijn opdracht
uitvoerde.

het vuur

het chagrijnig ding; dwars
slijten; hoe ... ook; sloeg
spuw

de klauwen

de spleet

de botte kant van de bijl
smekend

voor moeilijkheden zorgen

¹ d.w.z. Mumle

² d.w.z. Gamle-Eriks

så måtte han love at han skulle bygge bro over sundet, så folk kunne fare over **til alle årsens tider**, og den skulle være ferdig når isen var gått.

"Det var hardt," sa Gamle-Erik. Men det var ingen annen råd; ville han løs, måtte han love det. Men han **tinget på** at han skulle ha den første sjel som fór over broen, den skulle være **sundtollen**.

Den skulle han ha, sa Mumle. Så slapp han løs og fór hjem. Men Mumle Gåsegg la seg til å sove på det, og han sov til langt utpå dagen.

Da kongen kom og skulle se om han var **hakket** eller om de bare hadde småplukket ham, måtte han vasse i penger, før han kom fram til sengen; de lå i **dynger** og sekker til langt opp på veggen, og i sengen lå Mumle **og snorksov**.

"Gud hjelpe både meg og datter mi," sa han, da han skjønte Mumle var **lys levende**. Jo, allting var godt og vel gjort, det kunne ingen nekte; men det var ikke verdt å tale om bryllup før broen var ferdig, sa han.

En dag da, så sto broen der fullt ferdig, og Gamle-Erik sto på den og skulle ha tollen han hadde tinget på.

Mumle Gåsegg ville ha kongen med seg og prøve broen, men det hadde **han ingen hug** til. Så satte han seg sjøl opp på en hest, og slengte den digre kongsgårds**budeia** opp på sålknappen fremfor seg – hun så mest ut som en diger furukubbe – og så red han over så det dundret i broen.

"Hvor er sundtollen? Hvor har du sjela?" skrek Gamle-Erik.

"Hun sitter inne i denne furukubben; vil du ha den får du spytte i neven og ta den," sa Mumle Gåsegg.

"Nei, **helles takk** – tar hun ikke meg, tar ikke jeg henne," sa Gamle-Erik; "en klemme har du fått meg i, du skal ikke få meg i en til," sa han, og dermed fløy han like hjem til gamlemor si, og siden har han hverken vært hørt eller spurt der.

Men Mumle Gåsegg fór hjem til kongsgården og ville ha lønnen kongen hadde lovt ham, og da kongen **vred seg for å** gi ham den, og ville **gå fra** det han hadde lovt, sa Mumle at det var best han laget seg en dyktig nisteskrepp, så ville han ta lønn sjøl. Ja, det gjorde kongen, og da den var i stand, tok Mumle kongen ut på

tråkka og ga ham en ordentlig **trykk** så han fór til værs. Nisteskreppen kastet han etter ham, så han ikke skulle være matløs, og er han ikke kommet ned igjen, så svever han mellom himmel og jord med matskreppen den dag i dag

op gelijk welk moment van het jaar

bedong
tol voor de overtocht

in kleine stukjes gehakt

hopen
lag al snurkend te slapen

springlevend

d.w.z. de koning, zin
melkmeid

toch maar bedankt

node wou
niet nakomen

binnenplaats
duw

Herreper

Det var engang et par fattige folk; de hadde ingenting uten tre sønner. Hva de to eldste het, vet jeg ikke, men den yngste het Per. Da foreldrene var døde, skulle barna arve dem, men det var ikke annet å få enn en gryte, en **takke** og en katta. Den eldste, som skulle ha det beste, han tok gryta; "når jeg låner bort gryta, så får jeg alltid lov å skrape den," sa han. Den andre tok takka: "for når jeg låner bort takka, får jeg alltid en **smakelefse**," sa han. Men den yngste, han hadde ikke noe å velge imellom; ville han ha noe, så måtte det bli katta. "Om jeg låner bort katta, så får jeg ikke noe for henne jeg," sa han; "får katta en **melkeskvett**, så vil hun ha den sjøl. Men jeg får ta henne med likevel; det er synd hun skal gå her og **sette livet til**."

Så dro brødrene ut i verden for å **friste** lykken, og hver tok sin vei.

Men da den yngste hadde gått en stund, sa katta: "Du skal nok **få like** for det du ikke ville jeg skulle bli igjen i den gamle stua og sette livet til. Nå skal jeg gå bort i skogen jeg, og **få fatt på** noen **rare** dyr; så skal du gå opp på kongsgården som du ser der borte, og si at du kommer med en liten sending til kongen. Når han så spør hvem

den er fra, skal du si den er fra han Herreper."

Ja, Per hadde ikke ventet lenge, så kom katta med et **reinsdyr** fra skogen; hun hadde fløyet opp i hodet på reinsdyret og satt seg mellom hornene på det. "Går du ikke **like** til kongsgården, så klorer jeg ut øynene på deg," sa hun, og så torde ikke reinsdyret annet.

Da nå Per kom til kongsgården, gikk han inn på kjøkkenet med reinsdyret og sa: "Jeg kommer nok med en liten sending til kongen jeg, om han ikke vil **forsmå** den."

Kongen kom ut på kjøkkenet, og da han så det store **gilde** reinsdyret, ble han vel glad. "Men kjære min venn! hvem er det som sender meg så **gjev** en sending da?" sa kongen.

"Å, den kommer nok fra han¹ Herreper," sa gutten.

"Han Herreper?" sa kongen; "hvor skal jeg nå si han bor henne?" - for han syntes det var **skam** han ikke skulle kjenne så bra en mann.

Men det ville gutten slett ikke ut med; han torde ikke det **for** **husbonden** sin, sa han. Så ga kongen Per mange drikkepenger, og ba ham **hilse** så **flittig** hjemme og si mange takk for sendingen.

Den andre dagen gikk katta til skogs igjen, og fløy opp i hodet på en **hjort**, satte seg mellom øynene på den og truet den til å gå til

bakplaat

stukje pannenkoek

een scheutje melk

sterven

beproeven

op jouw beurt beloond worden

te pakken krijgen; fraai

rendier

recht

afwijzen

prachtige

schitterend

schande

omwille van

baas

vele groeten doen

hert

¹ expletief: "han Herreper" = "Herreper"

<p>kongsgården. Der gikk Per inn på kjøkkenet med den igjen, og sa at han nok kom med en liten sending til kongen, om han ikke ville forsmå den. Kongen ble enda gladere i hjorten enn han hadde vært i reinsdyret, og spurte igjen hvem det var som kunne skikke ham så gjev en sending. "Den er nok fra han Herreper," sa gutten; men da kongen ville vite hvor Herreper bodde, fikk han samme svaret som dagen før, og den dagen fikk Per enda flere drikkepenger. Tredje dagen kom katta med et elgsdyr. Da så Per kom inn på kjøkkenet i kongsgården, sa han at han hadde nok en liten sending til kongen, om han ikke ville forsmå den. Kongen kom ut i kjøkkenet med én gang, og da han fikk se det store gilde elgsdyret, ble han så glad at han ikke visste hva fot han skulle stå på, og den dagen ga han Per enda mange, mange flere drikkepenger; det var visst hundre daler. Han ville endelig vite hvor Herreper bodde, og grov og spurte både om det ene og det andre; men gutten sa at han slett ikke torde si det for husbonden sin, for han hadde nektet det, og det både stritt og strengt. "Så be han Herreper at han ser innom til meg," sa kongen. Ja, det skulle gutten gjøre, sa han.</p>	<p>zenden eland uiteindelijk vroeg zonder ophouden van de hand gewezen; onbuigzaam; bezoekt</p>
<p>Men da han kom ut av kongsgården igjen og traff katta, så sa han: "Jo, du har stelt meg på et godt trav du; nå vil kongen jeg skal besøke ham, og jeg har jo ikke annet enn de fillene jeg står og går i."</p>	<p>mij in een lastig parket gebracht; lompen</p>
<p>"Å, vær ikke redd for det," sa katta; "om tre dager skal du få hester og vogn og så gilde klær at gullet skal dryppe av deg; så kan du nok besøke kongen. Men hva du enn ser hos kongen, skal du si du har det mye gildere og finere hjemme; det må du ikke glemme." Nei, det skulle nok han Per komme i hug, mente han.</p>	<p>bezorgd onthouden</p>
<p>Da nå de tre dagene var omme, kom katta med vogn og hester og klær og alt Per trengte; alt sammen var så gildt at ingen hadde sett slikt før. Så reiste han, og katta sprang med. Kongen tok både godt og vel imot ham; men hva kongen bød ham og hva han viste ham, så sa Per det kunne være bra nok, men han hadde det enda finere og gildere hjemme. Kongen likte ikke dette mer enn som så; men Per ble ved sitt; og til sist ble kongen så sint at han kunne ikke styre seg lenger. "Nå vil jeg være med deg hjem," sa kongen, "og se om det er sant at du har det så mye bedre og gildere. Men lyger du, så nåde deg, jeg sier ikke mer, jeg!"</p>	<p>maar zus en zo wee je gebeente</p>
<p>"Jo, du har stelt meg på et godt trav," sa Per til katta, "nå vil kongen være med meg hjem; men mitt hjem, det er nok ikke greitt å finne det."</p>	
<p>"Å, bry deg ikke om det," sa katta; "reis du bare etter, der jeg springer føre." Så reiste de, først Per, som kjørte etter der katta løp føre, og så kongen med alle sine.</p>	<p>voorop</p>

Da de nå hadde kjørt et godt stykke, kom de til en stor, diger flokk med vakre sauer; de hadde ull så lang at den mest nådde bakken.

"**Vil du si** at den saueflokken er hans Herreper, når kongen spør deg, skal du få denne sølvskjeen," sa katta til **gjeteren**; sølvskjeen hadde hun tatt med fra kongsgården.

Ja, det skulle han gjerne gjøre.

Da så kongen kom, sa han til gjetergutten: "Nå har jeg aldri sett så stor og vakker en saueflokk! Hvem eier den, vesle gutten min?"

"Det er nok hans Herreper," sa gutten.

Om litt igjen kom de til en stor flokk med vakre, **brandete** kyr; de var så fete at det glinste i dem.

"Vil du si at den **bølingen** er hans Herreper, når kongen spør deg, skal du få denne **sølvøsen**," sa katta til **gjeterjenta** - sølvøsen hadde hun også tatt med seg fra kongsgården.

"Ja, gjerne det," sa gjeterjenta.

Da så kongen kom, ble han rent forundret over den store, gilde bølingen; for så vakker en bøling syntes han aldri han hadde sett før, og så spurte han jenta som gikk og gjette, hvem som eide den brandete **buskapen** der.

"Å, det er han Herreper," sa jenta.

Så reiste de litt igjen: og så kom de til en stor, stor flokk med hester: det var de vakreste hester en kunne se, store og fete, og seks av hver **lett**, både røde og **blakke** og blå.

"Vil du si at den **hestedriften** er hans Herreper, når kongen spør deg, skal du få dette **sølvstaupet**," sa katta til gjeteren – staupet hadde hun også tatt med fra kongsgården.

Ja, det ville han nok, sa gutten.

Da så kongen kom, ble han **rent opp i under** over den store gilde hestedriften; for slike hester hadde han aldri sett maken til, sa han. Han spurte da gjetergutten hvem de røde og blakke og blå hestene hørte til.

"Det er nok han Herreper," sa gutten.

Da de hadde reist et **drygt** stykke til, kom de til et slott, først var det en port av **messing**, så en av sølv, og så en av gull; selve slottet var av sølv og så blankt at det skar i øynene, for solen skinte på det med det samme de kom. Der gikk de inn, og der sa katta at Per skulle si han bodde. Inni var slottet enda gildere enn utenpå; allting var av gull, både stoler og bord og benker. Da kongen nå hadde gått omkring og sett på alt, både høyt og lavt, ble han rent skamfull. "Jo, han Herreper har det **gjevere** enn jeg, det kan ikke nytte å nekte for det," sa han; og så ville han til å reise igjen, men Per ba ham bie og ete til kvelds med seg, og det gjorde kongen, men sur og **gretten** var han hele tiden.

als je zegt
de herder

gevlekte

kudde
zilveren lepel; het meisje
dat de koeien hoedde

veestapel

kleur; vaal
kudde paarden
zilveren beker

hogelijk verbaasd

lang
geelkoper

grootser

knorrig

Mens de satt til bords, kom trollet som eide slottet, og banket på porten.

"Hvem er det som eter min mat og drikker min **mjød** som svin her inne?" ropte trollet. **Straks** katta hørte ham, løp hun ut til porten.

"Bi litt, skal jeg fortelle deg hvordan bonden **bærer seg at** med **vinterrugen**," sa katta. "Først så **kjører** bonden åkeren sin," sa hun; "så **møkker** han, og så kjører han den igjen."

Med det samme så **rant** solen.

"Se deg om, skal du få se den vakre, deilige jomfruen bak deg!" sa katta til trollet.

Så snudde trollet seg, så fikk de se solen, og så sprakk **det**.

"Nå er alt dette ditt," sa katta til Herreper; "og nå skal du hugge hodet av meg, du; det er det eneste jeg krever av deg for det jeg har gjort **imot** deg."

"Nei," sa Herreper, "det vil jeg slett ikke gjøre."

"Jo," sa katta, "gjør du ikke det, så klorer jeg ut øynene på deg."

Ja, så måtte Herreper gjøre det, så nødig han ville: han hugg hodet av katta.

Men med det samme ble hun til den deiligste prinsesse som noen ville se for sine øyne, så Herreper ble rent **inntatt** i henne.

"Ja, denne **herligheten** har vært min før," sa prinsessen, "men trollet der har **forgjort** meg, så jeg måtte være katt hos foreldrene dine. Nå får du da gjøre det du vil, om du vil ta meg til dronning eller ikke; for nå er du konge over hele riket," sa prinsessen.

Å jo, **det kan vel hende** at Herreper ville ha henne til dronning. Så ble det bryllup og **gjestebud** i åtte dager, og så var jeg ikke med Herreper og dronningen hans lenger, jeg.

mede (= honingwijn)
zodra

ter werk gaat
de winterrogge; ploegt
bemest
kwam ... op

d.w.z. de trol

voor

verliefd
landgoed
betoverd

wees er maar zeker van
feest

Mestermø

Det var en gang en konge; han hadde flere sønner, jeg vet ikke riktig hvor mange det var, men den yngste av dem hadde ingen ro på seg hjemme, han ville med **nød og makt** ut i verden og **prøve seg**, og det måtte kongen da langt om lenge la ham få lov til.

Da han hadde reist i noen dager, kom han til en **risegård**, og der ga han seg i tjeneste hos **risen**. Om morgenen skulle risen ut og **gjæte** geitene sine, og med det samme han **reiste av gårde**, sa han til kongssønnen, at han skulle **måke** stallen; "når du har gjort det, skal du **slippe for å gjøre** mer i dag; for du skal vite det er en snill **husbond** du er kommet til," sa han. "Men det du blir **satt til**, skal du gjøre både godt og vel; og så må du slett ikke gå inn i noen av de rommene som er **innenfor** stua du var i i natt; gjør du det, tar jeg livet av deg."

per se; zijn geluk beproeven

boerderij van een reus
de reus
hoeden; vertrok
uitmesten
niks anders moeten doen
baas; opgedragen

achter, verder dan

"Jammen er det en snill husbond også," sa kongssønnen ved seg selv, han gikk opp og ned på stuegulvet og **trallet** og sang, for han syntes det hadde **god tid** med å måke stallen; men **artig** var det å **gløtte** inn i de andre stuene hans likevel, for det må vel være noe han er redd for, siden jeg ikke skal få lov å komme inn der, tenkte han, og så gikk han inn i den første stua. Der hang en **kjel** på veggen og kokte, men kongssønnen så ingen **varme** under. "**Skal tro** hva som er oppi den?" tenkte han, og dyppet **hårluggen** ned; så ble hårene som de skulle være av kobber alle sammen. "Det var en **snodig** suppe det! dersom en smakte på den, **ble en gild om truten**," sa gutten, og dermed gikk han inn i det rommet som var **nest ved**. Der hang også en kjel på veggen og **putret** og kokte, men varme var det ikke under den heller. "Jeg får prøve den også," sa kongssønnen og stakk luggen ned; så ble den som sølv. "Så dyr suppe har de ikke i min fars gård," sa kongssønnen, "men **det spørs** nå hvordan den smaker," og dermed gikk han inn i det tredje rommet. Der hang også en kjel på veggen og kokte, og kongssønnen fikk da hug til å prøve der også; så dyppet han luggen ned, og så ble han så **blankt forgylt** at det skinte i den. "Verre og verre! sa kjerringa, hun skulle si: **Ære være!**" – sa kongssønnen; "men koker han gull her, skal tro hva han så koker der inne?" Det ville han da se, og gikk inn gjennom døren til det fjerde rommet. Der var ikke noen kjel å se, men **hva manns datter hun var**, så hadde kongssønnen aldri sett maken hennes i sine levedager før, så vakker var hun.

"Å i Jesu navn, hva vil du her da?" sa hun som satt i benken.

"Jeg har **stedd meg i tjeneste** her i går," sa kongssønnen.

"**Gud bære deg** for sted du er kommet til å tjene på da!" sa hun.

"Å, jeg synes jeg har fått en snill husbond jeg," sa kongssønnen, "han har ikke gitt meg tungt arbeide å gjøre i dag; når jeg får måket stallen, har jeg **gjort fra meg**."

"Ja hvordan vil du **bære deg at** med det?" spurte hun. "Dersom du måker som folk bruker, så kommer det ti **rokoer** inn for hver én du kaster ut. Men jeg skal lære deg hvordan du skal bære deg at: du skal vende rokoa opp og ned og måke med skaftet, så fyker det ut av seg selv alt sammen."

Ja, **det skulle han passe på**, mente kongssønnen; og så ble han sittende der inne hele dagen, for det ble snart så mellom dem at de ville ha hverandre, han og kongsdatteren – og så var vel den første dagen han tjente hos risen, ikke lang for ham, det kan en nok vite. Men da det led mot kveld, sa hun at nå var det best han fikk måket ren stallen, før risen kom hjem, og da han kom bort i stallen, hadde han lyst til å prøve om det var riktig som hun hadde sagt, og så tok han til å måke slik som han hadde sett **stallkarene** hos far sin gjorde; men det kan det vel hende han måtte holde opp

neuriede
 ruim de tijd; leuk
 gluren

ketel
 vuur; ik vraag me af
 haarlok

koddig, raar; krijg je een
 leuk mondje
 ernaast; pruttelde

de vraag is

glanzend; met goud bedekt
 "beter en beter"

wiens dochter ze (ook) was

werk gekregen

Moge God je helpen

gedaan (voor vandaag)
 klaarspelen
 schoppen

daar zou hij op letten

de stalknechten

med, for da han hadde måket en liten stund, hadde han nesten ikke rom til å stå der. Så gjorde han som kongsdatteren hadde lært ham, han vendte rokoa og måkte med skaftet, og så var det ikke et øyeblikk før stallen var så ren som den skulle vært skurt. Da han hadde gjort det, gikk han inn igjen i den stua som risen hadde gitt ham lov til å være i, og der gikk han opp og ned på gulvet og ga seg til å tralle og synge.

Så kom risen hjem med geitene.

"Har du måket stallen?" spurte risen.

"Ja nå er den ren og **ryddig**, husbond," sa kongssønnen.

"Det vil jeg se på!" sa risen, og **la ut** i stallen; men så var det som kongssønnen hadde sagt. "Du har visst talt med min Mestermø, for **det har du aldri suget av ditt eget bryst**," sa risen.

"Mestermø? Hva er det for en ting, husbond?" sa kongssønnen, han sto der som et **naut**, "den skulle jeg ha **moro** av å se."

"Å, **tidsnok** får du se henne," sa risen.

Den andre morgenen skulle risen ut med geitene sine igjen. Så sa han til kongssønnen at den dagen skulle han hente hjem hesten hans som gikk oppi **heia**, og når han hadde gjort det, kunne han hvile seg resten av dagen; "for det er en snill husbond du er kommet til, skal du vite," sa risen igjen. "Men går du inn i noen av de rommene jeg talte om i går, så vrir jeg hodet av deg," sa han, og så reiste han avsted med geiteflokk.

"Jammen er du snill husbond også," sa kongssønnen; "men jeg vil nok inn og snakke med Mestermø likevel jeg, **kanskje hun liksom tidlig tør bli min som din**," og så gikk han inn til henne.

Hun spurte ham da, hva han skulle gjøre den dagen.

"Å, det er ikke farlig arbeid, **skal jeg tro**," sa kongssønnen; "jeg skal bare opp i heia etter hesten hans."

"Ja, hvordan vil du bære det at med det da?" spurte Mestermø.

"Å, det er vel ikke store kunsten å ri hjem en hest," sa kongssønnen; "jeg tenker vel jeg har ridd så frisk hest før."

"Ja, det er nok ikke så lett en sak enda å ri den hesten hjem," sa Mestermø; "men jeg skal lære deg hvorledes du skal gjøre. Når du får se den, **kommer den så ild og luer fosser** ut av neseborene på den, som du skulle se en **tyrilyse**; pass så vel på og ta **bikselet**, som henger der borte ved døren, og kast like i kjeften på den, så blir den så **spak** at du kunne styre den med en **tvinnetråd**."

opgeruimd

begaf zich

daar ben je zelf nooit opgekomen
een onnozele hals; plezier
als de tijd gekomen is

de heuvels

misschien wordt ze wel
even snel de mijne als de
jouwe

veronderstel ik

komt die met vuur en
vlammen stromend
fakkelt; de toom

mak; gesponnen draad

Ja, det skulle han nok **komme i hug**, og så satt han der inne hos Mestermø hele dagen igjen, og de snakket og pratet både om det ene og det andre, de to, men først og sist var det nå om hvor gildt og herlig de skulle ha det, når de bare kunne få hverandre og komme vel ifra risen; og kongssønnen hadde nok glemt både heia og hesten, dersom ikke Mestermø hadde minnet ham på det, da det led mot kvelden, og sagt at nå var det best han **la etter** hesten, før risen kom.

Det gjorde han da, han tok bikselet som hang i kroken, og **strøk** opp i heia, og så var det ikke lenge før hesten møtte ham, så varmen og røde luer **sto ut** av neseborene på den; men så passet gutten **snittet** sitt med det samme den kom imot ham med gapende kjeft, og kastet munnbittet like i gapet på den, og så sto hesten så tålmodig som en lamunge, og **det var ikke store saken** å få den hjem på stallen da, skal jeg tro. Så gikk han inn i stua igjen og ga seg til å tralle og synge.

Så kom risen hjem med geitene til kvelds. "Har du hentet hjem hesten fra heia?" spurte risen.

"Ja, jeg har det, husbond; det var morsom hest å ri på, men jeg red like hjem og satte den på stallen likevel jeg," sa kongssønnen.

"Det vil jeg se på!" sa risen. Han ut på stallen; men så sto hesten der, som kongssønnen hadde sagt. "Du har visst talt med min Mestermø; for det har du aldri suget av ditt eget bryst," sa risen igjen.

"I går snakket husbond om denne Mestermøen, og i dag er det samme snakket; – å **Gud velsigne** husbond, **han** ville vel ikke vise meg **den tingen** vet jeg; for den skulle jeg ha riktig moro av å se," sa kongssønnen, han sto der like dum og **uvettig** igjen.

"Å, tidsnok får du se henne," sa risen.

Tredje dags morgen skulle risen ut i skogen med geitene sine igjen. "I dag skal du til helvete og hente **brannskatten**," sa han til kongssønnen; "når du har gjort det, kan du hvile deg resten av dagen, for det er en snill husbond du er kommet til, skal du vite," og så reiste han.

"Ja, så snill husbond du er, så er det full arbeid du setter meg til likevel," sa kongssønnen; "men jeg får vel prøve om jeg kunne finne Mestermøen din; du sier vel hun er din, men kanskje hun torde si meg hvordan jeg skal bære meg at, enda," og så gikk han inn til henne.

Da nå Mestermø spurte hva risen hadde satt ham til å gjøre den dagen, fortalte han at han skulle til helvete og hente brannskatten.

"Hvordan vil du bære deg at med det?" sa Mestermø.

"Ja, det får nok **du** si meg det," sa kongssønnen, "for i helvete har jeg aldri vært før, og **om** jeg visste veien, så vet jeg ikke hvor mye jeg skal kreve heller."

onthouden

ging halen

"vloog"

naar buiten komen
truc

het was een koud kunstje

Gud velsigne deg. God zegene
je; *han* = du; *den tingen* i.e.
Mestermø; zonder verstand

de belasting op het vuur

zelfs indien

"Å ja, jeg skal nok si deg det; du skal gå til fjellet her **bortunder** heia og ta den **klubba** som ligger der, og **knarte** på **bergveggen**," sa Mestermø. "Så kommer det ut **en**, så det **gnistrer** av ham; ham skal du si **ærendet** ditt, og når han spør deg hvor mye du skal ha, sier du: så mye jeg kan bære."

Ja det skulle han nok komme i hug, sa han og så satt han inne hos Mestermø hele dagen, like til det led mot kvelden, og han hadde gjerne sittet der til nå, dersom ikke Mestermø hadde minnet ham på at han nok fikk avsted til helvete etter brannskatten, før risen kom.

Han måtte da i veien, og så gjorde han akkurat som Mestermø hadde sagt han skulle gjøre; han gikk bort til fjellveggen og tok klubba og knartet på. Så kom det ut én, så gnistene fløy både av øyne og nese på ham. "Hva vil du?" sa han.

"Jeg skulle nok hit for risen og kreve brannskatten," sa kongssønnen.

"Hvor mye skal du ha da?" sa den andre igjen.

"Jeg krever aldri mer enn jeg orker bære med meg, jeg," sa kongssønnen.

"Det var vel du ikke skulle ha et **hestelass**," sa han som kom ut av fjellveggen. "Men kom nå og bli med meg inn!"

Det gjorde kongssønnen, og der fikk han vel se gull og sølv, kan du tro; det lå inne i berget, som steinhauger i **ur**, og så fikk han en **bør** så stor han kunne bære, og med den gikk han sin vei.

Da nå risen kom hjem med geitene om kvelden, gikk kongssønnen inne i stua og trallet og sang igjen, liksom de to andre kveldene.

"Har du nå vært i helvete etter brannskatten?" sa risen.

"Ja, jeg har nok det, husbond," sa kongssønnen.

"Hvor **har du den henne** da?" sa risen igjen.

"Gullsekken står der **borti** benken," sa kongssønnen.

"Det vil jeg se på!" sa risen, han gikk bort til benken; men så sto sekken der, og det så full, at gullet og sølvet **dryset, bare** risen **løste på sekkebåndet**. "Du har visst talt med min Mestermø," sa risen; "har du det, vrir jeg hodet av deg."

"Mestermø?" sa kongssønnen; "i går snakket **husbond** om denne Mestermøen, og i dag snakker **han** om henne igjen, og forrige dagen var det samme snakket. Jeg skulle ønske jeg fikk se den tingen, jeg," sa han.

"Ja, ja, bi til i morgen, så skal jeg selv være med deg til henne," sa risen.

"Å takk skal husbond ha! men det er vel bare **skam**," sa kongssønnen.

Dagen etter tok risen ham med seg inn til Mestermø.

onder
knots; kloppen; de rots-
wand; iemand; de vonken
vliegen van hem af; bood-
schap

lading getrokken door
paarden

berghelling met rotsen
last

ligt die dan
tegen

eruit viel; van zodra
losmaakte; de koord die de
zak dichthoudt

u
u

een grap

"Nå skal du slakte ham og koke ham i den store digre kjelen du vet vel. Når du så har **soddet** ferdig, kan du snakke til meg," sa risen, han la seg til å sove i benken, og rett som det var, snorket han så det dundret i fjellet.

Så tok Mestermø en kniv og skar gutten i veslefingern og dryppet tre blodsdråper på **krakken**; så tok hun alle de gamle filler og skosåler og alt det **utøy** hun kunne få fatt på og **hadde opp i** kjelen; og så fylte hun et helt **skrin** fullt med **malet** gull, og en **saltstein**¹ og en vannflaske som hang ved døren, og et gulleple og to **gullhøner** tok hun også med seg, og med det reiste hun og kongssønnen avsted fra risegården det forteste de kunne; og da de kom et stykke på veien, kom de til et hav; siden seilte de – men hvor de fikk skipet fra, har jeg aldri fått spurt.

Da nå risen hadde sovet en god stund, tok han til å strekke seg på benken, der han lå. "Er det snart kokt nå?" sa han.

"**Nyss kommet i kok!**" sa den første blodsdråpen på krakken.

Ja, så la risen seg til å sove igjen, og så sov han en lang, lang stund. Så snudde han litt på seg igjen.

"Er det snart kokt nå da?" sa han, han så ikke opp – det gjorde han ikke første gangen heller – for han var halvt **i søvne** enda.

"Halvkokt!" sa den andre blodsdråpen, og så trodde risen det var Mestermø igjen; han snudde seg på krakken og la seg til å sove på nytt.

Da han nå hadde sovet i mange timer igjen, tok han til å røre på seg og strekke seg. "Er det ikke kokt ennå?" sa han.

"Fullkokt!" sa den tredje blodsdråpen.

Risen reiste da på seg og **til å gni øynene**, men han kunne ikke se den som hadde snakket, og så spurte han etter Mestermø og ropte på henne. Nei, det var ingen som svarte. "Å ja, hun har vel smettet **ut litt**," tenkte risen, han tok en **sleiv** og skulle bort i kjelen og smake; så var det ikke annet enn skosåler og filler og slikt **fanteri**, og det var kokt **i hop**, så han ikke visste enten det var **graut** eller **velling**². Da han så det, kunne han skjønne hvordan det hadde gått til, og så ble han så **illsint** at han ikke visste hva ben han skulle stå på, og han etter kongssønnen og Mestermø, og det så det **suste**; men det var ikke lenge, så sto han ved vannet, og det kunne han ikke komme over. "Ja, ja, jeg skal **vite råd for det**, jeg skal bare rope på **elvesugeren** min," sa risen, og det gjorde han; så kom elvesugeren hans og la seg ned og drakk en to tre slurker, og ved det minket vannet så mye i havet, at risen så Mestermø og kongssønnen ute på skipet.

"Nå får du kaste ut saltsteinen," sa Mestermø, og det gjorde

de soep met het vlees

het krukje
ongedierte; deed het in
kistje; gemalen

kippen die gouden eieren
leggen

net aan het koken

in slaap

begon in zijn ogen te wrij-
ven
een luchtje gaan scheppen
houten pollepel
rommel
samen

razend

de stukken ervan af vlogen
een oplossing weten
rivierslorper

¹ eigenlijk een (platte) steen die zout bevat en door het vee afgelikt werd

² "Graut" is een soort (dikke) havermoutsepap, maar kan niet alleen van haver maar ook van andere graansoorten zoals tarwe of gerst (of zelfs rijst) gemaakt worden. "Velling" wordt van dezelfde graansoorten gemaakt, maar is "dunner".

kongssønnen; så ble den til et fjell så stort og høyt, tvert over havet, at risen ikke kunne komme over, og ikke elvesugeren få suget mere heller. "Ja, ja, jeg skal nok vite råd for det," sa risen; han etter **bergnavaren** sin og til å bore i berget, så elvesugeren kunne komme til å suge igjen; men med det samme det ble hull, og elvesugeren la til å drikke, sa Mestermø at kongssønnen skulle slå ut en dråpe eller to av flasken, og så ble havet like fullt igjen, og før elvesugeren kunne få tatt en slurk til, var de i land, og så var de **frelst**.

Så skulle de hjem til far til kongssønnen; men kongssønnen ville ikke på noen måte at Mestermø skulle **gå**, for det syntes han ikke **høvde** seg hverken for henne eller for ham. "Vent bare her en liten stund, mens jeg går hjem etter de syv hestene som står på stallen til far," sa han; "**det er ikke lange stubben**, og ikke skal jeg være lenge om den heller; men jeg vil ikke at kjæresten min skal komme gående til gårds."

"Å nei, gjør ikke det! for kommer du hjem til kongsgården, så glemmer du meg bare, det vet jeg **før**," sa Mestermø.

"Hvordan skulle jeg glemme deg, vi som har lidt så mye vondt sammen og har hverandre så kjær," sa kongssønnen; han ville og måtte hjem etter vognen med de syv hestene for, og hun skulle vente der ved stranden imens.

Ja, til sist måtte Mestermø **føye ham i det**, siden han **endelig** ville. "Men når du kommer der, skal du ikke **gi deg stunder** til å hilse på noen engang, men gå like inn i stallen og ta hestene og spenne for og kjøre det forreste du kan. For de kommer nå om deg alle sammen; men du må late som du ikke ser dem, og smake noe må du slett ikke; gjør du det, så blir det til ulykke både for deg og for meg," sa hun, og det lofte han.

Men da han kom hjem til kongsgården, så skulle just en av brødrene hans ha bryllup, og bruden og alle **skyldfolkene** hennes var alt kommet til gårds; og så **stimet** de om ham alle sammen, og spurte både om det ene og det andre og ville ha ham med seg inn; men han lot som han ikke så dem, men la like inn i stallen og fikk ut hestene og ga seg til å spenne for. Da de nå **ikke på noen sett eller vis** kunne få ham med seg inn, kom de ut til ham både med mat og drikke og alt det beste de hadde laget til bryllupet; men kongssønnen ville ikke smake noen ting, han bare skyndte seg å spenne for, han. Men til sist så **trillet** søster til bruden et eple bort over gården til ham; "siden du ikke vil smake noe annet, kan du da gjerne bite i det, for du kan være både tørst og sulten etter den lange veien," sa hun, og det gjorde han, han tok opp eplet og bet i det. Men aldri før hadde han fått smaken i munnen, så glemte han både Mestermø og at han skulle kjøre etter henne. "Jeg mener jeg er **styren**, jeg; hva skal jeg med hestene og vognen?" sa han, og så satte han inn igjen hestene på stallen og ble med dem inn i kongsgården, og nå ble det slik at han skulle ha søster til bruden, henne som hadde trillet eplet til ham.

rotsboor

bevrijd

d.w.z. te voet
paste

het is maar een kort eindje

nu al

hem zijn zin geven; hoe dan ook; de tijd nemen

verwanten
verdrongen ... zich

op geen enkele manier

rolde

gek

Mestermø satt ved sjøkanten og ventet i syv lange og syv brede , men ingen kongssønnen kom der. Så gikk hun da derifra, og da hun hadde gått et stykke, kom hun til en liten stue, som lå for seg selv i en skoghage tett ved kongsgården; der gikk hun inn og ba om hun ikke kunne få lov å være der. Det var en gammel kjerring som eide stua, og et sint og argt troll var hun også; i førstningen ville hun slett ikke la Mestermø få bli hos seg, men langt om lenge skulle hun da få lov likevel gode ord og betaling. Men stygt og svart var det inne der som i et grisehus; så sa Mestermø at hun nok ville pynte litt, så det kunne komme til å se ut som hos andre folk der inne også. Dette likte heller ikke den gamle kjerringa, hun gren og var sint; men Mestermø brydde seg ikke om det; hun tok fram gullskrinet og slo en halvsetting ¹ eller så borti varmen, så gullet frosset ut over hele stua, og så ble den gullförgylt både innvendig og utenpå. Men med det samme gullet tok på å frase , ble den gamle kjerringa så redd at hun satte ut som den slemme selv var etter henne; så kom hun ikke i hug å bukke seg i døren, og så brøt hun av hodet i dørkarmen .	een hele lange tijd
Morgenen etter kom lensmannen reisende forbi der. Han ble rent undren over den gullstua som blinket og glitret borti skoghagen, det kan en nok vite, og enda mer forundret ble han da han kom inn og fikk se den deilige jomfruen som satt der; henne ble han så inntatt i at han fridde til henne straks på timen , og ba henne både vakkert og vent om hun ville bli madamen hans.	kreupelbos
"Ja, har du bra med penger så –" sa Mestermø.	boosaardig; feeks
Å ja, han hadde ikke så få enda, mente lensmannen. Pengene skulle han hjem etter, og om kvelden hadde han med seg en hel halvtønnesekk ² , som han satte borti kroken.	smeekbeden
Ja, siden han hadde så bra med penger, ville Mestermø ha ham, men aldri før hadde de lagt seg, så måtte Mestermø opp igjen; "jeg har glemt å kare varmen," sa hun.	chagrijnde
" Jøss , skulle du stå opp etter det! " sa lensmannen, "det skal jeg gjøre det" – og så spratt han opp på gulvet og bort til peisen i ett hopp .	knetteren
"Ja, si meg til når du holder i karepinnen ," sa Mestermø.	zette het op een lopen; = <i>de duivel</i>
"Nå holder jeg i karepinnen," sa lensmannen.	brak haar nek; het deurko-zijn
"Så hold du i karepinnen og karepinnen i deg, og øs ild og mørje over deg til det dages! " sa Mestermø.	verbaasd
Og så ble lensmannen stående der hele natten og øse ild og mørje over seg, og alt han gråt og ba og tagg , så ble ildmørja ikke kaldere for det; men da det dagedes og han fikk makt til å kaste karepinnen, ble han nå ikke der lenge, det kan du nok vite, han satte av gårde som futen eller fanden skulle være i hælene på ham; og alle som møtte ham, kopte og glante etter lensmannen,	jongedame
	deed ... een huwelijksaan-zoek; dadelijk; mooi; vrouw
	heb je veel
	nauwelijks
	rakelen
	<i>uitroep van verrassing</i> ; daar-voor
	sprong
	zeg; de ovenkrabber
	giet; gloeiende sintels
	dag wordt
	hoe; bedelde
	de baljuw; de duivel
	staarden; gaapten

¹ een "setting" is een oude korenmaat waarvan de waarde varieerde van streek tot streek.

² een "tonne" is een oude inhoudsmaat voor droge goederen.

for fløy gjorde han som han var **galen**, og verre kunne han ikke sett ut, om han hadde vært både **flådd** og **garvet**; og alle så undret de seg på hvor han hadde vært, men sa nå ikke noe om det, **for skam skyld**. Dagen etter kom **skriveren** reisende forbi der Mestermø bodde; han så at det glitret og skinte i stua borte i skoghagen, og skulle da også inn og se hvem det var som bodde der, og da han fikk se den deilige jomfruen, ble han enda mere forlibt av seg enn lensmannen, og til å fri **på flygende timen**. Ja, Mestermø svarte ham **like ens** som hun hadde svart lensmannen, at hadde han bra med penger, så – penger mente skriveren han ikke hadde så få av, og dem skulle han da straks hjem etter; og om kvelden kom han med en stor diger sekk med penger – jeg mener det var en heltønnesekk, det – og satte i benken hos Mestermø. Så skulle det nå bli så at han skulle få henne, og så la de seg; men så hadde Mestermø glemt å lukke **svaldøren** den kvelden, den måtte hun opp og stenge, sa hun.

"Jöss, skal du gjøre det da!" sa skriveren, "nei ligg du, det skal jeg gjøre;" og han opp av sengen så lett som en **ert** på en **never**, og ut i svalen.

"Si meg til når du har tak i dørklinka," sa Mestermø.

"Nå holder jeg i døra," skrek skriveren ute i svalen.

"Så hold du i døra og døra i deg, og far **veggimellom** til det dages!" sa Mestermø.

Og så kan det vel hende at skriveren fikk danse den natten; slike **trinn** og slike **kast** hadde han aldri gjort før, og ikke var han mye lysten på å komme til å gjøre det **sidenetter** heller; snart¹ **var han føre** og snart døren, og det gikk fra den ene svalkroken til den andre, så skriveren nesten slo seg i hjel. Først **tok han til å banne** og siden til å gråte og be; men døren brydde seg ikke om noen ting, **den holdt på med sitt** den², like til **grålysningen**. Da døren **slapp taket**, satte skriveren avsted, han glemte både pengesekken og **frieriet**, og var glad til at stuedøren ikke kom dansende etter ham. Alle han møtte, så kopte og glante de etter skriveren, for fløy gjorde han som han var galen, og dertil så han ut verre enn om han skulle ha **stanges med sauebukkene** hele natten.

Tredje dagen kom futen reisende. Så fikk han også se gullstua borti skoghagen; ja han måtte også inn og se hvem som bodde der; og da han fikk se Mestermø, ble han så forgapt i henne at han fridde **bare han fikk hilst**. Mestermø svarte nå ham som de andre to, at hadde han bra med penger, så ville hun nok ha ham; og dem hadde han ikke så få av, sa futen; han skulle straks hjem og hente dem, og det gjorde han. Da han kom igjen om kvelden, hadde han en enda større pengesekk med seg enn skriveren – den tok visst halvannen tønne – og den satte han i benken. Ja, så skulle det da

gek
gevild; in mekaar geslagen
uit fatsoen
de rondreizende kanton-
rechter

onmiddellijk
net hetzelfde

haldeur

erwt; schors van een berk

van de ene muur naar de
andere

stappen; snelle bewegingen
later; bevond hij zich voor-
aan
begon; vloeken
die ging door met datgene
waar ze mee bezig was; da-
geraad; (hem) losliet
het huwelijksaanzoek

ervan langs gekregen had
van de horens van de
rammen

van zodra hij haar be-
groette

¹ "snart ... snart" betekent "nu ... dan weer"

² "den" verwijst gewoon terug naar "døren"

bli så at han skulle ha Mestermø.

Men aldri før hadde de lagt seg, så sa Mestermø at hun hadde glemte å slippe inn kalven; den måtte hun opp igjen og ha inn i **bingen**.

Nei, **kors**, det skulle da slett ikke hun gjøre, det skulle futen gjøre det, sa han; og han, så tykk og fet han var, opp av sengen og ut, så lett som en unggutt.

"Ja, si meg til, når du holder i **kalverumpa**," sa Mestermø, og det gjorde han.

"Nå holder jeg i kalverumpa," ropte futen.

"Så hold du i kalverumpa og kalverumpa i deg, og far allverden om til det dages!" sa Mestermø.

Og så kan det vel hende futen **fikk rørt på bena sine**; det gikk **bratt og flatt**, over berg og dype daler, og dess mere futen bante og skrek, dess fortere satte kalven i vei. Da det tok på å lysne, var han nesten **sprengt**, og så glad var han for han kunne slippe kalverumpa, at han glemte både pengesekken og alt i hop; han gikk nå alltid noe langsommere enn lensmannen og skriveren hadde gjort, men dess langsommere han gikk, dess bedre tid fikk folk til å kope og glane på ham, og den brukte de også, det kan en nok vite, så **utkjørt** og **fillet** som han så ut etter kalvedansen.

Dagen etter skulle bryllupet **stå** i kongsgården og da skulle både den eldste broren til kirken med sin brud, og han som hadde vært hos risen, med søsteren hennes. Men da de hadde satt seg opp i vognen og skulle kjøre av gårde, **røk** den ene **selepinnen**, og de **gjorde** både en og to og tre isteden, men alle så røk de, det hjalp ikke hva slags ved de tok til pinner. Dette **varte og rakk**, og ikke kunne de komme av gårde, så de ble rent **utav seg** alle sammen. Men så sa lensmannen – for han var nå bedt til bryllupet i kongsgården han også, må vite – at borti skoghagen bodde der en jomfru; "dersom De bare får lånt karepinnen, som hun raker i varmen sin med, så vet jeg visst den holder," sa han. Ja, de sendte bud til skoghagen, og ba så vakkert om de ikke kunne få lånt den karepinnen lensmannen hadde snakket om; **det var ikke ordet nei til det**, og så hadde de da selepinne som ikke røk av, **kan hende**. Men med det samme de ville til å kjøre, gikk **vognbunnen** i stykker. De til å lage ny vognbunn både fort og vel, men hvordan de spikret den sammen og hva slags ved de tok, så hjalp det ikke; aldri før hadde de fått bunn i vognen og skulle av gårde, så røk den **sund** igjen, og så var de enda verre stelt enn med selepinnen. Men så sa skriveren – for var lensmannen med, så kan en nok vite at han¹ var i bryllupet på kongsgården: "Borti skoghagen her bor en jomfru; kunne De bare få lånt den ene halvdøren i svalgangen hennes, så vet jeg visst den skal holde." Ja, de sendte bud til skoghagen igjen, og ba så vakkert om de kunne få lånt den

het hok

bastaardvloek

de staart van het kalf

"een wandeling moest maken"; omhoog en rechtdoor

aan het einde van zijn krachten

uitgeput; aan flarden plaatsvinden

brak; gareelbout

bleef maar duren buiten zichzelf

ze antwoordde bevestigend misschien

vloer van de koets

kapot

¹ d.w.z. "skriveren"

gullforgylte svaldøren som skriveren hadde talt om, og den fikk de med en gang. Så skulle de til å reise igjen, men så orket ikke hestene å dra vognen; seks hester hadde de alt for den, så spente de for åtte, så ti, og så tolv; men hvor mange de spente for, og alt det **kuskene** brukte svepa, så hjalp det ikke, vognen rørte seg ikke av flekken. Det led alt langt på dag, og til kirke måtte og skulle de, så de ble rent mistrøstige, alle som i kongsgården var; men så sa futen igjen at borte i den forgylte **husmannsstua** i skoghagen bodde der en jomfru; bare de fikk lånt kalven hennes, så –; "for den vet jeg visst drar vognen, om den så var tung som fjell!" sa futen. De syntes nok det var **leit** å kjøre til kirke med en kalv, men **det var ingen annen råd for**, de måtte sende bud igjen og be så vakkert **fra** kongen om han kunne få lånt den kalven som futen hadde talt om, og Mestermø lot dem få den, hun svarte ikke nei den gangen heller. Da de så fikk spent den for, så kanskje vognen fikk røre seg: det gikk bratt og flatt, over stokk og stein, så de knapt kunne **trekke været**, og somme tider var de på marken og somme tider i luften; og da de kom til kirken, tok det til å gå rundt omkring **den**, liksom et **hespetre**, og det var med ytterste nød og neppe at de kunne komme ut av vognen og inn i kirken. Og tilbake igjen gikk det enda fortere, så **de mest ikke visste av seg**, da de kom til kongsgården.

Da de hadde satt seg til bords, sa kongssønnen – han som hadde tjent i risegården – at han syntes de burde be opp på kongsgården den jomfruen nede i skoghagen, som hadde lånt dem karepinnen og svaldøren og kalven; "for hadde vi ikke fått de tre tingene, så hadde vi ikke vært av gårde ennå," sa han. Ja, det syntes kongen også var både rett og vel, og så sendte han da fem av sine beste menn ned til den forgylte husmannsstua; de sa at de skulle hilse så flittig fra kongen, og be om hun ikke ville være så god å komme opp på kongsgården og ete middag.

"Hils kongen og si at **er han for god til** å gå til meg, så er jeg for god til å gå til ham med," sa Mestermø.

Så måtte kongen selv **i veien**, og så ble Mestermø med **på timen**; og kongen trodde nok hun var litt mer enn hun så ut til, han satte henne i **høysetet** oppe ved den yngste brudgommen.

Da de hadde sittet en liten stund til bords, tok Mestermø fram hanen og høna og gulleplet, som hun hadde ført med seg fra risegården, og satte det på bordet fremfor seg; ikke før hadde hun gjort det, så tok hanen og høna på å **nappes** om gulleplet.

"Nei, se som de **fikter** om gulleplet da!" sa kongssønnen.

"Ja, så fiktet vi to også for å komme ut, den gangen vi var i berget," sa Mestermø.

verguld

de koetsiers

werkmanshuisje

naar

er zat niets anders op in naam van

ademhalen

d.w.z. "kirken"; bobijn

ze beseften het nauwelijks

als hij zichzelf te goed vindt om

op weg; dadelijk

de ereplaats

ruzie maken

zich inspannen

Så kjente kongssønnen henne igjen, og så kan det vel hende det ble glede på ham; den trollheksen som hadde trillet eplet til ham, lot han rive i stykker mellom fire og tyve hester, så det ikke ble filla igjen av henne, og så la de først riktig til å **ture bryllup**; og **enda så sårvingede de var**, så holdt de da ut, lensmannen og skriveren og futen også.

bruiloft vieren
"ook al deden al hun lede-
maten pijn"

Askeladden som fikk prinsessen til å løgste seg

Det var engang en konge som hadde en datter, og hun **var så slem til å lyve** at ingen kunne være verre. Så **satte han ut** at den som kunne lyve slik at han fikk henne til å **løgste seg**, skulle få både henne og halve kongeriket. Det var mange som prøvde på det, for alle ville gjerne ha prinsessen og halve riket, men ille gikk det dem alle sammen.

kon zo goed
kondigde ... af
hem van een leugen be-
schuldigen

Så var det tre brødre som også skulle avsted og prøve lykken. De to eldste la da av gårde først, men det gikk ikke bedre med dem enn med alle de andre. Så skulle Askeladden i veien, og han traff prinsessen i **fjøset**.

de stal
het was leuk

"God dag," sa han, "og **takk for sist!**"

et bukkehorn

"God dag," sa hun, "og selv takk for sist! Dere har ikke så stort fjøs dere som vi likevel," sa hun; "for når det står en **gjæter i hver sin ende** og blåser på **bukkehorn**, så kan de ikke høre hverandre."

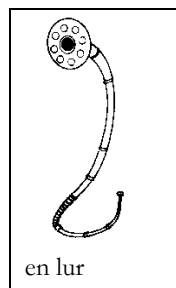
herder; aan elk uiteinde

"Å jo da," sa Askeladden, "vårt er mye større; for når ei ku **tar kalv** i den ene enden av det, så **bær** hu ikke før hu kommer i den andre."

drachtig wordt; kalft

"Ja så," sa prinsessen. "Ja, men dere har ikke så stor **okse** der likevel som vi; der ser du den! Når det sitter en på hvert horn, så kan de ikke nå hverandre med en **målestang**."

stier

en lur

"**Pytt!**" sa Askeladden, "vi har en okse så stor, at når det sitter en på hvert horn og blåser i **lur**, så hører de ikke hverandre."

meetstok
pff

"Ja så," sa prinsessen. "Men dere har ikke så mye melk, dere likevel som vi," sa hun; "for vi melker melk i store **embærer** og bærer inn og **slår** i store **gryter** og **yster** store oster."

houten kuipen; gieten
potten; maken

"Å, vi melker i store kar og kjører² inn og slår i store **bryggepanner** og yster oster så store som hus, og så har vi en **elgsblakk merr** til å trække osten i hop; men en gang så **føllet** den i osten, og da vi hadde **ett** på osten i sju år, traff vi på en elgsblakk hest. Den skulle jeg kjøre i **kverna** med en gang, så røk ryggen av på den;

wasketels
grijsachtige
merrie; wierp ... een veulen
gegeten
de molen

¹ "hu" = "hun"

² "kjører" staan hier tegenover "bærer" van de prinses

men jeg **visste råd for det**, jeg tok en **granbusk** og satte i den til rygg, og annen rygg hadde den ikke siden, så lenge vi hadde den. Men den grana vokste og ble så stor at jeg **kløv** til himmels opp gjennom den, og da jeg kom dit, satt **jomfru Maria** og **spant bustreip** av **grynsodd**. **Rettsom det var**, så røk grana av, og jeg kunne ikke komme ned igjen; men jomfru Maria **rente** meg ned i et av reipene, og så kom jeg ned i et **reveh**; og der satt mor mi og far din og lappet sko, og rett som det var, så slo mor mi til far din så **skurven føk av 'n**."

"**Det løgst du!**" sa prinsessen, "far min **har aldri vært skurvet** her i verden."

wist er wel iets op; sparren-
struik

klom
maagd; spon

koorden van stoppelhaar ;
vleesbouillon; plots; wond
vossenhol

het schurft; van hem af-
vloog; dat is gelogen; heeft
nooit schurft gehad

Dumme menn og troll til kjerringer

Det var engang to kjerringer som **trettet**, så som kjerringer gjør **iblant** og da de ikke hadde annet å trette om, så tok de på å **kjekle** om mennene sine, om hvem som var den dummeste av dem. Dess lenger de trettet, dess argere ble de; til sist var de nære på å **komme i luggen på hverandre**, for en vet det, at "**ufred** er lettere å **yppe** enn å vende, og det er vondt når vettet **vanter**".

Den ene sa, det fans ikke den ting hun ikke skulle få mannen sin til å tro, når hun sa det var så, for han var så **lettroen** som trollene; og den andre mente på det, at om det var aldri så galt, så skulle hun få mannen sin til å gjøre det, når hun sa det skulle være så; for han var slik at han **hverken kunne finne nål eller nøste**.

"Ja, la oss prøve hvem av oss som kan **få narret** dem best, så får vi se hvem som er den dummeste," sa de da, og det ble de **forlikte** om.

Da så mannen kom hjem av skogen, sa den ene kjerringa: "**Gud bære meg for deg!** Det er da altfor ille, du er visst sjuk, om du ikke er **feig**."

"Det vanter ikke annet enn mat og drikke," sa mannen.

"**Gud bære meg så sant!**" **skrålte** kjerringa; "det blir nok verre og verre, **du ser mest ut som lik i synet**. Du får legge deg! Å, dette kan aldri vare lenge!"

Slik **holdt** hun **på** til hun fikk mannen til å tro han var døden på det nærmeste nær, og fikk ham til å legge seg, folde hendene, **legge i hop øynene**, og så **strakte hun ham, la ham på likstrå** og fikk ham i kisten; men for at han ikke skulle **kvamme** mens han lå der, hadde hun fått gjort noen hull i **fjelen**, så han kunne puste og kikke ut.

Den andre kjerringa, hun tok seg et par **karder**¹ og satte seg til å **karde**², men hun hadde ingen ull på dem. Mannen kom inn og så dette **apespillet**.

ruzieden
soms; ruziën

in mekaars haren vliegen
onenigheid; beginnen; ont-
breekt
makkelijk beet te nemen

dat hij noch de naald noch
de bol garen kon vinden
(→ *dat hij erg dom was*); fop-
pen; enig

God helpe je

laf

Lieve hemel; schreeuwde
je ziet er uit als een lijk

ging ... door

de ogen sluiten; strekte
hem uit; baarde hem op;
stikken; de plank

onnozel gedrag

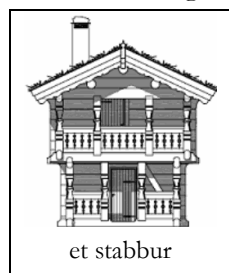
¹ een kaarde = ijzeren gereedschap (blok met ijzeren punten) om wol te ² kaarden (= (de vezels van een te spinnen stof) door middel van een kaarde ontwarren en evenwijdig leggen

"Det er lite hjelp i **rokk** uten hjul, men karder uten ull er bare **kjerringtull**," sa mannen. "Uten ull?" sa kjerringa; "jo jeg har ull; men du ser den ikke, for den er av det fine slaget," sa hun.

Da hun hadde kardet fra seg, fikk hun rokken fram og tok på å spinne.

"Nei, dette **går reint på ska'e**," sa mannen; "du sitter jo og **surrer** og **skjemmer ut** rokken din, når du ikke har noe på 'n." "Ikke noe på 'n?" sa kjerringa; "tråden er så fin at det skal andre øyne til å se den," sa hun.

Da hun var ferdig med spinningen, så **bommet**¹ hun, **satte opp** veven, **rente** og **spolte** og vevde tøy. Så tok hun det ut av veven, **stampet**² det og skar det til, og sydde klær av det til mannen sin, og da de var ferdige, hengte hun dem opp på

et stabbur

stabbursloftet³. Mannen kunne hverken se tøy eller klærne, men han var nå kommet i troen på at det var så fint at han ikke kunne se det, og så sa han: "Ja ja, når det er så fint, så er det så fint da."

Men så var det en dag kjerringa sa til ham: "I dag får du **gå i gravøl**, mannen i Nord-

i-garden **farer til jorda** i dag; og så får du ha på deg de nye klærne." Jaha, han skulle gå i gravølet, og hun hjalp ham å få klærne på, for de var så fine at han kunne rive dem sund, **om han skulle hjelpe seg sjøl**.

Da han kom opp i **gravølgården**³, hadde de alt drukket både stivt og sterkt der; sorgen ble ikke større da de fikk se han med de nye kirkeklærne, skal jeg tro. Men da det bar avsted til kirkegården, og den døde kikket ut gjennom **pustehullet**⁴, **slo han opp hele latterdøra**: "Nei, nå må jeg **storle**," sa han; "går ikke han Ola Sør-i-garden splitt naken i gravølet mitt!"

Da **følget** hørte det, var de ikke sene om å få **lokket** av kisten, og han med de nye kirkeklærne, han spurte hvordan det gikk til at han lå i kisten og pratet og lo, han som de holdt gravøl over; det var da **likere** om han gråt. "Gråt graver ingen opp av grava," sa den andre. Men hvordan de snakket da, så kom det **for dagen** at det var kjerringene som hadde **stelt** det **til**. Så gikk mennene hjem og gjorde det klokeste de noen tid hadde gjort, og er det noen som vil vite hva det var, så får han spørre **bjørkefuten**⁵.

spinnewiel
oudewijvenflauwekul

"gaat van kwaad naar erger"
doet gekke dingen; maakt ...
kapot

zette ... op het getouw
wond; spoelde

naar een begrafenis gaan
wordt begraven

als hij ze zelf aantrok

begon te brullen van het
lachen; luidkeels lachen

het gezelschap; het deksel

passender
uit
bedacht

¹ "å bomme" = de lengtedraden op een haspel winden.

² "å stampe" = "vollen": doen vervilten, de vezels tot een dichte, egale massa ineenwerken (door kneden, oorspr. treden in een kuip, of persen tussen walsen)

³ de boerderij waar het begrafenismaal gehouden werd.

⁴ de opening in de kist waardoor er verse lucht binnenkwam.

⁵ "de berkentak" (waarmee de vrouwen een pak slaag kregen)

En gammeldags juleaften

Vinden pep i de gamle **lønner** og linder utenfor vinduene mine, sneen **føk** ned igjennom gaten, og himmelen var så mørk som en desemberhimmel kan være her i Kristiania. Mitt humør var like så mørkt. Det var juleaften, den første jeg ikke skulle tilbringe ved den hjemlige **arne**. For noen tid siden var jeg blitt offiser, og hadde tenkt å glede mine gamle foreldre ved mitt **nærvær**, hadde håpet å vise meg for **hjembygdens** damer i glans og herlighet. Men en **nervefeber** brakte meg på hospitalet. Derfra var jeg kommet ut først for en ukes tid siden, og jeg befant meg nu i den meget **lovpriste** rekonvalesent-tilstand. Jeg hadde skrevet hjem etter **Storborken** og fars **finnmutter**, men brevet kunne knapt nå frem til dalen før annen juledag, og først **under** nyttår kunne hesten ventes hit. Mine kamerater var reist fra byen, og jeg hadde ikke en familie jeg kunne hygge meg ved. De to gamle jomfruene som jeg losjerte hos, var visstnok **godslige** og snille mennesker, og de hadde **tatt seg av meg** med stor **omhu** i begynnelsen av min sykdom. Men deres hele **måte å være på** var altfor meget av den gamle verden til riktig å falle i ungdommens smak. Deres tanker **dvelte** helst ved fortiden, og når de, som ofte kunne hende, fortalte meg historier om byen og dens forhold, minte det, både ved innhold og ved den naive **oppfatningsmåten**, om en svunnen tid. Med dette naive damers gammeldagse vesen stemte også huset de bodde i, godt overens. Det var en av disse gamle gårdene i Tollbodgaten, med dype vinduer, lange **skumle** ganger og trapper, mørke rom og lofter, hvor man uvilkårlig måtte tenke på **nisser**¹ og spøkeri, nettopp en slik gård - kanskje det var den samme - som Mauritz Hansen² har skildret i sin fortelling: "Den gamle med **kysen**". Mine vertinners omgangskrets var dessuten meget innskrenket; foruten en gift søster kom der aldri andre enn et par kjedelige **madammer**. Det eneste **opplivende** var en vakker søsterdatter³, og noen muntre, livlige brorbar⁴, som jeg alltid måtte fortelle eventyr og nissehistorier.

Jeg prøvde å **adsprede** meg i min ensomhet og min mismodige stemning ved å se på alle de mange menneskene som ferdes opp og ned **ad** gaten i **snefokk** og vind, med rød blå nesar og halvlukte øyne. Det begynte å more meg å iakkta livet og travelheten som hersket over i apoteket: **døren sto ikke et øyeblikk**, **tjenestefolk** og bønder strømmet inn og ut, og ga seg

esdoorns
stoof

haard

aanwezigheid; van mijn geboortedorp; zenuwkoorts

geprezen

naam van een paard; bontjas

tegen

goeiig; zich ontfermd over
zorg
manier van doen
vertoefden

visie

duistere

mutsje

gehuwde dames; dat leven in de brouwerij bracht

vermaken

door; sneeuwbuien

ging de hele tijd open en toe dienstboden

¹ een bovennatuurlijk wezen met een rode muts en lange baard dat zich in de schuren schuult; zie ook de inleiding.

² Mauritz Hansen (1794-1842) was een veelzijdig auteur. Zijn roman *Mordet på Maskinbygger Rolfsen* (1891) is de eerste Noorse detectiveroman.

³ nicht (specifiek: dochter van een zuster) [van de hospita's]

⁴ nichtjes en neefjes (specifiek: kinderen van een broer) [van de hospita's]

til å studere **signaturene** når de kom ut på gaten igjen. Det så ut til at noen greide å **tyde** dem; men andre sto lenge og **grundet** og ristet betenkelig på hodet; oppgaven var nok for vanskelig for dem. Det skumret; jeg kunne ikke skjelne ansiktene lenger, men stirret over på den gamle bygningen. Således som apoteket da var, sto det med sine mørke rødbrune vegger, spisse **gavler**, og tårn med **værhaner** og blyvinduer, som et minne om bygningskunsten i **fjerde Kristians tider**¹. Bare **svanen**² var da som nu meget **adstadig**, med gullring om halsen, **ridestøvler** på føttene, og vingene **spent** til flukt. Jeg var just i ferd med å fordype meg i **betraktninger** over fengslede fugler, da jeg ble avbrutt av støy og barnelatter i sideværelset og en svak, **jomfrunalsk** banking på døren. På mitt "Kom inn" **tren** den eldste av mine vertinner, **jomfru** Mette, inn med et gammeldags **kniks**, spurte hvordan jeg hadde det, og **ba meg under mange omsvøp ta til takke** hos dem om aftenen. "De har ikke godt av å sitte så alene her i mørket, snille hr. løytnant," la hun til, "vil De ikke komme inn til oss med det samme? Gamle mor Skau og min brors småpiker er kommet; kanskje det vil adsprede Dem litt. De holder jo så meget av de glade barna."

Jeg fulgte den vennlige **innbydelse**. Et bål **blusset** i en stor firkantet kasse av en **kakkelovn**, kastet et rødt, **ustadig** lys ut i værelset gjennom den vidåpne ovnsdøren der jeg trådte inn. Rommet var meget dypt, og møblert i gammel stil, med høyryggete **russlærstoler**³ og en av disse kanapéene som er beregnet på **fiskebensskjorter**⁴ og **storksnavelstilling**⁵. Veggene var **prydet** med oljemalerier, portretter av stive damer med **puddrede** koafyrer, av **Oldenborgere**⁶ og andre berømmelige personer i **panser og plate** eller røde **kjoler**.

"De må **sannelig** unnskyldte, hr. løytnant, at vi ikke har tent lys ennu," sa jomfru Cecilie, den yngre søsteren, som i **dagliglaget** alminnelig kaltes Sillemor, og kom meg i møte med et kniks, **make til søsterens**; "men barna **tumler seg** så gjerne ved ilden i skumringen, og mor Skau hygger seg også ved en liten **passiar** i **ovnskroken**."

"**Passiar meg hit, passiar meg dit**⁷, du koser deg selv ved en **faddersladder** i **skreddertimen**⁸, Sillemor, og så skal vi ha skylden," svarte den gamle, **trangbrystede** dame som ble

de gebruiksaanwijzingen
ontcijferen; dachten diep na

gevels
weerhanen

bedaald; rijlaarzen
uitgestrekt
overpeinzigen

verlegen; kwam
juffrouw
lichte (knie)buiging; nodigde
mij na er lang omheen
gedraaid te hebben uit

uitnodiging, brandde
gesloten ijzeren kachel; flak-
kerend

versierd
bepoederde
in wapenuitrusting; tunieken
werkelijk
in de dagelijks omgang
van dezelfde soort als die van
haar zuster; spelen
praatje
de hoek waar de kachel staat

een praatje
kortademig

¹ de tijd van Kristian IV (eerste deel van de 17de eeuw)

² d.w.z. de figuur van een zwaan als kenteken van de "Svaneapoteket". "Svaneapotek" was (naast "Løveapotek") een veel voorkomende naam voor een apotheek (van zodra er meer dan één apotheek in een stad was moesten ze door een verschillende naam van elkaar onderscheiden worden).

³ stoelen die met kalfsleer overtrokken waren.

⁴ soort met baleinen versterkte hoepelrok.

⁵ letterlijk "de houding van de bek van een ooievaar"; bedoeld wordt een onnatuurlijke houding.

⁶ leden van het adellijke huis Oldenburg. Een aantal Noorse koningen behoorden tot dit huis.

⁷ "geef mij maar de schuld"

⁸ "als het schemert" (als de "skredder" (= kleermaker) het licht moet aansteken)

titulert mor Skau. "Nei se, god aften, **far!** Kom og sett Dem her og fortell meg hvorledes det er med Dem; De er **min santen** blitt **dyktig avpillt**," sa hun til meg og **kneiste** over sin egen **svampete trivelighet**.

Jeg måtte berette om min sykdom, og **døyet til gjengjeld** en meget lang og **omstendelig** fortelling om hennes **gikt** og astmatiske plager; til lykke ble den avbrutt ved at barna kom **larmende** inn fra kjøkkenet, hvor de hadde avlagt et besøk hos det gamle **husinventar**¹ Stine.

"**Faster**², vet du hva Stine sier, du?" ropte en liten **vever** brunøyd **tingest**. "Hun sier at jeg skal være med på **høyloftet** i aften og gi nissen **julegrøt**³. Men jeg vil ikke, jeg er redd for nissen!"

"Å, det sier Stine bare for å bli kvitt dere; hun tør ikke gå på høyloftet i mørke selv, **tossa**, for hun vet nok hun én gang er blitt skremt av nissen," sa jomfru Mette. "Men vil dere ikke hilse på løytnanten da, barn?"

"Å nei, er det deg, løytnant, jeg kjente deg ikke; så blek du er! det er så lenge siden jeg så deg," ropte barna i munnen på hverandre og flokket seg om meg. "Nå må du fortelle oss noe morsomt, det er så lenge siden du fortalte! Å fortell om **Smørbukk**⁴, snille deg, fortell om Smørbukk og **Gulltann**⁵! Jeg måtte fortelle om Smørbukk og hunden Gulltann og enda gi til beste et par nissehistorier om **Vakernissen**⁶ og **Burenissen**⁷ som dro **høy** fra hverandre, og møttes med hver sin **høybør** på nakken, og sloss så de ble borte i en høysky. Jeg måtte fortelle om nissen på Hesselberg, som ertet gårdshunden til mannen kastet ham ut over **låvebroen**⁸. Barna klappet i hendene og lo. "Det var **til pass til 'n** det, stygge nissen," sa de, og krevde mere.

"Nei, nu plager dere løytnanten for meget, barn," sa jomfru Cecilie; "nu forteller nok faster Mette en historie."

"Ja, fortell, faster Mette!" ropte de alle sammen.

"Jeg vet riktig ikke hva jeg skal fortelle," svarte faster Mette; "men siden vi er kommet på snakk om nissen, så skal jeg også fortelle litt om ham. Dere husker vel gamle Kari Gausdal, barn, som var her og bakte **flatbrød**⁹ og **lefse**¹⁰, og som alltid hadde så

aansgesporken als, "jonge-man"; werkelijk

flink; vermagerd; was trots opgeblazen; corpulentie

"moest ... aanhoren"; in ruil wijdlopig; jicht

met veel lawaai

levendig

kereltje; de hooizolder

het domme wicht

hoog

hooibaal

zijn verdiende loon

¹ letterlijk: "stuk van de inventaris" – humoristisch: Stine is al zo lang in het huis dat ze er als het ware een onderdeel van geworden is.

² samentrekking van "fars søster" → tante.

³ "stevige" pap die op kerstavond gegeten wordt.

⁴ figuur uit (en titel van) een sprookje van Asbjørnsen en Moe.

⁵ de hond van Smørbukk.

⁶ de "nisse" die zich op de Vakerboerderij ophoudt.

⁷ de "nisse" die zich op Bureboerderij ophoudt.

⁸ brug (vanaf de grond) naar de deur van de hooizolder.

⁹ soort heel dun "knäckebröd".

¹⁰ soort pannenkoek waarvan aardappelen een belangrijk ingrediënt zijn.

mange eventyr å fortelle?" – "Å ja!" ropte barna. – "Nå, gamle Kari fortalte at hun tjente på **Vaisenhuset**¹ her for mange år siden. Den gang var det enda mere ensomt og trist enn det nu er, på den kant av byen, og det er en mørk og **skummel** bygning, Vaisenhuset. Nå, da Kari var kommet dit, skulle hun være kokke, og hun var en meget flink og fiks pike. En natt skulle hun stå opp og **brygge**; så sa de andre tjenerne til henne: "Du må **akte deg** så du ikke står for tidlig opp; før klokken to må du ikke legge på **røsten**²."

"Hvorfor det?" spurte hun.

"Du vet da vel det at det er en nisse her, og du kan nok vite at han ikke vil **uroes** så tidlig, og før klokken to må du slett ikke ha på røsten," sa de.

"Pytt, ikke verre," sa Kari, hun var meget **frisk på leveren**, som de sier, "jeg har ikke noe **å skaffe** med nissen, og kommer han til meg, så skal jeg nok, **den og den**³ ta meg, **føyse 'n på dør**."

De andre sa hun skulle akte seg, men hun **ble ved sitt**, og da klokken vel kunne være litt over ett, sto hun opp og **la under bryggekjelen** og hadde på røsten. Men hvert øyeblikk sloknet det under kjelen, og det var liksom én kastet **brannene** ut over **skorstenen**, men hvem det var, kunne hun ikke se. Hun tok og samlet brannene den ene gangen efter den andre, men det gikk ikke bedre, og røsten **ville heller ikke gå**. Til sist ble hun **kjed** av dette, tok en brann og svingte den og ropte: "**Pakk deg** dit du er kommet fra! Tror du du skal skremme meg, tar du feil."

"**Tvi være det da!**" svarte det fra en av de mørkeste krokene; "jeg har fått sju sjeler her i gården; jeg tenkte jeg skulle fått den **åttende**⁴ med."

Siden den tiden var det ingen som så eller hørte noe til nissen på Vaisenhuset, sa Kari Gausdal." –

"Jeg blir redd, nei du skal fortelle løytnant; når du forteller, så blir jeg aldri redd, for du forteller så morsomt," sa en av de små. En annen foreslo at jeg skulle fortelle om nissen som danset **halling**⁵ med jenten. Det var noe jeg meget **nødig innlot meg på**, for **det hørte sang til**. Men de ville på ingen måte la meg slippe, og jeg begynte allerede å **kremte** for å forberede min **overmåte** uharmoniske stemme til å synge hallingdansen som hørte til, da den vakre søsterdatteren trådte inn – til glede for barna og **fredse** for meg.

"Ja nu, barn, nu skal jeg fortelle, hvis dere kan få kusine Lise til å synge hallingen for dere," sa jeg da hun tok plass; "og så danser

griezelig

(bier) brouwen
erop letten

lastig gevallen worden

opgewekt en levenslustig
te maken
hem het huis uit gooien
veranderde niet van mening
stookte op onder
de brouwketel
de brandende stukken hout
de haard

giste ook niet; beu
maak dat je wegkomt

"krijg de klere"

ongaarne deed
er moest bij gezongen wor-
den; kuchen
bijzonder

verlossing

¹ het weeshuis (Duits "die Waise" = "de wees")

² de geplette mout die met warm water gemengd wordt zodat hij kan gisten.

³ eufemisme voor de duivel.

⁴ de achtste ziel zou die van Kari geweest zijn.

⁵ een (uit het Hallingdal afkomstige) solodans voor mannen.

dere selv, ikke sant?" **Kusinen ble overhengt av de små**, og lovet å utføre dansemusikken, og jeg fortalte: "Det var ensteds, jeg tror nesten det var i Hallingdal, en jente som skulle gå med **fløtegrøt** til nissen; om det var en torsdagskveld eller en julekveld, det kan jeg ikke huske, men jeg tror visst det var en julekveld. Nu syntes hun det var så synd å gi nissen den gode maten, spiste så selv fløtegrøten, og drakk **fettet på kjøpet**, og gikk på låven med havremelsgrøt og sur melk i et **griserau**. "Der har du trauet ditt, styggen!" sa hun. Men hun hadde ikke sagt det, før nissen kom farende og tok henne og begynte en dans med henne; det holdt han på med til hun lå og **gispet**, og da det kom folk på låven om morgenen, var hun mere død enn levende. Men så lenge som han danset, sang han" – her **overtok** jomfru Lise nissens **parti**¹ og sang **i hallingtakt**²:

"Å du har **iti** opp grauten for **Tomten** du, å du skal få danse med Tomten du!"

"Å har du iti opp grauten for Tomten du, så skal du få danse med Tomten du!"

Jeg hjalp til med å **trampe** takten med begge føttene, mens barna støyet og jublende tumlet seg mellom hverandre på gulvet.

"Jeg tror dere **setter stuen på taket** med det samme, barn. Dere støyer, så det verker i hodet på meg," sa gamle mor Skau. "Vær nu rolige litt, så skal jeg fortelle dere noen historier."

Det ble stille i stuen, og madamen **tok til orde**.

"Folk de forteller nå så meget om nisser og hulder³ og slikt, men jeg tror ikke stort av det. Jeg har hverken sett den ene eller den andre av dem – jeg har nå ikke vært **vidt** i mitt liv heller –, og jeg tror det er **snakk**; men gamle Stine **ute**, hun har sett nissen, sier hun. Da jeg **gikk for presten**, tjente hun hos mine foreldre, og til dem kom hun fra en gammel skipper, som hadde holdt opp å seile. Der var det så stilt og rolig. Aldri kom de til noen, og ikke kom det noen til dem, og skipperen **var aldri lenger** enn nede på bryggen; jeg minnes godt han gikk dit i tøfler og hvit nattlue, med lang pipe, og en **sid**, perlegrå frakk med stålknapper. Alltid gikk de tidlig til sengs, og det var en nisse der, sa de. "Men så var det en gang," sa Stine, "som kokka og jeg, vi satt oppe en aften i pikekammerset og skulle stelle og sy for oss selv, og det led til sengetid, for **vekteren** hadde alt ropt ti. Det ville ikke gå med

de kinderen zeurden tegen hun nicht

pap van zure room en tarwebloem

de gesmolten boter op de pap; op de koop toe; varkenstrog

naar adem snakke

nam ... over

gegeten; = *nissen*

stampen

zetten het huis op z'n kop

begon te vertellen

ver

praatjes; d.w.z. in de keuken naar de catechisatie ging

ging nooit verder van huis

(heel) lang

de stadswacht

¹ "partij", d.w.z. "gedeelte dat door een bepaalde stem uitgevoerd moet worden."

² op de maat van de halling.

³ zie inleiding.

syngen og stoppingen, for hvert øyeblikk kom **Jon Blund**; rett som det var, så **nikket** jeg, og rett som det var, så nikket hun, for vi hadde vært tidlig oppe og vasket om morgenen. Men som vi satt slik, så hørte vi et forferdelig rabalder ute i kjøkkenet," sa hun, "det var liksom én slo alle tallerkenene sammen og kastet dem på gulvet. Vi fór opp," sa hun, "og jeg skrek: "Gud trøste oss, det er nissen!" og jeg var så redd at jeg ikke torde sette en fot i kjøkkenet. Kokka var nok **fælen**, hun også; men hun **skjød hjertet opp i livet**, og da hun kom ut i kjøkkenet, lå alle tallerkenene på gulvet, men ikke én av dem var **itu**, og nissen sto

i døren med rød lue på og **lo så inderlig godt**. Men nu hadde hun hørt at nissen iblant skulle la seg **narre** til å flytte, når en ba ham om det og sa det var roligere for ham på et annet sted, og så hadde hun lenge spekulert på å gjøre ham et **puss**, sa hun,

"og så sa hun til ham det – hun skalv litt i **målet** – at han skulle flytte over til **kobberslagerens** tvers over gaten; der var det mere stilt og rolig, for der gikk de til sengs klokken ni hver aften. Det var sant nok også," sa hun til meg; "men du vet nok det," sa hun, "at mesteren var oppe og i arbeid med alle, både **svenner** og **drenger**, og hamret og støyet fra klokken tre om morgenen hele dagen. Siden den dag," sa hun, "så vi ikke mere til nissen over hos skipperen. Men hos kobbersmeden likte han seg nok godt, enda de hamret og banket hele dagen, for folk sa at konen der satte grøt på loftet til ham hver torsdagskveld, og da kan en ikke undres på at de ble rike heller, for nissen **gikk vel og dro til dem**," sa Stine; og det er sant, de **tok seg opp** og ble rike folk; men om det var nissen som hjalp dem, skal jeg ikke kunne si," la mor Skau til, hun hostet og **rømnet seg** - det var en usedvanlig lang fortelling for henne.

Da hun hadde tatt seg **en pris tobakk**, kviknet hun, og begynte på **en frisk**:

"Min mor, det var en **sandru** kone; hun fortalte en historie som har hendt her i byen, og det en julenatt, og den vet jeg er sann, for det kom aldri et usant ord i hennes munn."

"Klaas Vaak"
knikkebolde

bang; verzamelde al haar
moed
stuk

lachte zich een bult

foppen

poets

de stem
het huis van de koperslager

handwerksmannen
arbeiders

kwam met allerlei dingen aan
kwamen vooruit (in de wereld)
schraapte haar keel

een "snuifje"
opnieuw
betrouwbaar

"La oss få høre den, madam Skau," sa jeg. "Fortell, fortell, mor Skau!" ropte barna.

Madammen hostet litt, og tok seg en ny pris: "Da min mor ennu var pike, kom hun **stundom** til en enke som hun kjente, som henne – ja hva var det nå hun hette da? Madam – nei, jeg **kan ikke komme på det**, men det **kan være det samme** også, hun bodde oppe i Møllergaten og var en kone noe over sin beste alder. Så var det en juleaften, liksom nu; så tenkte hun ved seg selv at hun skulle **gå i fropreken julemorgen**, for hun var **flittig til å gå i kirken**, og så satte hun ut kaffe, for at hun kunne få seg litt varmt drikke, så hun ikke skulle **være fastende**. Da hun våknet, skinte månen inn på gulvet, men da hun sto opp og skulle se på klokken, hadde den stanset og viserne sto på halv tolv. Hun visste ikke hva tid det var på natten, men så gikk hun bort til vinduet og så over til kirken. Det lyste ut gjennom alle kirkevinduene. Så vekket hun piken og lot henne koke kaffe, mens hun kledde på seg, og tok så salmeboken og gikk i kirken. Det var så stilt på gaten, og hun så ikke et menneske på veien. Da hun kom i kirken, satte hun seg i stolen hun pleide å sitte; men da hun så seg om, syntes hun folkene så så bleke og underlige ut, akkurat som de kunne være døde alle sammen. Der var ingen hun kjente, men det var mange som hun syntes hun skulle ha sett før, men hun kunne ikke minnes hvor hun hadde sett dem. Da presten kom på prekestolen, var det ikke noen av byens prester, det var en høy, blek mann, og ham syntes hun også hun skulle kjenne. Han preket nokså vakkert, og det var ikke slik støy og hosting og **harking** som det pleier å være ved fropreken om julemorgen – det var så stilt at hun ble rent fælen. Da de begynte å synge igjen, bøyde en kone som satt ved siden av henne, seg bort og hvisket i øret på henne: "Kast **kåpen løst** om deg og gå; for **bier** du til det er forbi her, så **gjør de ende på deg**. Det er de døde som holder gudstjeneste."

"Huff, jeg blir redd, jeg blir redd, mor Skau," **sutret** en av de små, og krøp opp på en stol.

"Hysj, hysj, barn, hun **slipper godt fra det**; nu skal du bare høre," sa mor Skau. "Men enken ble også redd, for da hun hørte stemmen og så på konen, kjente hun henne; det var nabokonen hennes, som var død for mange år siden, og da hun nu så seg om i kirken, husket hun godt at hun hadde sett både presten og mange av **menigheten** og at de var døde for lange tider siden. **Det isnet i henne**, så redd ble hun. Hun kastet kåpen løst om seg, som konen hadde sagt, og gikk sin vei; men da syntes hun de vendte seg og grep etter henne alle sammen, og benene skalv under henne, så hun nær hadde **segnet** ned på kirkegulvet. Da hun kom ut på kirketrappen,

nu en dan

ik kan er niet op komen; doet er niet toe

naar de vroege kerkdienst gaan op kerstmorgen; een ijverige kerkganger

met een lege maag (rondlopen)

geschraap van kelen

je mantel; losjes wacht; maken ze je van kant

dreinde

bracht het er goed af

de kerkgemeente ze kreeg koude rillingen

bezweek

kjente hun **de tok henne i kåpen; hun slapp taket** og lot dem ha den, og skyndte seg hjem så fort hun kunne. Da hun var ved stuedøren sin, slo klokken ett, og da hun kom inn, var hun nesten halvdød, så **angst** var hun. Om morgenen da folk kom til kirken, lå kåpen på trappen, men den var revet i tusen stykker. Min mor, hun hadde sett den mange ganger før, det var en kort lyserød **stoffes kåpe med hareskinns fôr** og kanter, slik en som var i bruk i min barndom enda. Nu er det rart å se en sånn en, men det er noen gamle koner her i byen og på **stiftelsen i Gamlebyen**¹ som jeg ser i kirken med slike kåper i **julehelgen**."

Barna, som under den første del av fortellingen hadde vist sin engstelse, erklærte at de ikke ville høre flere slike fæle historier. De hadde krøpet opp i kanapéen og på stolene, og sa at de syntes det satt noen **og tok etter dem** under bordet. I det samme kom det inn lys i gamle **armstaker**, og vi oppdaget med latter at de satt med benene på bordet. Lysene og **julekaken**², syltetøyet, **bakkels**³ og **mjød** jaget snart spøkeshistorier og frykt på dør, opplivet sinnene og førte samtalen over på de levende og på dagens emner. Til sist kom **risengrøten** og **ribbesteken** og ga tankene en retning mot det solide, og vi skiltes tidlig fra hverandre, med ønsket om en gledelig jul.

Men jeg hadde en meget urolig natt. Jeg vet ikke om det var fortellingene, **kosten**, min svakhet, eller alt sammen, som **valgte** det; jeg lå og kastet meg hit og dit, og var midt inne i nisse-, huldre- og spøkeshistorier hele natten.

Til sist fór jeg til kirke med **dombjeller** gjennom luften. Kirken var opplyst, og da jeg kom inn, var det kirken hjemme i dalen. Det var ikke andre å se der enn **døler** med røde luer, soldater i **full puss**, og bondejenter med **skaut** og røde kinner. Presten sto på prekestolen; det var min bestefar, som var død da jeg var liten gutt. Men som han var best inne i sin preken, gjorde han et **rundkast** midt ned i kirken – han var kjent som en rask kar –, så **samarieren** fór på én kant og kraven på en

annen. "Der ligger presten, og her er jeg," sa han med et **munnhell** han hadde, "og la oss nu få en **springdans**."

Øyeblikkelig tumlet hele menigheten seg i den vildeste dans, og en stor, lang døl kom bort og tok meg i skulderen og sa: "Du **lyt** værre med, **kar!**"

ze haar mantel vastgrepen; ze liet [de mantel] los

bang

stofften mantel die met hazenpels gevoerd was

de liefdadige instelling de kersttijd

die naar hen greep armkandelaars

honingwijn

rijstebrij; "spareribs"

het eten veroorzaakte

arrenbellen⁴

dalbewoners in vol ornaat; hoofddoek

buiteling

lijfspreuk

levendige paardans in $\frac{3}{4}$ maat

moet jongen

¹ het oudste deel van Oslo.

² kerstgebak met rozijnen en stukjes citrusvruchtenschil.

³ soort in reuzel gebakken koekjes.

⁴ bedoeld wordt het geluid dat de bellen van de slede maken.

Jeg visste ikke hva jeg skulle tro, da jeg i det samme våknet og kjente taket i skulderen, og så den samme jeg hadde sett i drømme, **lute** seg over sengen min med **døleluen** nedover ørene, en **finnmudd** på armen, og et par store øyne naglet i meg. "Du drømmer visst, kar," sa han; "svetten står på **panna** di, og du sover tyngre enn en bjørn i **hi**. Guds fred og gledelig jull sier jeg fra far din og dem i dalen. Her er brev fra **skriveren**¹ og finnmudd til deg, og Storborken står i gården."

"Men i Guds navn, er det du, Tor?" Det var min fars **husbondska**, en prektig døl. "Hvorledes i all verden er du kommet hit nu?" ropte jeg glad.

"Jo, det skal jeg si deg," svarte Tor; jeg kom med Borken, men ellers så var jeg med skriveren ute på Nes, og så sa han: Tor, sa han, nå er det ikke langt til byen, du får ta Borken og reise inn og se til **løtnan**, og er han frisk og han kan være med, så skal du ta han med, sa han."

Da vi fór fra byen, var det klart igjen, og **vi hadde det fineste føre**. Borken **langet ut** med sine gamle raske ben, og en slik jul som jeg **turte** den gangen, har jeg aldri turt hverken før eller siden.

buigen; puntmuts
mantel van rendierenhuid
voorhoofd
[zijn] winterhol

opzichter

= løytnanten

de weg was met goede sneeuw
bedekt; hield er een stevig tempo op na; vierde

¹ een ambtenaar die o. a. als rechter op het platteland optrad.

Inhoud

Inleiding.....	2
Mikkel vil smake hestekjøtt.....	27
Hanen som falt i bryggekaret.....	27
Mumle Gåsegg.....	30
Herreper.....	38
Mestermø.....	41
Askeladden som fikk prinsessen til å løgste seg.....	52
Dumme menn og troll til kjerringer.....	53
En gammeldags juleaften.....	55